

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helsingør Kommuneatlas

Byer og bygninger 2000

Indhold

Forord	2
Indledning	3
Landskab og bebyggelse	4
Hovedtræk af Helsingørs historie	6
Arkitektoniske kvaliteter i Helsingør	9
<i>Adgangen og udsigten til byen side 10, Helsingør bykerne, byens plan side 11, Kronborg og byen side 12, Fra sommervillaer til parcelhuse side 13, Sundtoldkarréen side 14, Lappen side 15, Svingelport side 16, Alderdomsboliger ved Gurrevej side 16, "Negerlandsbyen" side 17, Hamlets Vænge side 18, Fiskerbyen Hornbæk side 19, Fiskerlejet Snekkersten side 20, Den tidlige industri i Hellebæk side 21, Kirker og kloster side 22, Gårde og palæer side 23, Marienlyst Slot side 23, Stræderne i Helsingør side 24, Flynderupgaard side 24, Kingohusene og Sjølund side 25</i>	
Arkitektoniske kvaliteter på landet	26
<i>Saunte side 27, Skibstrup side 28, Havreholm side 28, Borsholm side 29, Jonstrup side 30, Nyrup side 30, Tikøb side 31</i>	
Byggeskik i byen	32
Byggeskik på landet	38
Bygningernes bevaringsværdier	42
<i>Bygningsregistreringen side 42, Eksempler på vurderinger side 43 Helsingør by side 44, Bykernen side 46, Helsingør syd og Snekkersten side 47, Espergærde og Mørdrup side 48, Espergærde syd side 50, Nordre Strandvej side 51, Ålsgårde - Hellebæk side 53, Hornbæk side 54, Hornbæk (fiskerbyen) side 56, Sognene i Helsingør side 57, Mørdrup og Egebæksvang sogne side 58, Hellebæk Sogn side 59, Hornbæk Sogn side 60, Tikøb Sogn side 62</i>	
Bevaring og udvikling	64
Litteraturliste	68

Forsidebillede: Helsingør bykerne set fra havnens søndre mole. Foto: Arne Magnussen.

Helsingør

Kommuneatlas

Byer og bygninger 2000

Skov- og Naturstyrelsen

Miljø- og Energiministeriet

i samarbejde med Helsingør Kommune

Forord

Med Helsingør Kommuneatlas er der sat fokus på de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier i kommunen.

I samarbejde med Helsingør Kommune har Skov- og Naturstyrelsen registreret og kortlagt bevaringsværdierne i kommunen og dermed skabt et solidt grundlag for den fremtidige planlægning.

Arbejdet med Helsingør Kommuneatlas har stået på siden 1998 og skulle gerne give borgere, politikere og planlæggere i Helsingør bedre muligheder for at vurdere, hvilke kvaliteter man bør værne om i fremtiden.

Men kommuneatlasen skal ses i sammenhæng med en række andre initiativer som f.eks. Folketingets beslutning 1997 om ændring af bygningsfredningslovgivningen. Bag lovændringerne ligger en ambition om dels at styrke arbejdet med de bevaringsværdige bygninger og byer, dels at inddrage en bredere del af befolkningen heri.

I forlængelse heraf udarbejdede Skov- og Naturstyrelsen i 1998 en vejledning om bevarende lokalplanlægning. Vejledningen rummer konkrete eksempler på, hvordan et kommuneatlas kan danne grundlag for forskellige typer af bevarende lokalplaner. Samtidig har kommunerne fået mulighed for at nedsætte bygningsforbedringsudvalg, som via byfornyelsesmidlerne kan yde økonomisk

støtte til istandsættelse af bevaringsværdige bygninger. Udpegningen af de bevaringsværdige bygninger i kommune- og lokalplanlægningen kan ske med udgangspunkt i kommuneatlasen.

Bag Helsingør Kommuneatlas står en lokalt sammensat følgegruppe, som har fulgt arbejdet og i atlasen kommer med en række anbefalinger. Det er håbet, at nogle af anbefalingerne vil fremkalde debat og dermed få skabt opmærksomhed om byens og egnens arkitektoniske og landskabelige kvaliteter.

Kommuneatlasen udgives på et tidspunkt, da den faste forbindelse mellem København og Malmø står foran sin åbning og med deraf følgende usikkerhed om dennes betydning for færgefarten Helsingør-Helsingborg. Forhåbentlig vil kommuneatlasen, med sine skildringer af fortid og nutid, fungere som et nyttigt redskab til at træffe de rigtige beslutninger for byens og egnens fremtid.

Hans Henrik Christensen

Direktør
Skov- og Naturstyrelsen

Per Tærsebøl

Borgmester
Helsingør Kommune

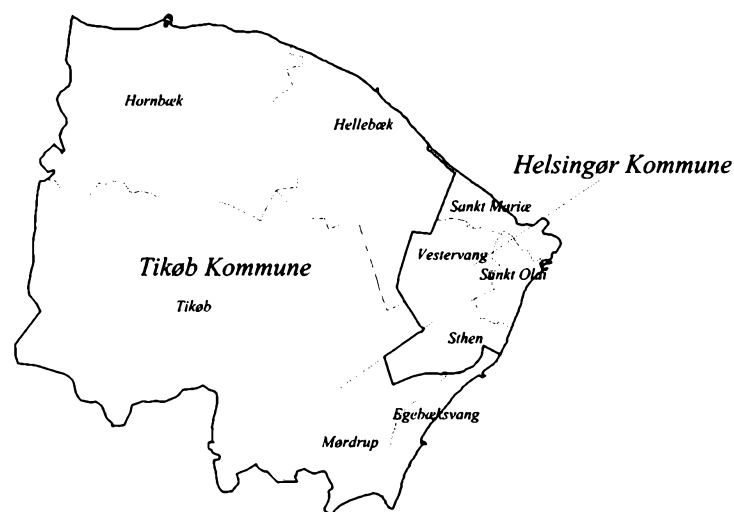
Følgegruppen samlet til sit sidste møde.

Bagerst, fra venstre: arkitekt Jens Riis Jørgensen, Helsingør Kommune, Søren Derving, fmd. for Ejendoms- og Miljøudvalget, Helsingør Kommune, fuldmægtig Boye Jensen, Skov- og Naturstyrelsen, arkitekt Søren Vasegaard, Helsingør Bevaringsforening og arkitekt Steen Allin, Hasløv & Kjærsgaard.

Forrest, fra venstre: Birgitte Rasmussen fra Ejendoms- og Miljøudvalget, Helsingør Kommune, arkitekt Kirsten Rasmussen, Hasløv & Kjærsgaard, museumsinspektør Lars Bjørn Madsen fra Helsingør Kommunes Museer og byfornyelseschef Jørgen Eckhardt-Hansen, Helsingør Kommune.

Palle Westergaard, som var repræsentant for landdistrikterne, var fraværende.

Indledning

Ved kommunalreformen i 1970 blev Helsingør og Tikøb Kommuner slået sammen til den nye Helsingør Kommune. Herved forenedes købstad, forstæder og opland til en af landets arealmæssigt største kommuner.

Helsingørs udvikling har i sjælden grad været kendetegnet af op- og nedgange. Krige, epidemier, økonomiske tilbageslag for handel og skibsfart har gennem tiderne ramt byen, men efterlod den de fleste gange forbavsende intakt. Større brande blev den forskånet for, det gik ud over Kronborg i stedet, og gode tider føjede nye og smukke elementer til den bestående bystruktur.

Det har været byens held, set med bevaringsøjne, at opgangstider ikke løb den over ende med fornyelser ude af skala med det bestående. Motoriseringen af Danmark fik heller ikke lavet de skår og udhulinger i byen, som skete andre steder. Til gengæld blev færgefarten og jernbanerne med deres arealkrav skyld i, at skibsfartsbyen kom til at ligge længere og længere fra vandet.

I 1970 blev købstadskommunen forenet med Tikøb Kommune til én af landets største, målt i hektar. I et historisk perspektiv blev kongens fæstningsby forenet med kongens gods og vildtbaner. I et mere nutidigt perspektiv blev handels- og industribyen forenet med det opland, som havde fået større og større betydning for byen.

Gennem flere menneskealdre har der været stor bevågenhed omkring Helsingørs gamle bygninger. Restaureringsinteressen omkring 1900 reddede Skt. Mariæ Kirke, klosteret og Karmeliterhuset fra forfald. I 1907 stiftedes Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring og stillede sig som sin første opgave at udarbejde en "Generalfortegnelse over bygninger i Helsingør af historisk og kunstnerisk værdi". Fortegnelsen dannede grundlag for Helsingørs andel af den første fortegnelse over fredede bygninger, der blev udarbejdet som følge af loven om bygningsfredning i 1918. Kronborg blev reddet efter en lang periode som kaserne, og i 1930'erne restaureredes Dommergården i Stengade. Vel forsvandt en karré på havnen, og vel skete der punktvis fornyelser ude af trit med omgivelserne nogle steder i byen, men kvaliteterne i byen var for mange og for iøjnefaldende til at lade sig vælte.

I forbindelse med kommunesammenlægningen i 1970 blev der gennemført en fysisk og økonomisk planlægning for kommunen frem til 2000. Hovedindholdet i denne plan var en begrænset befolkningstilvækst samt opførelse af et aflastningscenter i udkanten af Helsingør, idet bykernen blev udlagt til boligformål i sammenhæng med, at der ikke kunne foretages udvidelser eller nyetablering af forretningsarealer.

Sideløbende blev der foretaget en bedømmelse af saneringsbehovet af boligmassen i kommunen. Det blev hurtigt klart, at saneringen ikke kun skulle omfatte en bolighygiejnisk gennemgang, men også måtte gælde en lang række emner af betydning for boligmassen. Planlægningen medførte også, at der blev udarbejdet oplysningsmateriale som f.eks.:

Skilte og Facader, Mennekser og Meninger, Tanker om Træer og Gårdens Belægning.

I 1973 udarbejdede Nationalmuseet en bygningsregistrant, "Historiske Huse i Helsingør". Den gamle bys huse blev fotograferet og beskrevet. Registranten understregede byens enestående position og blev begyndelsen på et langvarigt arbejde med at rehabilitere facader og skiltning og en bevarende plan for bymidten – til stor inspiration for andre byer. Kommunens byfornyelsesafdeling foretog i 1982 en registrering af landbebyggelsen. Det foregik på cykel og resulterede i et "prikkort", som udpegede de steder, hvor der var bevaringsværdige huse. Dermed var en første samlet registrering af bevaringsværdierne foretaget.

Den nye registrering

I løbet af 1998 og 1999 er der gennemført en omfattende registrering af byområder og landsbyer, samt af bygninger opført før 1940 i hele kommunen. I alt 30 registreringer ligger bag atlasets fremstilling af bevaringsværdierne i by og på land, og knap 5.600 bygninger er blevet registreret på hvert sit skema.

Alle registreringer er ledsaget af en række vurderinger. For byområder og landsbyer er det sket ved en beskrivelse af landskabelige, arkitektoniske og historiske sammenhænge. For bygningernes vedkommende er det sket ved en omfattende vurdering af bevaringsværdierne efter et regelsæt fastsat for hele kommuneatlas-projektet.

Hvordan atlasen kan bruges

Helsingør Kommuneatlas indeholder kun nogle af de kort og registreringer, som er udarbejdet ved kortlægningen, og det er derfor kun hovedresultaterne der videregives. Der vil være variationer i vurderingen af enkeltbygninger og den sammenhæng, de indgår i. En bygning kan være vurderet forholdsvis lavt, mens bebyggelsesmønsteret omkring den tillægges stor bevaringsværdi – og omvendt.

Atlasen tager ikke stilling til, hvilke bygninger som bør bevares. Men resultaterne af de udførte vurderinger bør indgå i den kommunale planlægning og byggesagsbehandling.

Vurderingen af bygningerne vil indgå i det landsdækkende SAVE-register, hvorfra oplysninger kan trækkes og anvendes i forbindelse med bygge- og lokalplansager sammen med oplysninger fra andre registre.

Landskab og bebyggelse

En skovrig egne med halvdårlige jorder

Egnen omkring Helsingør var op til den tidlige middelalder skovområder, stort set uden bydannelse og med kun få dyrkede jorder. Landskabsformer og jordbundsforhold havde ikke gjort en tidlig bosætning attraktiv. De ældste bydannelse på egnen finder man mod vest på de bedre jorder, de yngste bydannelse mod øst. Esrum Kloster, der blev grundlagt i 1100-tallet, var et tidligt tyngdepunkt i kulturlandskabet og kom med tiden til at besidde hovedparten af gårdene i de nærmest liggende landsbyer - Plejelt, Havreholm, Borsholm m.fl. Men ellers var der tale om et skov- og overdrevslandskab med landsbyerne liggende i rydninger med deres jorder omkring sig. Uden for byerne var der ingen

bebyggelse. Helsingør by var omgivet af Tikøb og Esbønderup sogne, som strakte sig til helt Søborg og Mårum.

Efter reformationen i 1536 overgik kirkens besiddelse til kronen, og i de følgende århundreder blev der ved magelæg og tilkøb dannet større sammenhængende skovområder til jagt. Karakteren af områderne var skov og overdrev, hvor forskellen mellem de to typer ikke var iøjensfaldende men snarere skulle afgøres ved hvor tæt træerne stod. At jagten var betydningsfuld skyldtes ikke kun kongernes fornøjelse herved, men også at hoffet skulle forsynes med store mængder vildt til eget forbrug og til videresalg.

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort fra 1768 suppleret med den nutidige kommunegrænse. Alle tre kort på denne side er i målforskellet 1:150.000.

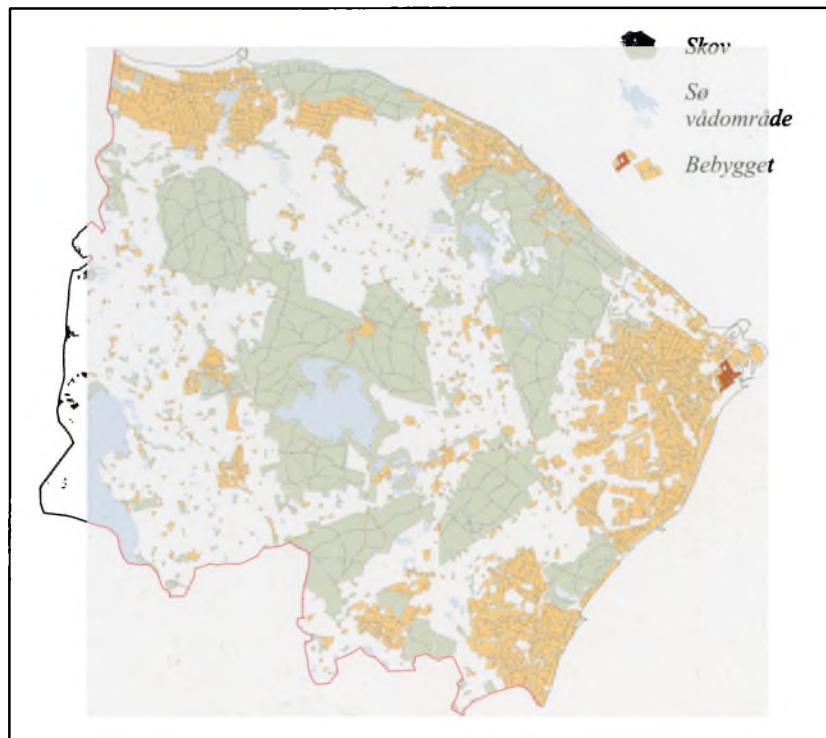
Inndelingen af landet i rytterdistrikter omkring 1720 og kronens opdræt af heste, hvor Nordsjælland var en vigtig lokalitet, betød en yderligere fastholden af et landskab hvor skove og vildtbaner var dominerende, og hvor der kun gaves få udviklingsmuligheder for landsbyerne. Flere steder finder man stadig navne på de vange hvor hestene opdrættedes, f.eks. Gurte Vang og Egebæks Vang. I øvrigt forenedes jagtinteresser og græsning fint.

Traditionelt havde skoven været delt vandret, hvor bønderne havde visse rettigheder i den nederste del til at sanke brænde, drive kvæg og svin på olden og græsning, hente ris til gærder med videre, mens den øverste del, stammerne, tilhørte skovens ejer tillige med jagten.

Skov- og landboreformerne i slutningen af 1700-tallet samlede bøndernes marker, men adskilte skov og ager, hvad der i nogle tilfælde førte til at dyrket areal blev til skov, og anden skov eller overdrev blev til ager; f.eks. forsvandt den lille landsby Risbys jorder og blev til Risby Vang. "Skovseparationen" og fredsskovforordningen i begyndelsen af 1800-tallet satte skel i landskabet og skabte de skovbryn, som i dag er tilstede overalt i det åbne landskab. Skovene fik yderligere dominans ved indsatsen mod sandflugten i 1700-tallet, der førte til tilplantning af klitterne og til anlægget af Hornbæk Plantage og Horneby Sand.

5 m højdekurver. Kystskrænterne markerer sig nord og syd for Helsingør. Stenalderhavets fjorde viser sig ved Pannehave Å, Hornbæk Sø og ved Egebækken i Espergærde. Kongevejen blev lagt på vandskellet mellem nord og syd.

Arealanvendelsen i Helsingør Kommune 1999. Skovene sætter deres præg på landskabet. Halvdelen af arealet er skov, søer og bebyggelse, den anden halvdel udgøres af landbrugsland, kystarealer og andet åbent land.

Kysten ved Julebæk

Landskabsformer og rekreative interesser

Kystskrænten mod Øresund er stedvis op til 40 m høj og markant både nord og syd for Helsingør. Det kuperede landskab fortsætter omkring og sydvest for byen. Ved Hellebæk præges landskabet af parallelle, langagtige bakker og lavninger. Større sammenhængende landskabflader findes vest for Teglstrup Hegn, fra Nyrup mod Hornbæk, mens terrænet er skrånende og bølget mod Esrum Sø og igen kuperet mod syd mod Fredensborg og Kongevejen, som følger vandskellet mellem kommunens nordlige og sydlige del. Landskabet afvandes mod nord af Pannehave Å og Gurre Å. Den største højde (67 m.o.h.) findes ved Krogshøj i den sydlige spids af Teglstrup Hegn.

Kongernes Nordsjælland blev med tiden til det velhavende borgerskabs udflugts- og ferieområde. Skibstrafik langs Øresundskysten, Nordbanen (1864), Kystbanen (1897) og Hornbækbanen (1906) gav baggrund for sommerbosættelse i større omfang. Fiskerlejerne langs Strandvejen syd for Helsingør var allerede i 1880'erne under omdannelse af de nye sommervillaer, der blev lagt side om side langs vejen. En tilsvarende udvikling skete langs Nordre Strandvej i Helsingør i retning mod Ålsgårde og Boderne. Hornbæk blev opdaget som ferieby i 1870'erne, hvor

stranden og fiskerbyen ligesom i Skagen øvede tiltrækning over for malere og digtere. Efter kunstnerne kom københavnernes. Først indkvarterede de sig hos fiskerne, siden blev der bygget sommervillaer, sommerhuse, badhoteller og pensionater. Omdannelsen af Marienlyst Slot til kurhotel og den videre udbygning på dette sted med badhotel og sommervillaer til udlejning omkring 1900 var en del af dette sæsonbetingede bosætningsmønster. Helsingørs nordkyst blev fashionabel, kronede hoveder tog på kurophold på Marienlyst, og senere i århundredet blev det stedet for en af arbejderbevægelsens første feriebyer, og stedet hvor LO lagde sin højskole.

Men det var ikke kun langs kysten en sådan udvikling fandt sted, selv om omdannelsen her var mest synlig. Allerede omkring 1800 blev det mode blandt de mere velhavende borgere og købmænd i Helsingør at anskaffe sig en lystgård til sommerophold. Claythorpe og Fairyhill ved Nyrup, og Flynderupgaard nord for Mørdrup, er eksempler herpå og begyndelsen på en udvikling, hvor gårde og mindre landejendomme blev omdannet til landsteder og efterhånden permanent bosættelse for byboere, som ønskede andre boligformer end byens og forstadens.

Landbrugslandskab mellem Saunte og Borsholm. Skovbrynene er til stede hele horisonten rundt.

Hovedtræk af Helsingørs historie

Kortserien viser hovedtrækkene i byens topografi fra ca. 1450. Kystlinien er navnlig på de "ældste" kort mere principiel end nødvendigvis korrekt. Det er vanskeligt at sige noget præcist om bebyggelsens udstrækning før man kommer op omkring 1800.

1450. 25 år efter privilegierne til den "nye" købstad. De to hovedgader var anlagt og delvis bebygget. Graven rundt om byen fandtes på flere strækninger, bl.a. i form af vandløb fra det højere liggende landskab bag byen. De tre klostre var under opførelse (grå signatur). Skt. Olai Kirke er vist, og fæstningen Krogen ligger inden for sin ydre ringmur (ca. 80 x 80 m) - det omruds det indre slot beholder også efter Kronborgs opførelse.

1550. Helsingør rammes af brande, først i 1522-23 under Hansestædernes angreb og siden i 1534-36 under Grevens Fejde. Klostrene blev nedlagt efter reformationen. Skt. Anna Kloster forsvandt efter få år, mens Skt. Nikolaj delvis blev stående og Karmeliterklostret blev reddet ved omdannelse til hospital. Fra 1558 iværksattes den forstærkning og ombygning af Krogen som i 1577 blev til Kronborg.

1660. Svenskekrigene var slut. Byen og Kronborg blev erobret, selvom forsvarsværkerne var blevet forstærket. Byen havde bredt sig ud på Kronborgs forterræn, men denne udvidelse forsvandt brat under krigshandlingerne. I stedet kom et demarkationsterræn.

1830. Byen kom op igen efter statsbankerotten i 1813 og krigsafslutningen i 1814. Kronborgs fæstningsværker blev ombygget for sidste gang i 1819-20, men kort efter var det slut, idet fæstningen blev nedlagt i 1835. Endnu var der tæt kontakt mellem byen og vandet.

1880. Nordbanen og værftet er kommet til. Rundt om byen anlagdes Hestetrækbanen til havn og værft. Helsingør var blevet en industriby. I 1892 blev jernbanen ført frem til færgerne og de store opfyldninger ændrede kystprofilen.

1999. Bykernen og den oprindelige plan ligger intakt trods byvækst og yderligere opfyldninger til den nye færgeterminal. Trækbanen er blevet til ringgade. Byens industri er flyttet ud, og et nyt bycenter har forrykket handelen.

Helsingør regnes anlagt omkring 1200; men om bydannelsen lå på den nuværende tomt eller andetsteds, f.eks. mod syd ved Flynderborg, vides ikke. Købstadsrettighederne omtales første gang i Kong Valdemars Jordebog fra omkring 1231. Skt. Olai Kirke er den eneste kendte rest fra denne by. Dens afvigende, skrå placering i forhold til gadenettet understreger tilhørsforholdet bagud i tid.

I 1426 fik byen nye privilegier af Erik af Pommern, og omtrent på samme tidspunkt indførtes Øresundstolden, som blev af afgørende betydning for byens udvikling. Tolden betød, at alle skibe der passerede Øresund skulle ankre op på Helsingør Red. Opholdet gav skibene lejlighed til at proviantere, få frisk vand ombord og landlov til søfolkene. Fra at være en lille by, som fik en stor del af sit udkomme ved sildefiskeri og

sparsom handel med et lille opland, blev Helsingør en international handelsby i løbet af 1400-tallet. Byens privilegier gav, åremålsbestemt, skattefrihed til alle der ville bygge. Med opblomstringen fulgte nye borgere og ikke mindre end tre tiggermunkeordener – den første allerede i 1420.

Samtidig med toldens indførelse lovede kongen at bekæmpe sørøveri. Til dette formål, for at beskytte byen og for at sikre toldens inddrivelse, var en stærk fæstning nødvendig. Borgen Krogen var anlagt i begyndelsen af 1420'erne på odden som en svær ringmur omkring tre større stenhuse. Omkring 1550 var fæstningen blevet utidssvarende efter fremkomsten af kraftigere kanoner. Det førte efterhånden til opførelsen af en ny fæstning og et nyt slot, som Frederik II i 1577 gav navnet Kronborg.

Den hollandske maler Hans Knieper udførte omkring 1582 denne tegning af Helsingør set fra vandet. Tegningen forekommer temmelig troværdig og må være udført på stedet. Braunius' berømte stik af byen blev lavet på grundlag af denne tegning, men har ikke samme trofasthed over for motivet. Højre del af tegningen med Øresunds Toldkammer og Kronborg er desværre gået tabt. Kirkerne dominerer byens profil: Sankt Olai står med sit kamtakkede tårn, der i 1613 blev afløst af et højt spir, og Sankt Mariæ Kirke ("Duitsche Kerck") til højre herfor. Strandgade var endnu ikke en gade, men forstrand med anløbsbroer. Farvelagt kopi ved Lars Bjørn Madsen. Originalen findes i Nationalmuseet.

Helsingør, udsnit fra P.H. Resens Danske Atlas fra 1677. Planen er formentlig blevet til i 1620'erne, måske på grundlag af et ældre forlæg. Bymuren er opført langs Strandgade, syd for byen ses Strømmen (som idag findes under Helsingør Bycenter) og ved Svingelport et kirketårn, en rest fra Sortebrødrenes længe forinden nedrevne kirke.

Byggearbejderne på Kronborg trak mange håndværkere til byen, ligesom byggeriet havde nogen afsmittende effekt i oplandet med hensyn til leverancer af byggematerialer som træ og tegl samt forsyninger med fødevarer til arbejdsstyrken. På samme tid skete en forhøjelse af Sundtolden. Dette fandt sted i byens anden storhedstid efter toldens indførelse, og Helsingør var i 1625 blevet landets næststørste by med ca. 10.000 indbyggere. Flere af byens bedste, stadig bevarede huse er fra denne periode.

Svenskekrigene 1658-60 og pesten i 1711 ramt byen hårdt. Befolkningen var efter pesten reduceret til ca. 2.000 indbyggere, gårde og huse stod øde og forfaldt. Men midt i det 18. århundrede begyndte byens tredje storhedstid, den florissante periode, med rigelig handel. Også i denne

periode havde byen en del udlændinge boende. Der var både tyske, hollandske, engelske og skotske kolonier. Byens håndværkere fandt man bl.a. i Sankt Olai-gade og Sudergade. Toldklarere var ofte samtidig købmænd og skibsprovianteringshandlere. Fra 1700-årene blev de de faktiske opkrævere af Øresundstolden, og det var samtidig indforstået at kaptajnen på et skib foretog sin proviantering hos den pågældende klarer; de blev velhavende folk. Ud over tolden lagde søfolk en mængde penge i land. Værtshusene blomstrede. Mange fine klassicistiske bygninger opførtes i denne periode, og de bestående renoveredes.

I 1759-63 opførtes Marienlyst Slot på Lappen med N.H. Jardin som arkitekt. Slottet afløste et tidligere, lille lysthus fra 1587, Lundehave, opført for Frederik II. Kongevejen fra Hørsholm førtes til Helsingør i 1789. Byens første egentlige hospital, Øresunds- og Helsingørs Sygehospital i Fiolgade, opførtes i 1796 af staten for midler fra Øresundstolden. I 1801 var indbyggertallet steget til 5.023, og byen var dermed på størrelse med Odense og Ålborg.

Danmarks nederlag i 1807 betød alvorlig tilbagegang for byen, og udviklingen gik i stå. Da napoleonskrigene sluttede i 1814 gik det igen fremad. Det varede til Øresundstoldens afskaffelse i 1857, hvor endnu en nedgangstid for byen satte ind. Embedsmænd og købmænd forlod byen. Husene blev ikke vedligeholdt, og der blev ikke bygget nyt.

Først omkring 1880 gik det igen fremad. Denne gang skyldtes det Helsingør Havn og etableringen af Helsingør skibsværft. I 1767 havde byen fået sin første havn bestående af to korte havnearme. I 1824-29 blev den udvidet betydeligt, og igen udvidet blandt andet i 1859-63, så større skibe kunne anløbe. I 1880'erne fik havnen omtrent sin nuværende udstrækning, dog kom dampskibsfærgelejerne først til nogle år senere.

I 1864 åbnede jernbanen til København via Hillerød (Nordbanen), og i 1891 flyttedes stationen fra Trækbanen til havnen. En af konsekvenserne af dette var, at de senere meget omfattende opfyldninger langs kysten tog sin begyndelse ved Strandvejen. I 1897 kom Kystbanen til, forbindelsen til Hornbæk åbnedes i 1906 og blev forlænget til Gilleleje i 1916. Fornyelsen af trafikforholdene gav store forbedringer i samfærdselen og skabte et nyt økonomisk element i byen.

Industrialiseringen var så småt begyndt i slutningen af 1700-tallet med rebslagerier og sukkerraffinaderier. Wiibroes bryggeri oprettedes i 1840, i 1845 anlagdes et jernstøberi og en maskinfabrik i 1850, men det vigtigste var oprettelsen af stålskibsværftet 1881 ved og i Kronborgs bastioner - byens vigtigste jernvirksomhed frem til lukningen af nybygningsafdelingen i 1983.

Prospekt fra 1833 af Helsingør Havn og Strandgade. Toldvæsnets pakhuse (a) blev siden afløst af den nye station og af Toldkammeret. Claessens Palæ (b) og Stephen Hansens Palæ (c) er intakte. Øresunds Toldkammer (d) blev nedrevet i forbindelse med havneudvidelserne, og Skt. Olai (e) fik først igen sit spir i 1897. Beplantningen i tolddirektørens have dækker for bebyggelsen i Stengade, men man kan lige skimte von der Ostens Palæ (f). Foran Claessens Palæ ses en rest af bymuren fra Christian IV's tid, den fine trappe i midten er Øresunds Toldkammers egen landingsbro, og de to mindre huse til højre for Øresunds Toldkammer er henholdsvis karantænestation og brokaperhus.

Samme sted i 1999

Fra slutningen af sidste århundrede blev turismen og den stadigt øgede færgetrafik af stor betydning. Marienlyst Kurhotel fra ca. 1900, der begyndte på Marienlyst Slot i 1858, var et resultat af denne udvikling. Et af de mest berømte landsteder var Sommariva, ved Marienlyst, bygget i fransk chateau-stil i 1857. Ejendommen købtes senere af kommunen og strandgrunden blev udlagt som park. Belvedere, der stadig ligger på det nuværende Rogertsvej, var et andet landsted af format.

Helsingør by var i begyndelsen af 20. århundrede præget af overbefolkning. Alle ledige grunde inden for den gamle bys afgrænsning var bebygget og baghuse, lofter m.v. udnyttet til boliger. Efter Nordbanens omlæggelse blev jorden på banearealerne nord for Snekkersten frigivet til bebyggelse. Helsingørs første forstadsbebyggelse opstod i 1930'erne langs Stubbedamsvej og Trækbanen. Bebyggelsen bestod af flerfamiliehuse og egentlige etageejendomme. 1. Verdenskrig betød stagnation, manglende nybyggeri og et endnu større behov for nye boliger. Opførelsen af en haveby med små dobbelthuse, Hamlets Vænge, var et af de første initiativer til at afhjælpe bolig mangelen.

Mange initiativer skyldtes den socialdemokratiske borgmester Peder Christensen, kaldet Kong Peder (borgmester fra 1919 til 1946). Efter en plan fra 1909 begyndte kommunen opkøb af jord for at styre udviklingen. Den første kommunale udstykning til villagrunde skete i 1917 på arealer fra det nedlagte glasværk i Højstrup. Området omkring Belvederevej blev udstykket i perioden omkring 1928 og blev til kvartererne ved Hollandskevej, Flynderborgvej, Vinkelvej, Pontoppidansvej, Rogertsvej, Mads Holms Vej og Chr. Rasmussens Vej. Først i 1925 med den nye byplanlov fik bystyret mulighed for at udstikke rammerne for vejforløb, bebyggelsesarter og deres fordeling samt byggelinier.

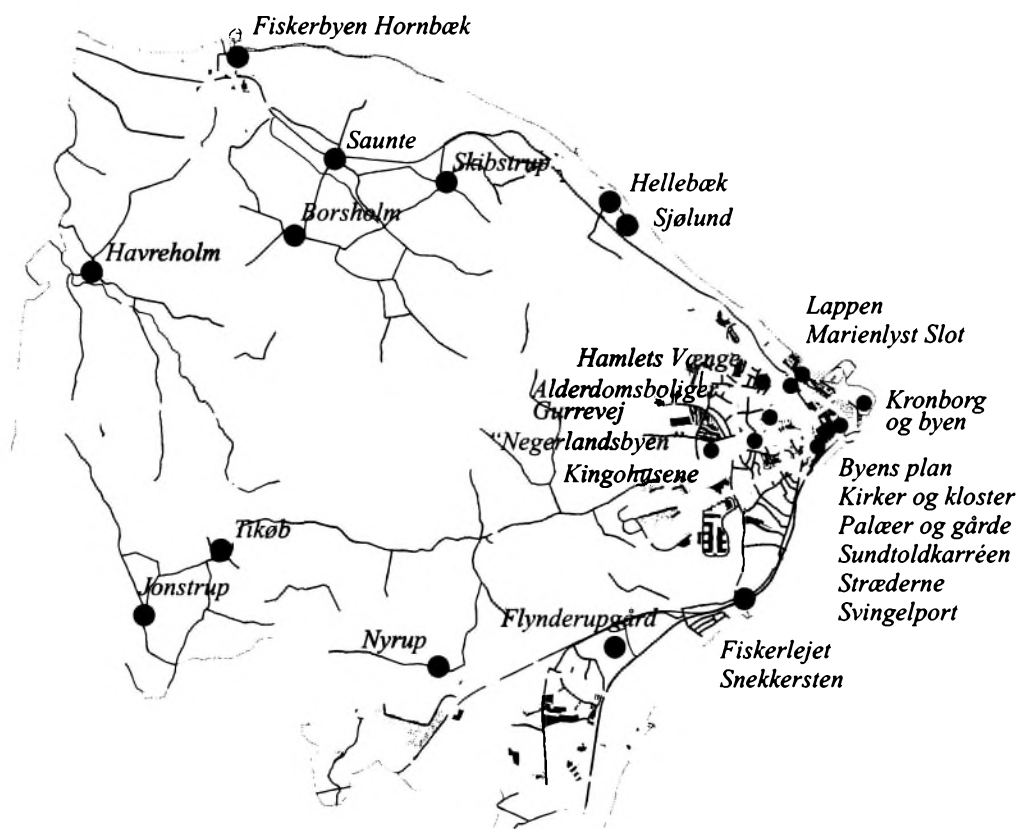
Borgmesteren var også initiativtager til parkbæltet fra Århusvej / Stubbedamsvej til Kongevejen, anlagt midt i 1930'erne efter udstykningen af ejendommen Bergmansdal. Idrætspladsen på Ndr. Strandvej anlagdes 1921-23, og et svømmestadion blev anlagt i Nordhavnen i 1935. I 1938 blev Det sociale Boligselskab i Helsingør oprettet. Det kom bl.a. til at stå for opførelsen af boligblokkene ved Pontoppidansvej / Mads Holms Vej og Vinkelvej i 1940-46, Rolighed i 1946-51 og Blicherparken, mens bebyggelsen Grønningen i 1957 afløste Kronborg Ladegård.

Den voksende biltrafik gjorde det bl.a. nødvendigt med en ny vejforbindelse til færgen. Færgevej blev anlagt langs stranden i 1938-39 med smuk udsigt over sundet og til byen, samtidig blev Havnegade fra 1880'erne udvidet, og Belvederevej anlagt i 1928 som en ny forbindelse mellem Kongevej og Gurrevej.

Helsingør Værft. Stabelafløbning på færgen Knudshoved. Den blev i 1961 indsat på Storebæltsoverfarten. De mere end hushøje skibe søjede en særlige dimension til bybilledet, ikke mindst når de lå til afgang ud for Havnegade.

Arkitektoniske kvaliteter i Helsingør

Oversigtskortet viser dominerende træk, bebyggelsesmønstre samt elementer i bebyggelsen. Desuden vises de landsbyer som har fået særlig omtale under afsnittet 'Arkitektoniske kvaliteter på landet'. De dominerende træk: 'Adgangen og udsigten til byen' og 'Fra sommervillaer til parcelhuse' er ikke markeret.

De arkitektoniske bykvaliteter i Helsingør Kommune er grupperet i tre kategorier: Dominerende træk, bebyggelsesmønstre og elementer i bebyggelsen. De er udvalgt, så de tilsammen dækker ældre og nyere dele, har en vis geografisk spredning og repræsenterer både kendte og mindre kendte træk i byen. Overgangen mellem de sidste to kategorier kan forekomme flydende, men elementerne vil ofte være snævrere eller mere tematisk orienteret end bebyggelsesmønstrene. Landsbyerne har fået et særligt afsnit under overskriften Arkitektoniske kvaliteter på landet.

Dominerende træk

De dominerende træk omfatter de vigtigste struktur- og identitetsskabende elementer i byen. Beskrivelserne og vurderingerne omhandler *Adgangen og udsigten til byen*, *Helsingør bykerne - byens plan*, *Kronborg og byen* samt *Fra sommervillaer til parcelhuse*. De dominerende træk er beskrevet på siderne 10-13.

Dominerende træk.

Helsingør bykerne er med sit regulære gadenet og sin karrébebyggelse en kontrast til de nyere bydele på skråningerne bag byen.

Bebyggelsesmønstre

Bebyggelsesmønstre er afgrænsede områder i bygningsmassen, hvor bygninger, veje, pladser, grønne områder og beplantning danner en helhed. Eksemplerne spænder fra større områder som *Fiskerbyen Hornbæk* til små som *Svingelport*.

Bebyggelsesmønstrene er beskrevet på siderne 14-21.

Elementer i bebyggelsen

Elementerne er typisk pladser eller gadeforløb og små, bebyggede områder. De udvalgte eksempler omhandler i Helsingør: *Kirker og kloster*, *Gårde og palæer*, *Marienlyst Slot* samt *Stræderne*. Uden for Helsingør er omtalt lystejsjendommen *Flynderupgaard*. Desuden er to nyere boligbebyggelser, *Kingohusene* og *Sjølundsparken*, taget med på grund af deres særlige arkitektoniske kvaliteter.

Udsnit og dele er beskrevet på siderne 22-25.

Bebyggelsesmønstre.

Fiskerbyen Hornbæk er en selvgroet og fortættet bebyggelsesstruktur med mange fine træk i dimensioner, orientering af bebyggelsen og gadeforløb præget af traditionelle detaljer i haver og hegn.

Elementer i bebyggelsen.

Skt. Mariæ Kirke og Vor Frue Kloster er det nordlige tyngdepunkt i kirke- og klosterområdet og peger tilbage til Øresundstoldens indførelse og byens første store vækstperiode i 1400-tallet.

J. Rawert skildrede på sin maleriske rejse gennem Nordsjælland i 1825 udsigten fra Strandvejen ved Trykkerdammen mod Helsingør. Byen og kysten gik ud i ét.

Rosenkildevej sigter mod bykernen og Skt. Olai og tegner samtidig et snit gennem byens vækstlag. Ved Trækbanen fortsætter vejlinien efter et knæk i Sudergade med kik til Kronborgs spir og til Skt. Mariæ Kirke. Efter passage af det ny bycenter dykker gaden ned i den gamle bys tæthed og homogene proportioner - et skift til en helt anden skala.

1.

Adgangen og udsigten til byen

Før jernbanerne og de gode veje må den rejsende have oplevet Helsingør som en isoleret beliggende by - længst ude på et hjørne af Sjælland. Store dele af det omgivende landskab havde karakter af overdrev, og kun møllerne på kanten af bakkerne oven for byen har røbet den, når man kom fra landsiden.

Adgangen fra syd giver mange kik til Kronborg og spiret på Skt. Olai. Men Helsingør er gradvist blevet berøvet sin udsigt og adgang til kysten. Lag på lag er lagt på sydøst for byen. Først jernbanen, så mere jernbaneterræn, så Færgevej udenpå og derpå opmarcharealer i et par etaper. Færgetrafikken er en del af byens livsnerve. Passagererne bliver sat i land midt i byen. Men havde man, dengang jernbane, station og færgeforbindelse blev planlagt, kunnet overskue de fremtidige pladskrav i forhold til byen, var det ikke sikkert at disse store arealer havde fået denne placering. Om byen på langt sigt kan genvinde sin kontakt med vandet kan blive en spændende planlægningsopgave for det næste århundrede.

Udsigt fra Trykkerdammen i 1895. Nordbunnen og færgerne fik en ny station i 1892, og jernbanen blev lagt på en opfyldning der afskar byen fra vandet. Toldvæsnets pakhuse måtte vige for den nye station. Først i 1930'erne blev der igen adgang langs kysten ad den nye vandstrandvej, Færgevej.

2.

3.

Udsigt fra lidt nord for Trykkerdammen i 1999. De store færger er flyttet til den nye terminal, som har krævet endnu større opfyldninger til opmarcharealer. Den gamle stationsbygning blev befriet for gangbroerne, men nye bygninger til toldvæsen, billetsalg og færgestation samt nye gangbroer dækker effektivt for byen.

Helsingør set fra sydvest med kik ned ad Stengade. Den oprindelige, planlagte by ligger bag det store jernbane- og færgeopmarchterræn uden for den gamle kystlinie (repræsenteret af Jernbanevej og en linie i dennes fortsættelse mod Kronborg), og den gamle bygrænse tegnes af Trækbanen som skimtes fornedet og til venstre.

Helsingør bykerne, byens plan

Erik af Pommern stod sandsynligvis bag den byplan, vi finder i dag, med tre gader parallelt med kysten: Stengade, Skt. Olaigade og Sudergade. Siden kom Strandgade til. Vinkelret herpå anlagdes Sophie Brahesgade, Sankt Annagade, Bjerregade og Stjernegade. Mod stranden opstod eller anlagdes en række stræder. Hovedgaderne, hærstræderne, var Stengade og Sankt Annagade. Sådan blev det næsten vinkelrette gademønster planlagt - med et modul i nettet på ca. 88 x 88 m. Grunddybderne var størst i Stengade, ca. 100 alen eller 60 m, mens de på sydsiden af Skt. Olaigade var tilsvarende mindre.

Gaderne har tidligt haft forskellig karakter. Stengade var den fornemme gade med rådhus og købmandsgårde, Skt. Annagade var præget af kirker og kloster samt af den torvehandel der opstod ved byens slagtertorv og i boderne langs kirkegårdene. Et egentligt, større torv (Axeltorv) kom først langt senere til og skyldes en brand, hvor den brændte plads i 1695 blev tilkendt byen. Byen havde ikke noget opland af betydning, så torvehandelen kunne uden problemer finde sted i Stengade. Håndværkerne holdt navnlig til i Sudergade og Skt. Olaigade, mens fiskere, lodser og færgemænd boede omkring Anna Queen Stræde og på Lappen.

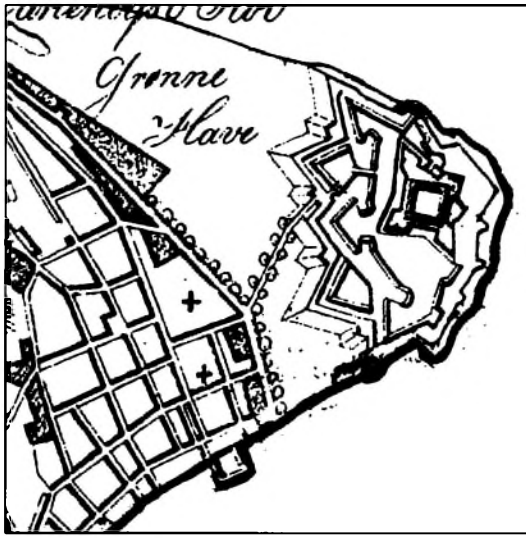
Vest for byen blev der tidligt etableret en grav med tilløb fra de vandløb der gennemskar kystskrænten. Graven blev yderligere befæstet med plankeværker, og en bymur blev rejst på sydsiden af Strandgade i begyndelsen af 1600-tallet, men forfaldt allerede efter krigen 1658-60.

Bebyggelsestætheden i det gamle Helsingør har varieret. Karréernes indre har været åbne og grønne, og facadebebyggelsen ikke nær så sammenhængende som i dag. Krige og ulykker efterlod tomme gårde og huse. I 1660 regner man med at der fandtes 700 gårde og huse, i 1717 opgjordes 76 ubeboede huse og 226 forfaldne eller øde huse. Byens udvikling er foregået ujævnt, nærmest springvis, og har fulgt konjunkturerne meget mere mærkbart end man i dag kan forestille sig.

Den oprindelige byplan har haft god rummelighed. Først omkring 1890 begyndte byen for alvor at sprænge sine rammer. Det var i høj grad skibsværftet og dets følgeindustriers stigende behov for arbejdskraft, der blev omsat i nyt boligbyggeri.

Oplevelsen af Helsingørs bykerne og plan knytter sig til basale lærdomme inden for arkitektur og bygning. Et stringent mønster bestående af nogenlunde lige lange og lige høje bygninger placeret langs et regulært gadenet, der alligevel ikke er mere regulært end at det skifter retninger og dimensioner mange gange. Men retnings- og andre skift er kun små variationer, som alligevel lader beskueren ane, hvad der sker, når han når til det næste lille knæk i gaden. Lyset på facaderne fortæller f.eks. om bebyggelsehøjden på den modsatte gadeside, eller en lysstribe på tværs om et tilstødende stræde, og hele tiden åbnes der for nye kik. Byen er tillige en fortælling om en fælles samfundsorden, som står over individuelle ønsker med hensyn til at bygge med helt andre proportioner, materialer eller placering i forhold til gaden, hvis man vil høre til. Og trods disse restriktioner er der masser af muligheder for at udtrykke sig individuelt. På den måde er Helsingørs bykerne et smukt resultat af en planlægningsindsats, der begyndte i 1426.

Kronborg i 1824. Få år inden var de ydre fæstningsværker (herunder glaciset) mod byen blevet sat i stand. Glaciset ligner et større voldanlæg, men var i virkeligheden et fladt terræn der skrånede svagt fra byen op mod slottet og med en højde nærmest slottet på knap 2 m. Grønnehaven mod vest lå ubebygget.

1895. Værftet er blevet anlagt, der er gravet ud, den ene ravelin er fjernet, og den ydre voldgrav er dels blevet forbundet med havnen, dels blevet fyldt op for at fungere som kajareal på vej mod nordre mole. Grønnehaven er stadig ubebygget.

Nutidigt kort med illustration af situationen før værftets etablering. Adgangsvejen til Kronborg udmundede ud for Hestemøllestræde, og glaciset gik næsten frem til den nuværende kajkant.

Målforskel, alle tre kort: ca. 1:15.000.

Kronborg og byen

Kronborg er Helsingørs vartegn og var før i tiden garant for at Øresundstolden blev opkrævet - og dermed også garant for byens velstand. By og fæstning har af forsvarsmæssige årsager altid været på afstand af hinanden. Dårlige erfaringer fra svenskekrigene i 1600-tallet betød, at hele arealet mellem byen og Kronborg blev inddraget i fæstningsværkerne. Helsingør Skibsværft blev anlagt ved udnyttelse af disse arealer og udgravning af havneområdet. Skibsværftets lukning og rydningen af værftshalvøen har genskabt den visuelle kontakt mellem byen og slottet efter en pause på ca. 100 år.

I begyndelsen af 1990'erne fulgte lukningen op af statslige initiativer med henblik på eventuel rekonstruktion af Kronborgs fæstningsværker. Det afstedkom en livlig offentlig debat og, mere konkret, et udviklings-selskab der bl.a. fik til formål at fjerne skibsbygningshallerne, rydde værftshalvøen og skabe grønne områder samt undersøge mulighederne for rekonstruktion af de ydre fæstningsværker. Stat og kommune indskød hver deres dele af værftsarealerne i selskabet.

Forholdet mellem Kronborg og byen handler om afstande, udformningen af de mellemliggende arealer og udsigten til og fra slottet. Går man på opdagelse efter resterne af de ydre forsvarsværker, kan man finde dem langs den nordlige side af Kronborgvej. Her er der også et flot vue mod slottet og den bevarede ravelin.

Et af de spørgsmål der optog sindene omkring 1991 drejede sig om betimeligheden af at rekonstruere et fæstningsanlæg som har været forsvundet så længe. Andre dele af debatten handlede om værftet og dets betydning for byens nyere historie. Der er i dag ikke meget andet tilbage end to dokke og halvøen; bygningerne, der hørte til, bliver brugt til andre erhvervsformål.

Stedet har fået funktion som ramme om festligheder i byen, sommerunderholdning mv. En flottere beliggende festplads har ingen by. Men der skal i de kommende år findes en balance mellem de forskellige bevaringssynspunkter omkring Kronborg og resterne af værftet. Som tingenes tilstand er, er der endnu ikke foregrebet nogen endelig løsning. Der har været mange bud, senest med offentliggørelsen af fire forslag i sommeren 1999, hvor også den fremtidige placering af Handels- og Søfartsmuseet indgik.

Det er afgørende *hvordan* Kronborgs omgivelser bliver behandlet. Der må kræves nogle klare overordnede synspunkter og et kvalitativt greb om den endelige løsning, som må involvere byens front, grænsen mod Grønnehaves bebyggelse og Kronborgs front (rekonstruktion af fæstningsværker - og hvor meget - eller ej?). Som arealerne ligger nu, er det fristende for mange at forestille sig dem anvendt til bebyggelsesformål, der igen kan lukke for den visuelle forbindelse.

< Udsigten fra glaciset mod den tilbageværende ravelin med adgangen til slottet

Der ligger mange kvaliteter i den genetablerede visuelle kontakt mellem byen og Kronborg. Men uanset diskussionen for eller imod genopbygning af de forsvundne forsvarsværker, virker det set med historiens øjne helt forkert, når broen over den ydre voldgrav (som billedet er taget fra) ligger udækket. >

Fra sommervillaer til parcelhuse

Strandvejene omkring Helsingør har en unik perlerække af sommervillaer placeret i intim sammenhæng med små fiskerlejer og med den smukke udsigt over Øresund. De første sommervillaer lå sammen med de oprindelige fiskerhuse langs Strandvejen på forstranden, nærmest med fødderne i vand. Senere blev der også bygget bagved på kystskrænten og i Espergærde langs skovbrynet ved Mørdrupvej.

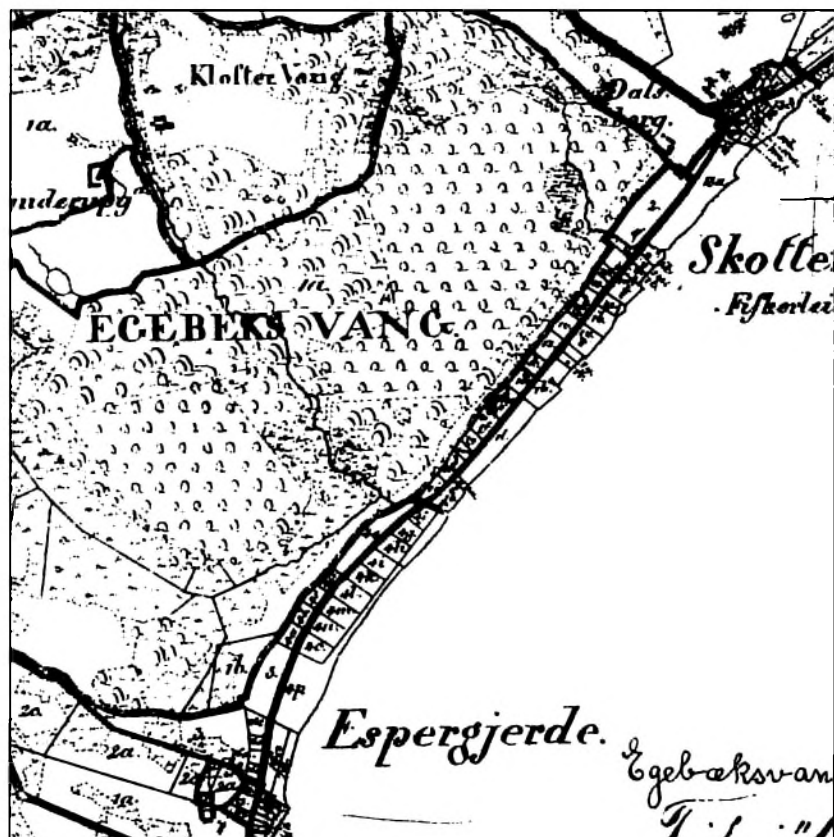
Allerede fra først i 1800-tallet var der regelmæssig rutefart med dampfærge mellem Helsingør og København, og med jernbanerne fik sommergæsterne gode transportmuligheder til og fra København. De mest velhavende landligere byggede langs Strandvejen: Store tiværelses villaer med fuld kælder og egen hestestald som f.eks. Mary Hill, der blev opført som et af de første allerede i 1848. I 1885 var der blevet bygget så meget langs Strandvejen, at præget af de oprindelige fiskerlejer næsten var forsvundet.

Eksempler på den tidligere udvikling kan findes på Søndre Strandvej i Helsingør. De to sommervillaer Sølyst og Mon Plaisir, nr. 38 og 36, er som de oprindelige fiskerhuse placeret parallelt med og tæt på vejen. De er pudset og i en etage, men mere markante og detaljerede i udtrykket end fiskerhusene. Sølyst, der blev opført i 1860, er symmetrisk opbygget omkring en trefags frontkvist med klassicistisk inspirerede pila-sterdekorationer; et fint og velproportioneret hus. Mon Plaisir blev opført i år 1900 og er som naboen symmetrisk opbygget, omend frontkvistens udformning virker nyere.

Det nærliggende Ørehøj blev bygget i 1903 til direktør Carl Christensen. Det store landsted ligger højt hævet med flot udsigt over Øresund. Bygningen er tegnet af arkitekt Aage Langeland Mathiesen i nybarok og placeret på en meget stor grund. Huset er et godt eksempel på hvordan det er gået for de fleste store landsteder og sommervillaer; parken er udstykket, her findes nu 40 boliger, og villaen er opdelt i tre lejligheder.

Med tiden udvikledes områderne langs Strandvejen til egentlige villa-byer. Efter krigen tog udviklingen fart - der blev udstykket større arealer af gangen og grundene blev mindre. Mange af de tidligere store ejendomme blev ligeledes udstykket. I Espergærde steg indbyggertallet fra ca. 500 i 1911 til ca. 2700 i 1945 og i dag bor der henved 11.000.

Kortet fra 1877 viser de første sommervillaudstykninger mellem Espergærde og Snekersten. Mål 1:20.000

Søndre Strandvej med Ørehøj (1), Sølyst (2) og Mon Plaisir (3) i første række. Bagved forsøger de nyere parcelhuse at få del i udsigten.

Espergærde, postkort fra ca. 1920. Udsigten mod nord set fra bakken ved Gefion. Sommervillaerne er ved at omdanne fiskerlejet og har allerede indtaget Strandvejen og kysten bl.a. med badebroer.

Villa Egelund, Strandvejen 298, blev opført i 1913 som sommervilla i 2 etager over en kvadratisk grundplan med fladt pyramidetag. Mod Øresund er den udbygget med loggia og havestue. En fin villa med inspiration fra det italienske.

Villaen Mørdrupvej 30 blev opført i 1900. Det smukt renoverede hus fremstår i okkerfarvet puds med hvidmalede hjørnelisener og vinduesindramning. Pyramidetaget med stort udhæng afsluttes med et fint lille tårn.

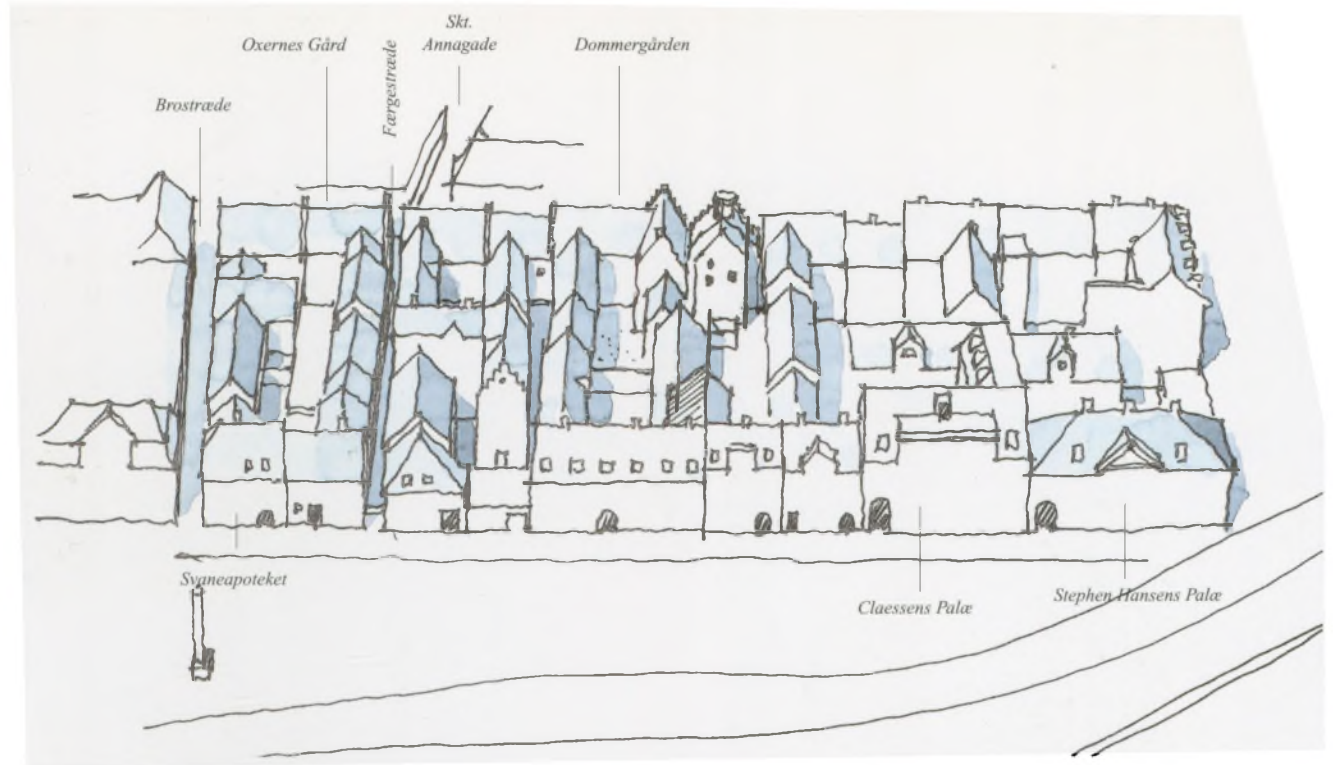
I 1904 opførte juvelerer Berth denne villa beliggende på Strandvejen nr. 132 på kystskrænten med udsigt over Øresund. Villaen er opført i 3 etager med stor bindingsværksfontkvist. Et markant hus med nationalromantisk inspiration.

Dommergården - kik gennem porten til gårdrummet og Sankt Olais spir i baggrunden.

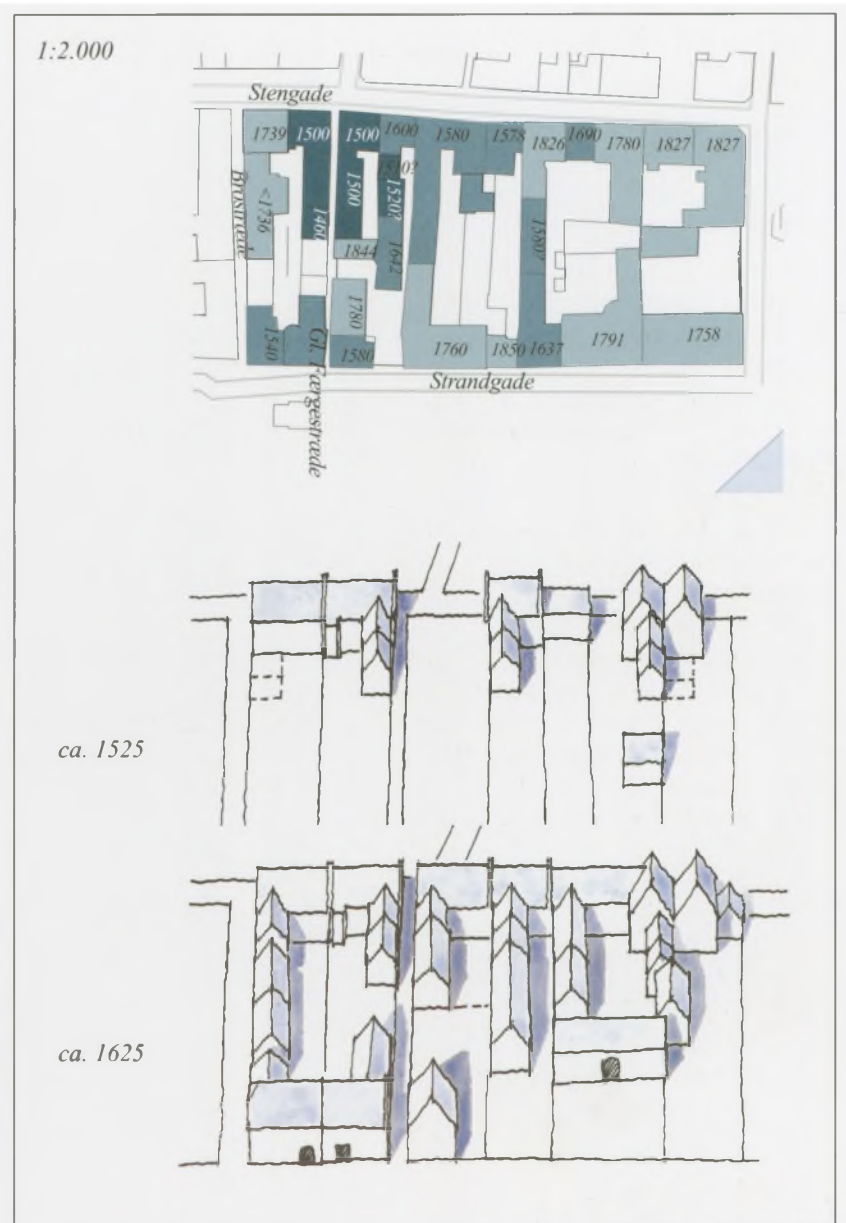

Sundtoldkarréen

I middelalderen løb kystlinien bag Stengade, langs den senere Strandgade. Stranden blev anvendt som adgang til mange af de smalle ejendomme, hvoraf flere hverken havde indkørsel eller port til Stengade. Strandgade nævnes første gang i 1517, men regnes først anlagt som egentlig gade fra 1570'erne. Brostræde hed tidligere bl.a. Toldbrostræde efter den gamle anløbsbro og det dér beliggende Helsingør Toldkammer (ikke at forveksle med Øresunds Toldkammer). Færgestræde er et navn som har været anvendt på flere gader og stræder. I dag er det det smalle Stræde fra Stengade ved Sankt Annagade og Strandgade.

Bebyggelsesmønsteret i Sundtoldkarréen stammer tilbage fra senmiddelalderen: Et relativt smalt forhus mod Stengade og et eller flere sidehuse bagtil på den lange, smalle grund. Området rummer flere bygningsrester og kældre fra middelalderen, mens de ældste af de bevarede bygninger stammer fra o. 1500, således 'Oxernes Gård', Stengade 66, der blev opført af lensmanden på Kronborg, Johan Oxe.

Sundtoldkarréens bebyggelsesstruktur kan være svær at opfatte. Stræderne giver fornemmelse for karréens dybde, og der er mange kik til gavle, svalegange mv. hvilket gør bebyggelsen til en vis grad forståelig. Hvis man er heldig at møde en åben port, får man bedre syn for sagn. De aftrappede gavle, murværk i munkesten og kridtsten, murankre, bindingsværk osv. røber stedets alder. Men det er afgjort fra bagsiden man har en chance for at forstå strukturen.

Sundtoldkarréen. Bebyggelsesstruktur og alder hænger snævert sammen. Årstalene for bygningernes opførelse er angivet så præcist som det er muligt, men især for de ældstes vedkommende omtrentlige. De to skitser viser bebyggelsens udvikling i den sydligste del af karréen ca. 1525-1625. Kilder: H.H. Engqvist og BBR.

Et godt indtryk af karréens tæthed og alder fås fra Rådhusets tårn. Herfra er det ikke de ofte totalt ændrede facader, der dominerer, men de stejle tage og de aftrappede gavle.

Kortet til venstre er opmålt i 1857 og rettet i 1880. Lappen ligger for sig selv over for Marienlyst Slot. Der er ingen bebyggelse mellem Lappen og Øresund, ligesom Grønnehave er ubebygget. Der var direkte udsigt til Øresund og adgang til stranden. Bebyggelsens omfang og grundgrænser er nogenlunde uændret frem til i dag, men der er påført ny bebyggelse langs Grønnehavevej, og HHG-banen (Helsingør-Hornbæk-Gilleleje) danner barriere mod stranden.

Lappen

Lappen var fra Christian IV's tid en enklave for lodser og færgemænd anlagt ved den nordlige indsejling rundt om Kronborg. Dengang lå kystlinien tættere på bebyggelsen, og her lå også Lappegrunden med et smalt sund mod land. Set fra Marienlysts have giver udsigten til Øresund ad Slippen stadig en god fornemmelse af beliggenheden. At husene lå uden for byen var velbegrundet. En lignende funktionel beliggenhed havde Anna Queen Stræde.

I slutningen af 1960'erne var bebyggelsen truet af nedrivning, men en ihærdig indsats fra privat side for at bevare husene lykkedes. Bebyggelsen blev istandsat i midten af 1970'erne.

Selvom husene er opført over et spænd af 150 år eller mere, og selvom de varierer stærkt i henseende til højde, kviste og antal fag, forekommer det øjet, at der er tale om en ret harmonisk husrække. De fælles træk er etagehøjder, fagdeling, vinduesdimensioner, farver og tagmaterialer. I dag ville man have sværere ved at sammenstille et hus fra 1990 med et fra 1840 og få et godt resultat ud af det.

Udsigt fra Marienlyst Slotspark. Det kongelige lystslot og Lappens ydmyge boliger for lodser, færgemænd og fiskere har eksisteret side om side, adskilt af en gade og en mur. Lindetræerne foran vuet fra slottet er beskåret som en ramme om udsigten.

Husrækken stammer fra begyndelsen af 1700-tallet til slutningen af 1800-tallet. Antallet af etager svinger, nogle huse er i to etager, andre i en, og enkelte er gavlkvisthuse. Husene var opført i bindingsværk, men de fleste blev grundmuret mod gaden omkring 1820. Det 'typiske' hus er 6-7 fag langt og har en smal, relativt dyb grund bagtil.

Slippen mellem Lappen 20 og 22 har retning direkte mod stranden. Man kan ikke se HHG-Banen.

Svingelport

Svingelport er interessant ved sin historie som byens sydlige og vigtigste indfaldsport, hvor Kongevejen og Strandvejen løb sammen. Det var her størsteparten af trafikken fra oplandet ankom, og det var her konsumtionsafgiften (datidens moms) blev opkrævet fra en bygning midt på den trekantede plads.

Pladsen der tidligere henlå som parkeringsplads har nu en fin chausséstensbelægning og en fin og morsom vandkunst af Peter Lunding. En træække adskiller tillige pladsen fra gaden.

1860

1999

Svingelport er både navnet på den tidligere byport, på vejstumpen mellem banen og pladsen og tidligere på den trekantede plads – i dag omdøbt til Simon Spies' Plads. De to kort viser den skæbne der overgik stedet, da jernbanen blev ført frem til havnen. 1:5.000.

Jernbanevej har afskåret de to halvdele af Svingelport. De fleste af bygningerne omkring gaden og pladsen er udskiftet i dette århundrede. Størrelsesmæssigt er de meget forskellige, og stedet domineres af de to udlejningsejendomme fra århundredskiftet opført efter københavnske forbilleder. Allebeplantningen langs Jernbanevej forsøger at tilføre et grønt og afskærmende element.

Vejen ender ved jernbaneterrænet. Bebyggelsen på denne sidste strækning er blandet og præget af perioden, hvor det store hjørnehus (sukkerraffinaderiet) har været civilforsvarsområde. Hvor Rosenkildestien udmunder i Stengade er der dannet en lille plads der tjener som serviceareal for forhuset Stengade nr. 5. Samme sted er der adgang til det nye Bycenter. Det giver udsigt til den trekantede plads, som for et par siden blev omdøbt til Simon Spies' Plads. Under sydligere himmelstrøg kunne sådanne to skæve pladser med en niveauforskel danne ramme om et folkeligt byliv, men situationen her og nu er stærkt præget af trafik.

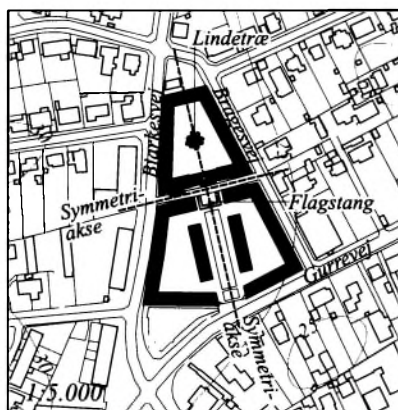

Alderdomsboliger ved Gurrevej

I 1919-21, i Peder Christensens første borgmesterperiode, opførtes ved Gurrevej "de første selvstændige aldersrenteboliger i Danmark". Arkitekt var Poul Holsøe, som også havde stået for ombygningen af Hammarshøj ved Trækbanen til boliger for gamle. Anlægget blev udformet som to karréer i to og tre etager. Den nordligste åben mod syd, den sydligste opdelt af to stokke til i alt tre grønne gårdrum. 40 opgange giver adgang til lejlighederne. Øst for bebyggelsen lå dengang et kolonihaveområde, hvor beboerne selv kunne dyrke lidt blomster og grøntsager.

Baggrunden for stiftelsen var stor bolignød og et prisniveau, affødt af 1. Verdenskrig, så højt at intet nyt byggeri blev iværksat. Selv små og usle lejligheder var svære at betale for dem som kun havde aldersrenten at leve af. Den industrielle udvikling havde også medført tilflytning og et nyt befolkningslag af gamle uden familiemæssig tilknytning til byen og uden muligheder for at sikre alderdommen. Før en lov i 1891 om aldersdomsunderstøttelse havde disse mennesker været henvist til fattigvæsenet med de omkostninger det havde i form af tab af borgerlige rettigheder og vanære. Den hadede fattiggård i Karmeliterhuset blev rømmet i 1902. Men det gik langsomt med at etablere alderdomshjem, og under 1. Verdenskrig fik kommunen store vanskeligheder med at indkvartere mange husvilde. Derfor lagde "Kong Peder" så stor vægt på at realisere idéen om selvstændige boliger til de gamle.

Bebyggelsen var enestående for sin tid og blev forbillede for lignende bebyggelser i Danmark og udlandet.

Bebyggelsesplanen er symmetrisk og formet efter de omgivende veje. Lukket uadtil, åben mod karréernes grønne indre, hvor opgangene findes. Ved den midterste vej optages terrænspring af en trappe mellem det nordlige og sydlige afsnit. Trappen flankeres af to terrasser med udsyn til flagstang og plænen i nord-sydaksen.

Bjarkesvej er bred, ucharmerende og går meget tæt på bebyggelsen.

Alderdomsstiftelsen fremstår set med nutidens øjne som et anlæg med en streng, symmetrisk form. Men man må vurdere bebyggelsen med datidens øjne. Den rummede et væld af nyskabelser ud over det helt basale faktum, at den skaffede selvstændige boliger til en befolkningsgruppe, der havde haft meget ringe boligkår.

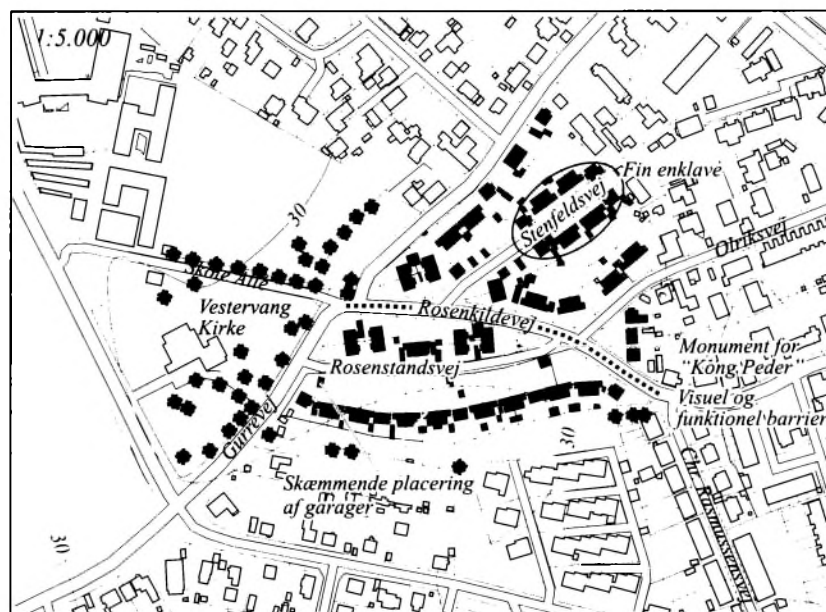
Poul Holsøe skabte en bebyggelse, som nok havde institutionspræget, men også besad en række fine kvaliteter: De store gårdrum, adgangsvejene/-stierne der alle vendte ud hertil, de fint proportionerede og lyse facader og de afvalmede tage, der gav de relativt store huskropper et lettere præg. Murede gesimser og kvaderfugning på hushjørnerne hørte formsproget til og var med til at give det arkitektoniske udtryk en vis status. Dårligt bemidlede skulle ikke bo dårligt.

“Negerlandsbyen”

I 1920 stiftedes Andelsboligforeningen Helsingør af nogle funktionærer - lærere og jernbanepersonale. Det var i en periode med boligmangel, og kommunen var medinitiativtager. Man fik stillet en grund til rådighed der hvor Rosenkildevej løber sammen med Gurrevej. Området var oprindeligt udlagt til kolonihaver. Arkitekt Karl Zandersen, som senere også skulle medvirke ved færdiggørelsen af bebyggelsen ved Hamlets Vænge, tegnede en bebyggelse med 68 lejligheder fordelt på 41 huse, hvoraf 27 var dobbelthuse. Kommunen hjalp med lånegarantier.

Tilnavnet Negerlandsbyen stammer fra opførelsesperioden, idet byggeriet på det meget kuperede terræn åbenbart har virket temmelig kaotisk: “Det bliver da vist til en negerlandsby” skulle forbigående have sagt. Navnet er hængt ved siden. Inspirationen til husenes udformning kan stamme fra engelske havebyer og fra tilsvarende bebyggelser omkring København, f.eks. Godthåbsvænge.

Zandersen lagde stor vægt på at tilpasse gadestruktur og bebyggelse til terrænet. Den bevægede bebyggelsesplan rummer 5 boligtyper, 3 typer dobbelthuse og 2 typer enkelthuse.

Terrænet, hvor “Negerlandsbyen” ligger, er stærkt kuperet. Kortet herunder er tegnet efter den originale bebyggelsesplan med højdekurver for hver 2 alen. Terrænet falder generelt fra vest mod øst. Syd for bebyggelsen ligger Rosenstandsvejs huse på kanten af en bakke. I midten er der en lavning, mens terrænet stiger mod Gurrevej. De omgivende veje og naboarealerne har givet området sin form. Terræn og veje har dog gjort det svært at opfatte bebyggelsen som så sammenhængende, som den utvivlsomt var tænkt.

Bebyggelsen er et godt eksempel på boligbyggeriet i 1920'erne, opført efter idealerne fra Bedre Byggeskik og engelske forbilleder. Udsnit af bebyggelsen på sydsiden af Rosenstandsvej.

Stenfjeldsvej er en fin lille enklave i bebyggelsen. Den afsluttes mod øst med et symmetrisk anlæg bestående af gavlhuse og dobbelthuse forbundet med en bue, parvis overfor hinanden. Det brede vejudlæg kan undre, for vejen ender blindt. Husene og haverne har bevaret de grundlæggende kvaliteter ved bebyggelsen som de åbne forhaver, farver, materialer, bygningsdetaljer, kviste mv. De fleste huse har desværre fået udskiftet de oprindelige vinduespartier med nye uden midterpost.

Hamlets Vænge

Vejen og bebyggelsen Hamlets Vænge strækker sig mellem Esrumvej og Gl. Hellebækvej. Vejen stiger 5 m på sit forløb fra nord til syd. På det tidspunkt, hvor vej og bebyggelse blev til, var det bondeland, og nærmeste nabo ind mod byen var kolonihaver.

Hamlets Vænge blev opført fra 1917. Byherre var Helsingør Kommune, som havde forsøgt at etablere en boligforening. Forsøget var imidlertid slået fejl, og som led i afhjælpning af den bolignød, der dengang rådede, igangsatte kommunen byggeriet. Arkitekt på de første byggetaper var Poul Holsøe, som senere blev Københavns stadsarkitekt. Forbilledet for byggeriet var Grøndalsvænge i København, som Holsøe og Jesper Tvede havde projekteret nogle år tidligere. Den første etape omfattede 14 dobbelthuse og 5 enkelthuse og den næste etape 13 dobbelthuse. Den sidste etape på 14 dobbelthuse med hver 4 lejligheder, som blev opført langs Esrumvej, blev projekteret af arkitekten Karl Zandersen.

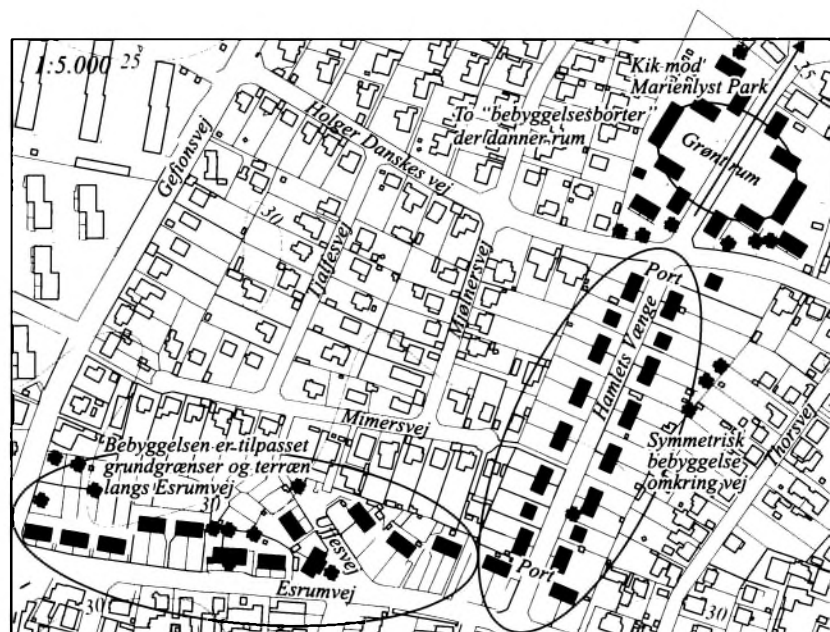
Det første afsnit af bebyggelsen langs Hamlets Vænge fremtræder som facadebebyggelse, kun med en hækafrænset forhave mod vejen. Haverne bagtil er dybe. Dobelthusene vender facaden mod vejen, mens de fire enkelthuse er drejet med gavlen mod vejen. Det første og det sidste par dobbelthuse er trukket tættere på vejen for at give en portvirkning. Bebyggelsen er symmetrisk anlagt om den temmelig brede vej. Afstanden mellem husene på tværs af vejen er 27,5 m, heraf udgør vejbredden 13 m. Oprindeligt har der været vejtræer.

Symmetrien går igen i bebyggelsens andet, nordlige afsnit, hvor bygningerne på hver side af vejen er placeret som en slynget bort, der danner flere grønne rum. Adgangen her sker via et stisystem. Antallet af huse er tilpasset grundens form. På tværs af vejen dannes et større rum, som dog er svært at fornemme på grund af vej og hække.

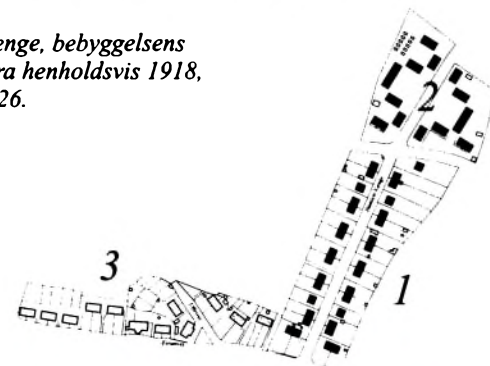
Hamlets Vænge er et fint stykke arkitektur fra Bedre Byggeskik perioden. Proportioner, farver og bebyggelsesplan rummer mange kvaliteter. Det gælder også bebyggelsens tredje byggeafsnit langs Esrumvej, selvom symmetrien og sammenhøigheden med bebyggelsen på vejens modsatte side mangler.

Man kunne ønske vejtræerne tilbage og det lidt triste vejmiljø ændret, f.eks. i det nordlige afsnit, hvor det store grønne rum på tværs af vejen kunne accentueres med belægningsskift, fjernelse af hække, beplantning - sådan at det fremstod som et fodgænger- og opholdsområde.

Husrække på den vestlige side af Hamlets Vænge - den ældste del. Karnapperne er karakteristiske for denne del af bebyggelsen.

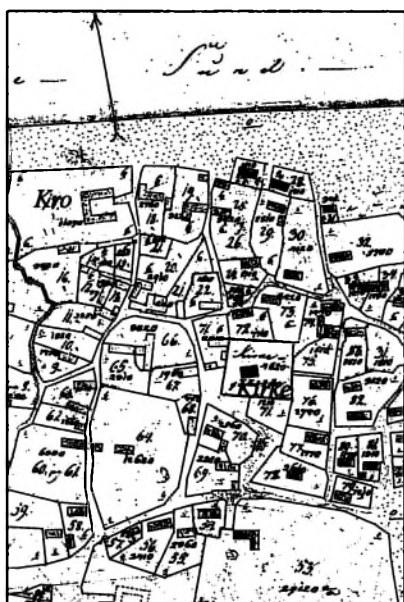
Hamlets Vænge, bebyggelsens tre etaper fra henholdsvis 1918, 1921 og 1926.

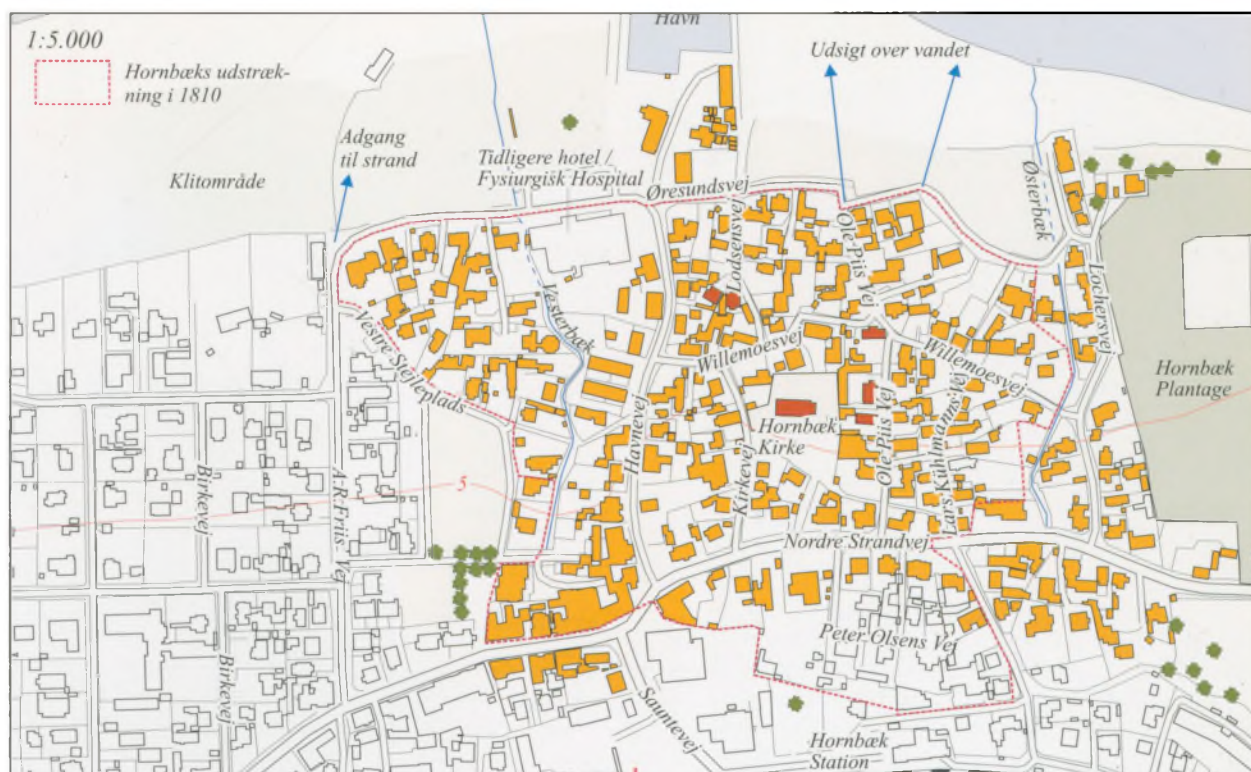
Fra det nordlige afsnit. Dobelthusene har indgang i gavlen, indfattet i træværk med konsoller der bærer et buet overstykke. Bygningerne er restaureret for nylig og fremstår i douce farver mellem det røde tegltag og den sortmalede sokkel.

Hamlets Vænge set fra syd, ca. 1930. Vejtræerne er nyplantet, men blev ikke stående i ret mange år.

Udsnit af matrikelkort fra 1810. Husene ligger overvejende øst-vest. Veje og stier er nærmest spor i sandet. Bebyggelsen er åben og sjældent lagt med facaden mod vej eller sti.

Fiskerbyen Hornbæk

I 1880 var Hornbæk en meget lille by, klemt inde mellem plantagen i øst og flyvesandet i vest. Vestre Stejleplads var dækket af sandet og var grænsen mod vest. Bebyggelsen var overvejende orienteret øst-vest. Vejene og stierne var spor i sandet med hovedretning mod vandet og med én større vej/sti på tværs; desuden en masse passager. Hvornår de enkelte grundstykker er blevet indhegnet står ikke klart. Kroen, med butik, og kirken har været de mest betydningsfulde bygninger i fiskerlejet. Havnen blev anlagt i 1875, indtil da havde man fisket fra åbne både der blev trukket op på stranden. Områderne op mod plantagen og vest for Vestre Stejleplads blev først bebygget op mod 1900.

Transformationen fra fiskerleje til turistmål skete fra slutningen af sidste århundrede. Bindingsværkshusene med stråtag blev grundmuret, tagene fik nye materialer, der blev bygget annekser til sommergæsterne eller til fiskerfamilierne selv, ligesom haver og hegn fik en mere pædagogisk form. Flere huse blev revet ned og genopført i ny skikkelse, og samtidig blev der udstykket og fortættet.

At de gamle huse lå øst-vest kan stadig opleves i området omkring Willemoesvej. Bebyggelsen fra århundredskiftet og frem orienterer sig derimod efter facaden mod vej. Mange steder er de lave stakitter bevaret og vedligeholdt; det er med til at opretholde en åbenhed trods den tætte bebyggelse.

Mange af de gamle huse anvendes i dag som sommerhuse. Det giver navnlig i vintermånederne et noget dødt bybillede, hvor de godt vedligeholdte huse står tomme og venter på næste sæson/ferieperiode. Imens står lystbådene til vinteropbevaring på fiskernes gamle stejlepladser.

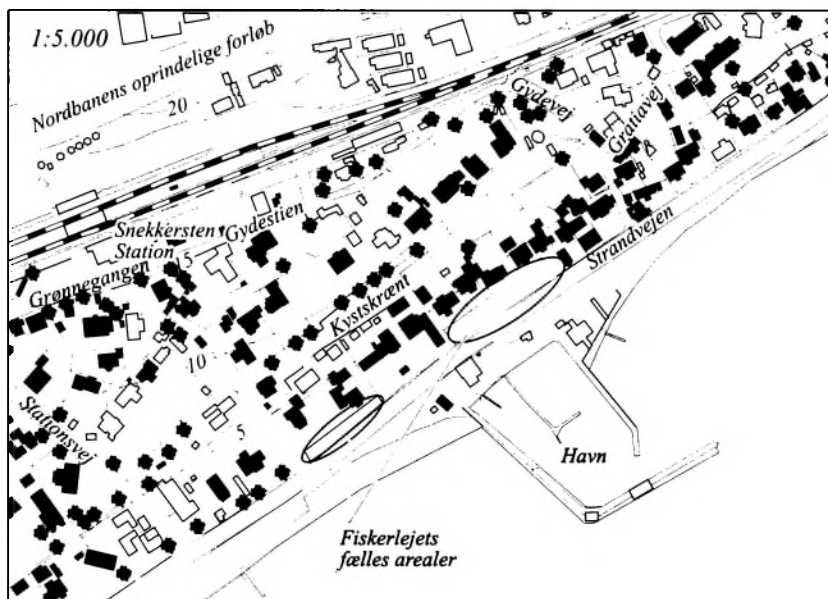
Bevaringstilstanden er høj, farvesætningen behersket og med mange eksempler på samspil husene imellem; i store træk er der også smuk overensstemmelse mellem bygningernes alder og formsproget i husenes ydre, i haver og hegn.

Lodsensvej- sydlige del- set fra Willemoesvej. Retningerne på huse og veje er ikke sammenfaldende. Det er en fin detalje at hegne konsekvent og tæt på facaden. >

Ole Piis Vej. Gavlen til venstre tilhører et hus fra 1800, mens det næste hus med facaden langs vejen (og en ny kvist med glas i siderne) er fra 1902. Huset i forgrunden til højre er opført i 1862. De traditionelle lave stakitter er bevaret, mens der er langt mellem de fint anlagte haver med stier og små bede/busketter. Mure og nåletræer har ikke hørt til stedet.

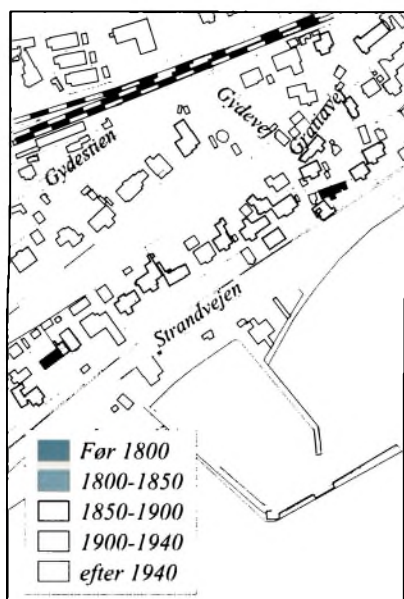
Fiskerlejet og Snekkersten by er i dag sammengroet og alligevel adskilt af kystskrænten, hvis rækker af høje træer er med til at markere og forstærke niveauforskellene. Det grønne danner samtidig baggrund for de ældre huse, nede langs Strandvejen. Bygningerne ligger tæt og er flettet sammen med sommervillaerne fra århundredets begyndelse. Stejlepladser og andre fælles arealer, der før lå som udposninger på vejarealet, fungerer i dag delvis som parkeringspladser.

Fiskerlejet Snekkersten

Blandt kystens fiskerlejer var Snekkersten et af de største og rigeste. I 1671 var der 6 huse og en kro, senere kom flere huse til, så lejet i alt omfattede 14 huse. Havnen blev anlagt i samarbejde med Skotterupboerne 1871-78. Endnu omkring 1. Verdenskrig havde ca. 190 mennesker deres udkomme ved fiskeriet - ud af en befolkning på godt 500.

Nordbanen Hillerød-Helsingør blev åbnet i 1864. Forløbet fra Snekkersten til Helsingør lå lidt længere inde i landet end den nuværende Kystbane, som blev åbnet i 1897. Kystbanen blev, i modsætning til Nordbanen som mest var til varer og dagligdags transport, anlagt med henblik på udflugtstrafik og til betjening af færgetrafikken Helsingør-Helsingborg.

Den oprindelige bebyggelse i Snekkersten udgjordes af fiskerlejet og Borupgaard. Strandvejen lå fra gammel tid på strandarealerne; en befæstet vej var der ikke tale om, og farbarheden vekslede fra sted til sted og fra årstid til årstid. Jernbanen blev derfor en revolution for samfærdslen og for udbygningen af bysamfundene langs Øresundskysten. Kystskrænten i Snekkersten blev udbygget i løbet af ca. 50 år med tidstypisk karakteristiske villaer i tilgift til fiskerhusene. Et mønster som stadig er tydeligt og oplevelsesrigt.

Udsnit visende bebyggelsens opførelsesår ifølge Bolig- og Bygningsregistret.

Fiskerlejets oprindelige bebyggelse ligger i første række og rummer stadig bygninger fra midten og slutningen af 1700-tallet. Ind i mellem ligger sommervillaer fra slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. På toppen af kystskrænten finder man villaer fra perioden 1890-1920. Mod vest, hvor der er større afstand mellem Strandvejen og jernbanen, er der blevet plads til en indskudt tredje række huse; et mønster der fortsætter mod vest med anlægget af flere parallelveje til Strandvejen.

Nord for havnen brydes bebyggelsesmønstret af mindre veje (Gydevej og Gratiavej) på tværs af kystskrænten; her har der kunnet knibes flere bebyggelseslag ind nærmest Strandvejen.

Bevaringshensynene i fiskerlejet er knyttet til samspillet mellem kyst, vej, oprindelig bebyggelse, skrænten og dennes bebyggelse. Husene er "afsat" i aldersmæssige og funktionelle lag, og det er vigtigt at disse stadig kan opleves for at kunne forstås. Derfor bør de enkelte elementer fremtræde med en form som ikke er forvansket af senere tiders tilføjelser og modeluner.

På pynten ud for Snekkersten lå i mange år Snekkersten Kro. Den var grundlagt midt i 1700-tallet og blev udbygget i 1870 da sommer- og badegæsterne begyndte at søge hertil. I 1950 brændte den ned og blev afløst af den i arkitektonisk henseende specielle "Kystens Perle" tegnet af Max Louw. I dag er komplekset delvis ombygget til boliger. Husene i forgrunden er bygget mellem 1775 og 1877.

Bebyggelseslag mellem Kystbanen og Strandvejen ud for Snekkersten Station. Billedet viser, nede: Oprindelig bebyggelse i fiskerlejet og et nyere hus fra begyndelsen af dette århundrede. Oppe: To villaer fra tiden omkring 1. Verdenskrig. De ligger ca. 10 m højere end de nederste huse.

1927
1910
1851
1775

tidligere garntørreplads fra fiskerlejet - anvendes i dag til parkering

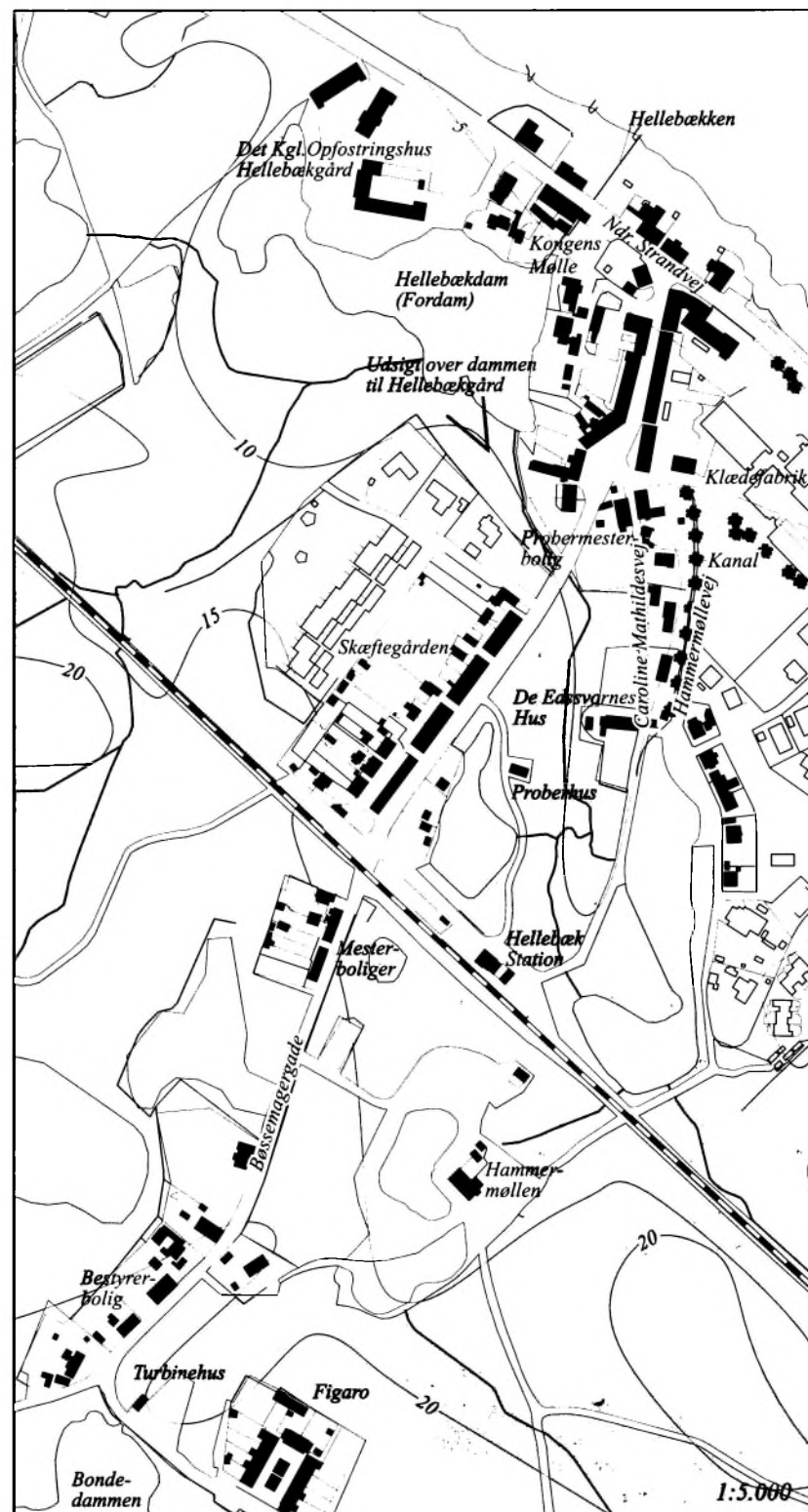
Bøssemagergade. Det lange hus til højre rummede omkring 1750 6 boliger med tilhørende smedje for bøsse-magere, tilsvarende var huset for enden af Bøssemagergade både boliger og værksteder. Husrækken til venstre stammer fra 1877. Tilsammen danner de en fin ramme om kigget ned til Nordre Strandvej.

Den tidlige industri i Hellebæk

Hellebæk er en by i nutiden og et industrihistorisk monument. Historiens aflæselighed er derfor vigtig for forståelsen af stedet, dets nuværende og tidligere funktioner. Systemet af søer, damme, sluser og kanaler blev påbegyndt under Frederik II. Der var behov for mel til brød til arbejdsstyrken der byggede Kronborg - og for møller der kunne male kornet til mel. Hovedtrækkene i vandsystemet var at samle vandet i Bondedammen for derefter at lede det ad Hellebækken til Hellebæk Mølle-dam. Kronborg Geværfabrik blev grundlagt i 1688 og producerede geværer, håndvåben og redskaber frem til 1870. Sin glansperiode fra 1750 til 1800 skyldtes regimentsskvartermester Stephen Hansen.

Det kan være svært at "læse" stedet, fordi de ældste industribygninger ligner ethvert andet hus fra denne periode - når man ser bort fra Hammermøllen og Proberhuset. Værksteder og boliger var inden for de samme bygningsmæssige rammer. Mestrene boede for sig, svendene et andet sted, og helt for sig selv boede probermesteren, den statslige kontrollant. Hans embedsbolig ligger her endnu.

Mange af bygningerne er fredet. Lokalt udfoldes der store bestræbelser på at informere om historien og værne om stedet. En yderligere bevaringsindsats kunne have som sigte at fastholde og udbygge den oplevelsesmæssige sammenhæng mellem bygninger og anlæg; f.eks. at gøre det strømmende vand mere synligt eller skabe sigtelinier mellem de vigtige punkter fra Bondedammen i syd til Hellebækens udløb i nord.

Hellebæk er oprindelig en skovby. Den store klædefabrik og en nyere udstykning mod øst har delvis udvisket dette præg.

Proberhuset, den statslige 'prøveanstalt', hvor geværløbene blev trykprøvet med kruttladninger, ligger inde mellem træerne i passende afstand fra anden bebyggelse.

Hellebækgård var domicil og landsted for ejeren af geværfabrikken. Oprindeligt var det en almindelig bondegård, men Stephen Hansen lod den ombygge i 1747 (vistnok) med Philip de Lange som arkitekt. Jean-Francois de Jonquières tegnede og malede omkring 1800 en række prospekter fra Nordsjælland. Deriblandt dette med udsigt over Hellebæk Dam til Hellebækgård. Midt i billedet ses den stadig eksisterende Kongens Mølle og udløbet til Øresund. Kongens Mølle rummer resterne af den første mølle på stedet fra 1500-tallet.

Skt. Olai og Skt. Mariæ set fra Rådhusets tårn. Resterne af bebyggelsen med boder i Skt. Annagade ses foran kirketårnet. Over for lå slagtertorvet.

Skt. Olai og Karmeliterklosteret sætter deres præg på byens østlige kvarter. Fra de tilstødende gader er der kikk til spir og gavle, en understregning af kirkernes dominans og betydning i byen.

Prospekt ca. 1660 (udsnit af Resens Atlas) over de to kirker og kirkegårde. Selv om bygningerne står meget stiliseret, ses randbebyggelserne på kirkegårdene tydeligt.

Dele af den omgivende bebyggelse er oprindelig opstået som boder langs kirkegårdene - eller er bygget direkte på kirkegårdene. Kikket fra Kirkestræde mod Skt. Olai illustrerer kontrasterne mellem de beskedne bygninger, der blev opført i kvarteret, og kirkens magtfulde bygningsværker.

Kirker og kloster

Sankt Olai stammer tilbage fra o. 1200. Skibets retning afviger fra den senere byplan fra Erik af Pommerns tid. Den nuværende kirke er bygget omkring den oprindelige, mindre bygning, hvis nordmur stadig kan ses i nordfacaden.

Karmeliterklosteret og Sankt Mariæ Kirke blev grundlagt i 1430 og har en bevæget opførelsesperiode, idet det halvt opbyggede kompleks brændte i 1450. Kirken stod færdig ca. 1485 og resten af anlægget ca. 1500. Efter reformationen blev det omdannet til Helsingør Almindelige Hospital, mens kirken efter en periode som stald og oplagsplads blev reddet fra nedrivning, idet den blev givet til den tyske og hollandske menighed i byen.

Karmeliterhuset på hjørnet af Skt. Annagade og Hestemøllestræde blev opført i 1516 som hospital for fremmede, syge søfolk. Huset overgik til byens fattigvæsen i 1630. Først i 1902 ophørte funktionen som fattiggård.

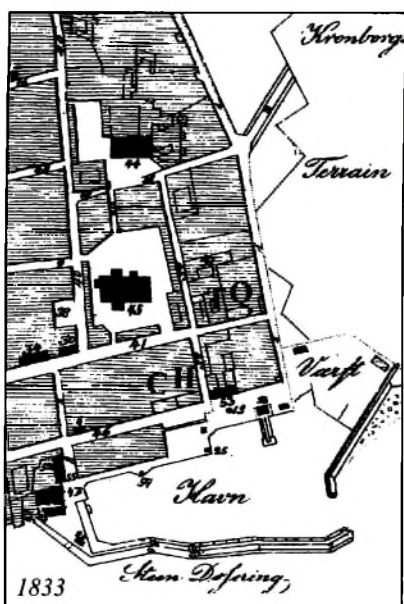
Både klosteranlæg og Karmeliterhus blev restaureret i årene omkring 1900 af H.B. Storck - efter tidens akademiske opfattelse af at alt skulle føres tilbage til et oprindeligt udseende (som man delvis måtte spekulere sig til) og uden smålig hensyntagen til senere århundreders tilføjelser og ændringer. En del tilbygninger forsvandt ved denne lejlighed, og i 1930'erne blev facadebebyggelsen mod Sankt Annagade nedrevet. Uanset den lidt hårdhændede restaurering står klosterkomplekset sjældent helstøbt og som et enestående monument.

Karmeliterklosteret og Sankt Mariæ Kirkes vestgavl med dybe vinduesnicher og blændinger.

Gårde og palæer

De fire palæer er alle opført i den florissante periode i slutningen af 1700-tallet og er fornemme vidnesbyrd om denne periode. De var nærmeste naboer til Øresunds Toldkammer. Stephen Hansens Palæ blev opført til hans datter og svigersøn, den hollandske konsul Christopher van Deurs, i 1759; arkitekt var Philip de Lange, som hermed introducerede rokokoen i Helsingør. Naboen, det klassicistiske Claessens Palæ af A.C. Wilcken, er fra 1791, opført for skibsreder og købmand Jean Jacob Claessen med bistand af C.F. Harsdorff. De to palæer eller gårde yderst i Stengade er begge fra o. 1770. De blev opført af henholdsvis passkriver Trentwedel og af toldkommissær F. von der Osten. Trentwedels gård peger med sine pilastre tilbage til barokken, mens von der Ostens Palæ er i rokoko - omend tungere i udtrykket end Hansens Palæ.

Trentwedels Gård (T), von der Ostens Palæ (O), Claessens Palæ (C) og Stephen Hansens Palæ (H) lå i begivenhedernes centrum ved den nye havn i 1833. Trekantarealet fik sin form ved havneudvidelsen i 1880'erne; det rummede tidligere Øresunds Toldkammer.

Claessens Palæ og Stephen Hansens Palæ (herover) står stadig i deres oprindelige skikkelse ligesom Trentwedels Gård og von der Ostens Palæ (til højre). For enden af Stengade er indrettet en trekantet plads. En meget lille løve – en sidste rest fra Toldkammerets dage – har fundet hvile i et nyt vandbassin.

Arkitektonisk søger pladsens indretning at formidle overgangen fra den højere liggende Stengade til den lavere liggende Havnegade. Kontrasten mellem rokoko-bygningerne, betonmurene og de gravstensagtige 'hjørnetænder' er stor.

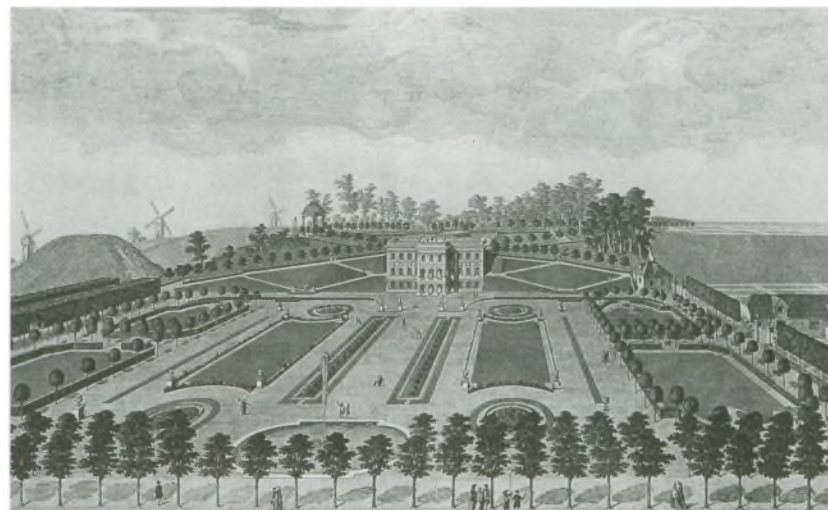
Marienlyst Slot

Marienlyst Slot og park er et af mest yndede steder i byen. Frederik II lagde sit "lysthus" her i tre fag og tre etager, det blev udbygget til et lille slot, siden blev det til kurhotel og er i dag museum. Kurhotellet rykkede over på den anden side af Strandvejen og blev til badehotel. De attraktioner som tiltrak konger og badegæster har siden fået andre til at søge hertil og dominere, f.eks. "Slotsgården" i 12 etager og Danland.

Marienlyst er udsædvanlig ved at det mod vandet er i tre etager og mod land kun er i én etage, nemlig den øverste, hvortil man kan komme ad en bro der forbinder skrænt og hus. Det blev opført som et modstykke til fæstningen Kronborg. Et hus i en have og med et langt mindre korps af tjenende ånder. Beliggenheden uden for byen gav tillige det kongelige herskab bedre muligheder for et ugenert liv.

Beliggenheden er i dag bymæssig, men den omgivende mur og det at man ikke kan se ind til slottet, gør, at man fornemmer at træde ind i en helt anden verden, når man passerer muråbningen. Slottets skala får kystskrænten til at virke dramatisk højere og haven større end det objektivet set er tilfældet. Samtidig understreger alléer, akser og stiforløbene på skræningen slottet som hovedattraktion i kompositionen.

Prospekt af N.H. Jardins plan fra 1759. Jardin ombyggede slottet i 1759-63 til den form det har i dag: En nyklassisk bygning forøget til hver side med 4 fag tilbagetrukket i forhold til den oprindelige bygning. Haven blev samtidig omlagt og fremstår på prospektet som et symmetrisk anlæg med lindealléer, stianlæg på skrænten og buksbombroderier.

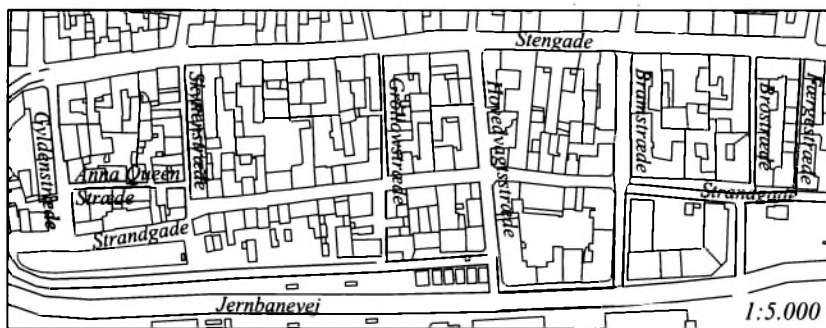
I romantikken (beg. af 1800-tallet) blev haven omlagt efter engelsk forbillede, rester heraf findes stadig. Det nuværende haveanlæg blev udformet af G.N. Brandt i 1919-21 med bevaring af de gamle lindealléer fra 1760'erne, opstramning af skræntens fine stianlæg og anlæg af to plæner samt midterparti med grus og buksbom; de gamle sandstensvaser fra Jardins have blev (gen)opstillet. Haven giver sig ikke ud for at være en kopi eller rekonstruktion af tidligere haveanlæg, men respekterer klassicismens idealer og er udformet med henblik på offentlighedens brug.

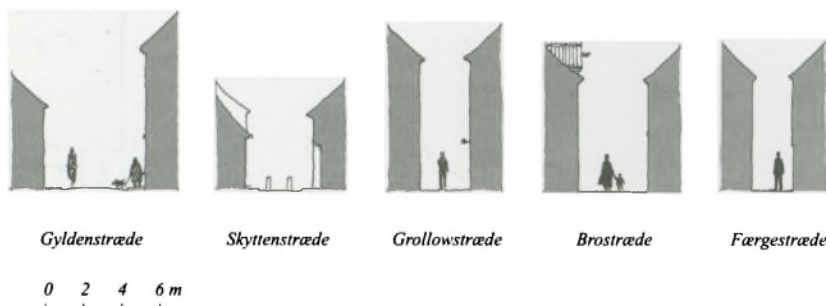
Stræderne i Helsingør

Der har været flere end de nuværende syv stræder mellem Stengade og Strandgade. Karakteren af stræderne hænger sammen med deres funktion, passager til og fra stranden, og sådanne kan der have været mange af. Bebyggelsesmønstrene i stræderne varierer stærkt, fra facadebebyggelse til sidehusbebyggelse. I Færgestræde er der f.eks. kun én adresse. For den som ankommer med bus, tog eller færge er stræderne vigtige passager og et fint møde med Helsingørs bebyggelsesstruktur; samtidig tegner de flere snit i byens udviklingshistorie. Færgestræde og Brostræde tilhører de senmiddelalderlige købmandsgårde. Bramstræde og Hovedvagtstræde blev udvidet til egentlige gader og rummer bebyggelse fra omkring 1900, da byens industrielle vækst gav overskud til fornyelse, mens de øvrige stræder og deres bebyggelse er forblevet temmelig uberørt.

Stræderne mellem Stengade og Strandgade, oprindelig passager til stranden. Bebyggelsesmønstret i de dybe karréer viser, hvor der kan have været yderligere passager.

Snit set fra Stengade og i rækkefølgen nord - syd

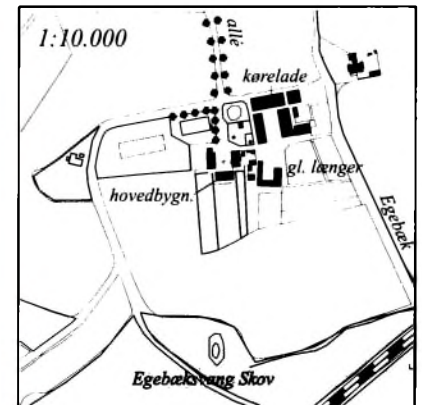
Færgestræde (til venstre) var en smal slippe i Sundtoldkarréen, hvis oprindelse går tilbage til middelalderen. Murværk og byggestil beretter om alderen, f.eks. ved Oxernes Gård (Stengade 66), hvor der både er kamtacket gavlf og murværk i sidebygningen af både munkesten og sandsten. Strædet er med sine 2 m det smalleste af de 7 stræder. Skyttenstræde (til højre) rummer mindre huse oprindelig beboet af fiskere og færgemænd. To etager mod vest, en etage med kviste mod øst, mange huse fra 1700-tallet eller tidligere.

Flynderupgaard

Flynderupgaard er den sidste rest af en lille landsby, der bestod af 3-4 gårde. Gårdene hørte oprindeligt under Esrum Kloster, men overgik til kronen efter reformationen og blev skænket af Frederik II til Helsingør Almindelige Hospital. Hospitalet solgte sine tilliggende i 1803 og Flynderupgaard blev købt af konsul Simon de Boserondo fra Helsingør.

Gården blev en af de mange lystgårde, der fandtes på Helsingørskanten i 1800-tallet. De var ejet af velhavende byfolk, som boede der i sommerhalvåret og havde folk ansat til driften af landbruget. Overretsprøktator Ferdinand Hansen opførte i 1815 en ny, grundmuret hovedbygning og to sidelænger på det sted, hvor den nuværende hovedbygning med sidelænger ligger. De nye bygninger blev opført i én etage. Den gamle gårds bygninger blev liggende - de ligger der stadig - men stuehuset er forsvundet. I 1880 hørte der ca. 50 ha under gården. I øvrigt var det typisk for lystgårdenes ejere at købe jord op i gode tider og sælge i mindre gode tider. I 1915 blev gården købt af grosserer C. Rasmussen. Han ombyggede hovedbygningen til det nuværende udseende. Endvidere opførte han de avlsbygninger, der i dag kan ses. Til gården hørte endvidere en inspektørbolig og tre landarbejderboliger. I 1978 købte Helsingør Kommune gården og har siden indrettet den til egnshistorisk museum med demonstrationslandbrug i udlængerne.

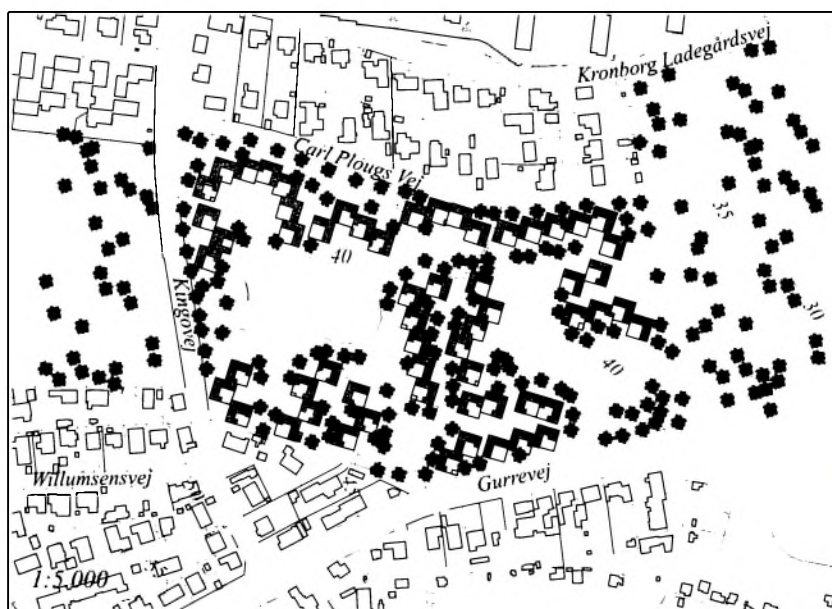

Adgangen til Flynderupgaard var oprindelig en allé fra Kongevejen. Fra hovedbygningen var der udsigt over Egebæksvang Skov til Øresund. Haveanlægget var stort og gik ned til skoven og den lille sø med en ø og et lysthus.

Køreladen

Flynderupgaard er i dag museum. Men gården er også vidnesbyrd om, hvordan en større gård var indrettet bygningsmæssigt omkring 1. Verdenskrig. Hovedbygningen er ikke en arkitektonisk perle, men avlsbygningerne er store og viser gårdens størrelse med hensyn til tilliggende og produktionsapparat. Det er gode nøgterne huse med hvide mure og bræddebeklædt trempel i en mørk rød og med kontrasterende hvidt på vindskeder og detaljer.

Kingohusene. Et spartansk og tillukket ydre mod adgangssiden får de sammenbyggede huse til at danne ganske fine rum omkring stræder og pladser. I dag dog noget udvisket af beplantningen.

Kingohusene og Sjølund

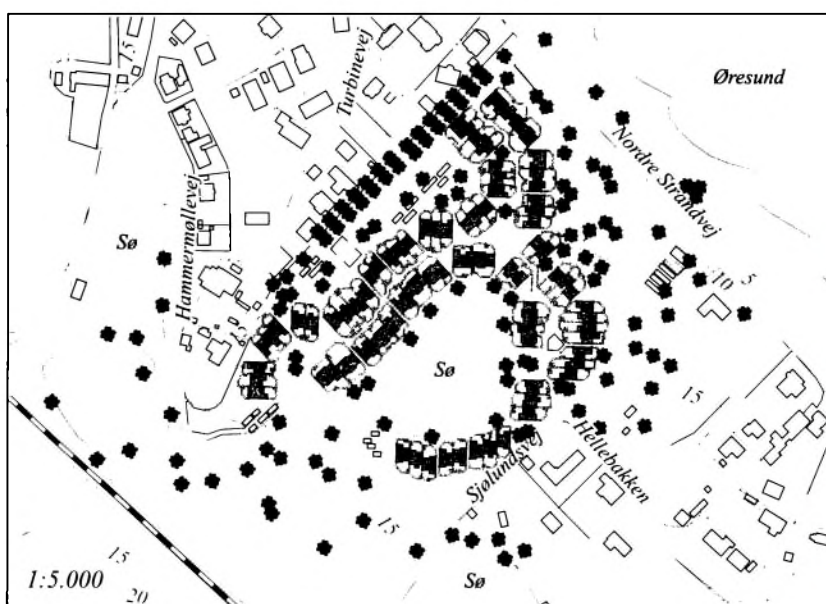
De to bebyggelser er bygget over samme grundidé: Tæt, lav bebyggelse med små private havearealer placeret landskabeligt smukt og med store fælles arealer, som i begge tilfælde inkluderer en sø. Som bebyggelsesform anvender de lige så meget areal som en traditionel parcelhusudstyknings. Men her stopper yderligere sammenligning. Kvaliteten i de to bebyggelser og deres samspil med de nære omgivelser er enestående.

Kingohusene

Bebyggelsen er tegnet af Jørn Utzon og opført i 1958-59. Den blev fredet i 1987. De 63 gårdhavehuse er udlagt på grunden i klynger af 3 til 10 sammenbyggede huse af gangen. Mod nord er husene placeret i en lang buget streng og danner ryg mod den tilstødende bebyggelse. Ud-

adtil har husene kun få vinduer, mod gårdhaven er der glasfacade og vinduesbånd. Et par tilløb til pladsdannelser er et stilfærdigt forsøg på at skabe bymæssighed. På grund af den komprimerede byggestil er store dele af grunden bevaret som park, med uklippede, blomstrende græsarealer beplantet med enkeltstående eller små grupper af træer.

Hele bebyggelsen er opført i gule tegl, både mur og tage. Den ensartede materialevalg, de skulpturelle skorstene og det lukkede ydre giver mindelser om småbyer i middelhavsområdet. Husene er placeret let forskudt og delvis sammenbygget til en eller to sider. Hvert gårdhus er opført på en kvadratisk grund, hvor boligen danner de to af siderne i en vinkel, og skærmure i varierende højde danner de to modstående sider. Alle husene er orienteret, så det private uderum vender mod sydøst eller sydvest, og således at der er et vist udsyn mod omgivelserne.

Sjølund. Bebyggelsens gule gavle og tage står i lysende kontrast mod den gamle beplantning på og omkring grunden og spejler sig i søen.

Sjølund

Bebyggelsen er opført i 1978 med Bente og Boje Lundgaard som arkitekter. Den består af 74 huse i en og to etager, for størstedelen placeret i to slyngede rækker omkring tre gaderum. Hvor de tre "gader" mødes ligger torvet og fælleshuset. Husene er sammenbygget i klynger på to til fire huse af gangen. Gadernes dimension og forløb bestemmes af de enkelte huses forskydning, havernes afgrænsning og den eksisterende beplantning. Grundens karakteristika og beplantning er søgt bevaret ved placering og udformning af bebyggelsen. Fællesarealerne er udlagt som uklippede blomstrende græsarealer med enkeltstående trægrupper.

Bebyggelsens gavle og tage er i gule tegl mens de øvrige facader er beklædt med klinklagte sortbejdsede brædder. De enkelte boliger er opdelt i to eller tre let forskudte bygningsvolumener af varierende dybde og næsten alle boligerne har indgang fra den fælles gade.

Alle huse har indhegnet udeareal på begge sider af boligen, hegnene er dobbelte, træbeklædte, 30-40 cm brede, fyldt med jord og tilplantet med slyngplanter med storbladet vedbend som den dominerende. Hegnene varierer i højden, mellem 90 og 160 cm, og optager spring i terrænet.

Arkitektoniske kvaliteter på landet

Helsingør Kommune rummer en del, fortrinsvis små landsbyer i den del der førhen udgjorde Tikøb Sogn, dvs. før det blev splittet op i Hornbæk sogn, Hellebæk Sogn m.fl. I 1681 var der ifølge markbøgerne 43 landsbyer, fiskerlejer og mindre bebyggelser i sognet. Markbøgerne udgjorde en fortegnelse, beskrivelse og opmåling af agerjorden og var grundlag for Christian V's matrikel fra 1688 – alt sammen med henblik på en opgørelse af beskatningsgrundlaget.

En landsbys bymark var oftest opdelt i tre vange, som blev dyrket på skift. Borsholm havde fire vange, mens de mindste byer kun havde én vang. Hver vang var opdelt i åse, som igen var opdelt i agre hørende til den enkelte gård i landsbyen. Både tilhørsforhold og dyrkning blev derved en kompliceret affære. Fiskerlejerne rådede ikke over vange, men havde mindre indelukker og toftejorder til de enkelte huse.

Mellem bymarkerne lå overdrev og skov. Beskrivelser fra 1600- og 1700-tallet tyder på, at der kunne være store vanskeligheder med at skelne mellem de forskellige landskabsformer og anvendelser. Agre kunne ligge udyrket og være sprunget i skov, og overdrevene kunne i nogle tilfælde kun skelnes fra skov ved at opgøre hvor tæt træerne stod – som tidligere beskrevet.

Landsbyerne var små, nogle bestod f.eks. kun af tre halve gårde, andre af 6-10 gårde, og landbruget var trængt af kronens vildtbaner, ligesom vildtet gjorde skade på afgrøderne. Helt op mod 1800 var store dele af egnen øde og uvejsom, og meget lå udyrket.

I dag er landskabsbilledet helt anderledes med skov for sig og åbent land for sig og med en mængde spredt bebyggelse, opført uden relation til dyrkningen af jorden. Flere landsbyer er 'forsvundet' i dette bebyggelsesmønster, er blevet forbygget af nye udstykninger eller er blevet opslugt af byvækst og sommerhuse.

Når de arkitektoniske kvaliteter ved bebyggelsen på landet skal beskrives må man derfor lægge vægt på forhold som oprindelighed i bebyggelsesmønsteret, bebyggelsens indbyrdes relationer, kontakten til det omgivende landskab og forståeligheden i, at tingene ser ud som de gør.

De landsbyer, der er beskrevet på de følgende sider, er udvalgt med ovenstående in mente:

Saunte har fået del i sommerhusbebyggelse og erhvervsbyggeri, foruden at bebyggelse og jorder blev adskilt af Hornbækbanen; men der er fine træk i bebyggelsen langs landsbygaden og i komplekset af bygninger omkring Sauntegaard.

Borsholm har en smuk landskabelig situation på kanten af engområder nord for byen, store gårde og et interessant stræde med landarbejderboliger. Skibstrup har lignende kvaliteter.

Havreholm har, trods skønhedspletter, en god landsbygade og en beliggenhed hævet over engområder langs Gurre Å. Jonstrup er en meget lille by på en udsigtspost i landskabet oven for Esrum Sø. Nyrup er lidt større og i klemme mellem erhvervsbyggerier på begge sider af Kongevejen, men med fine indre kvaliteter i forhold til landskabet mod nord.

Tikøb var hovedbyen i det gamle sogn og den gamle kommune og blev derfor offer for et større boligbyggeri og vejprojekter, der nær udslettede den oprindelige struktur. Heldigvis har byen mange kvaliteter endda.

Andre byer kunne være nævnt, men de syv må regnes blandt de bedste i henseende til bevaringskvaliteter.

Terrænmodel, Helsingør Kommune.

5 m højdekurverne har fået tillagt tykkelse og højde – svarende til en papmodel. Modellen er gengivet perspektivisk korrekt, ses fra en position ude over Øresund og er belyst med et fladt eftermiddagslys.

Landskabet fremtræder meget kuperet og bølget fra Alsgårde og ind over landet ned til Snekkersten. Det er det landskab, som op til 1800 var øde og uden bebyggelse, endelige landsbyer.

Kongevejen ligger på vandskellet mellem syd og nord. Fra Kongevejen op til Hornbæk ses et mere fladt og sletteagtigt landskab, her ligger byerne bl.a. Nyrup, Borsholm, Skibstrup og Saunte.

Længere mod vest, på kanten af dette flade landskab ligger Tikøb, mens Jonstrup ligger på toppen af en bakke i det bølgede landskab omkring Esrum Sø.

Plejelt og Havreholm hører til de lave arealer nord for Esrum Sø, hvor enge og å-udspring samler afstrømningen op fra en stor del af kommunen og sender vandet videre mod nord via Gurre Å, Pannehave Å og Esrum Å.

Saunte

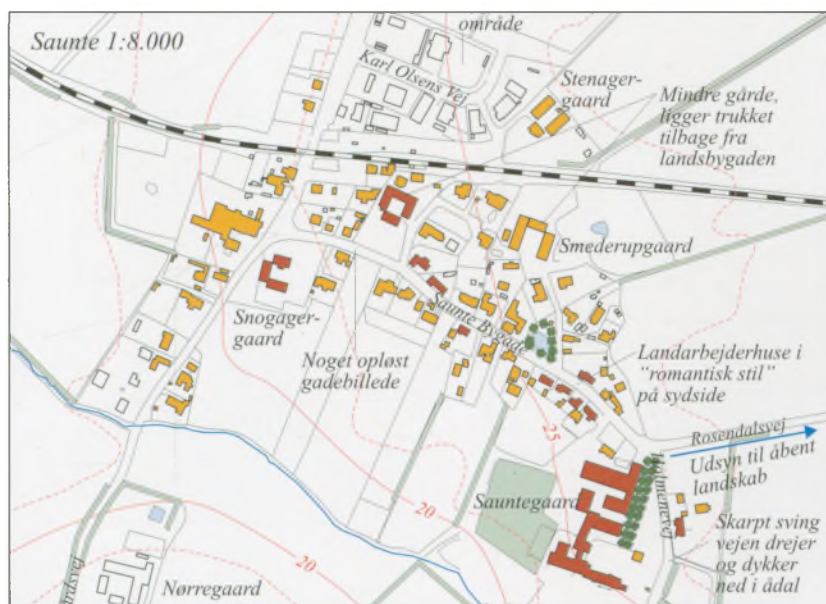
Saunte ligger på nordsiden af Østerbæk, det ene af de to vandløb som har deres udløb i Hornbæk. Bækken har sit udspring sydøst for byen og løber i et dalstrøg, som vejen følger mod sydøst. Byens terræn er jævnt og stiger svagt mod øst. Bydannelsen knytter sig til Bygaden som flankeres af mindre huse, mens de få gårde ligger tilbagetrukket.

Saunte By ligger i den sydlige del af sit oprindelige dyrkningsområde; Østerbæk danner sydskelet mod Borsholm. Jorderne til de enkelte gårde har strakt sig fra Østerbæk op til byen og videre vifteformet mod nord-situationen efter udskiftningen i 1781. Oprindelig var der flere gårde, hvilket er med til at forklare den sparsomme bebyggelse på Bygaden sydside. Jernbanen blev anlagt i dette århundredes begyndelse og overskar forbindelsen mellem jord og bygninger for flere gårde.

Byen rummer navnlig i den østlige del store kvaliteter i henseende til bebyggelse og vejbillende. Tillige er det sjældent at møde et kompleks af bygninger bestående af en proprietærgård med tilhørende landarbejderboliger, opført i løbet af kun et par år, 1916-18. Vejbillendet mod vest forekommer i sammenligning hermed fattigt og savner en beplantning af større solitære træer, der kunne stramme vejforløbet op.

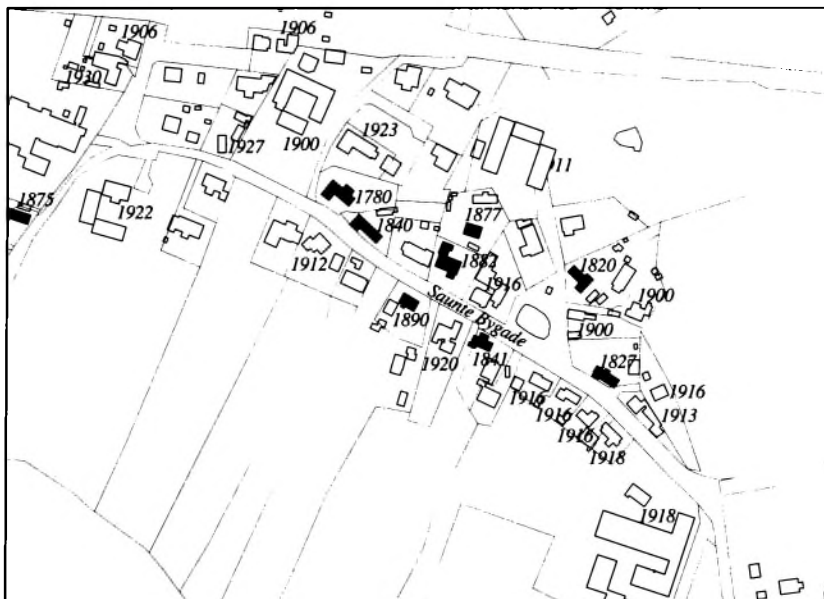

Sauntegaard dominerer den østlige del af byen både i kraft af størrelsen og det monumentale i anlægget.

I kontrast hertil ligger en række småhuse, tidligere landarbejderboliger, ned ad bygaden. Over for Sauntegaards volumen forekommer husene som tegnet og opført i en mindre skala.

Opførelsesår for bygninger før 1940.

Vejbillendet i byens vestlige ende savner tæthed og det islæt af større træer, der karakteriserer den østlige ende.

Skibstrup

En fin, samlet landsby, domineret af større gårde, midt i en stjerneudskiftning. Mod vest er alléen til Rosendal et karakterfuldt landskabeligt element. Ejendommene indrammes af levende hegn.

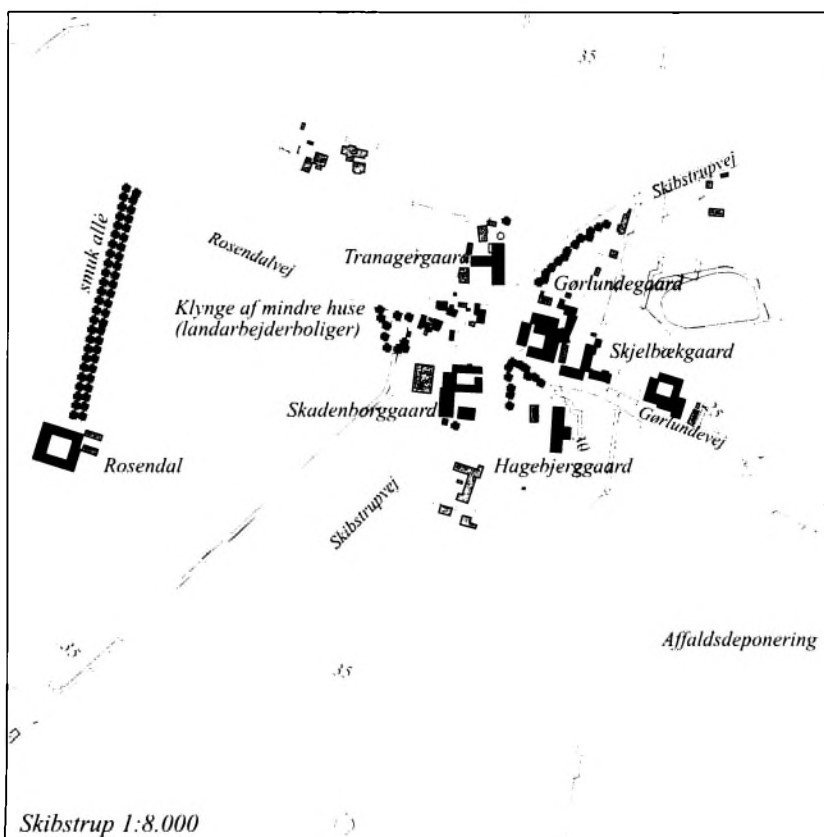
Skibstrup rummede i slutningen af 1600-tallet 7 gårde, lige som i dag, og ved udskiftningen i 1778 blev bygningerne liggende. Dog flyttedes Rosendal i 1827 fra en beliggenhed nord for vejen mod Saunte til sin ny placering vest for byen. Bebyggelsesstrukturen er velbevaret, store dele af bebyggelsen stammer fra sidste århundrede, dog skete en mærkbar fornyelse omkring 1900.

Skibstrup er placeret i centrum af den del af ejerlavet som rummer de fladeste og lettest opdyrkelige jorder. Mod syd har der ligget en sø (Skindersø), og syd derfor lå gårdenes eng- og moselodder.

Om vinteren opleves bygningerne gennem de levende hegn. Om sommeren er Skibstrup en grøn by, og bebyggelsen ses mere stykvis. Kun langs en kort strækning af Rosendalvej er der gade med bebyggelse på begge sider.

Ellers er der fine kvaliteter i ankomsten til byen, den ligger "rigtigt" i landskabet, oppe på det flade stykke. Fra vest er det Rosendals Allé der dominerer. Kommer man østfra, snor vejen sig, og man aner bygningerne længere fremme.

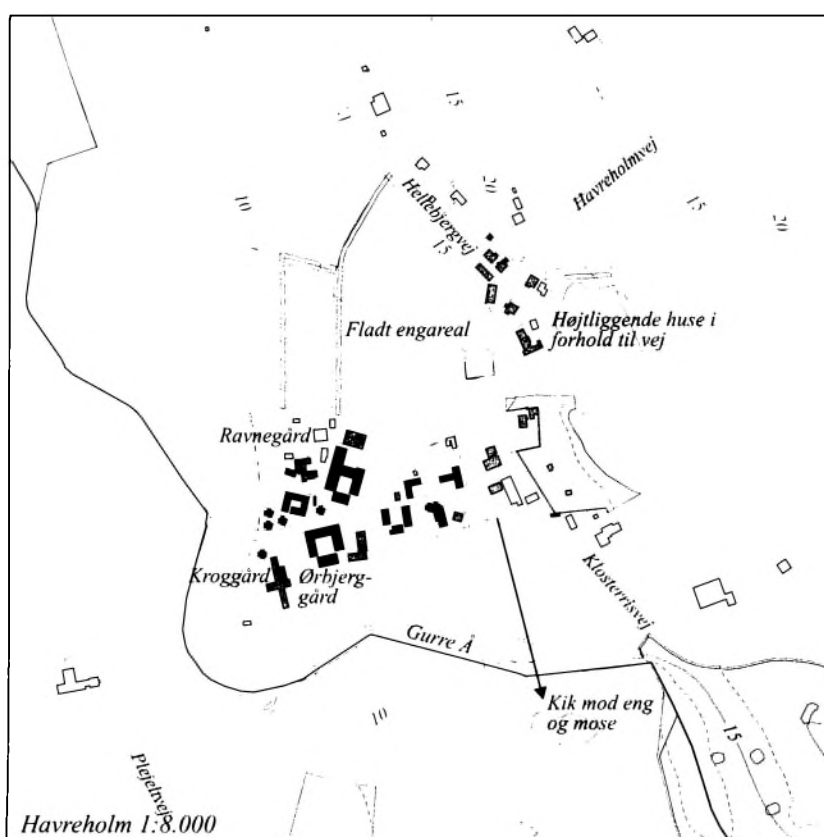
Havreholm

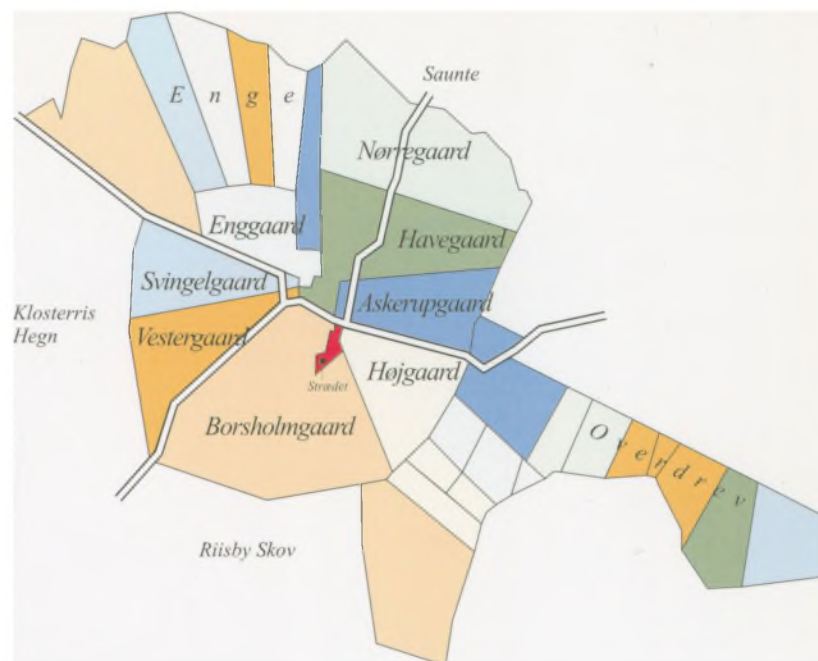
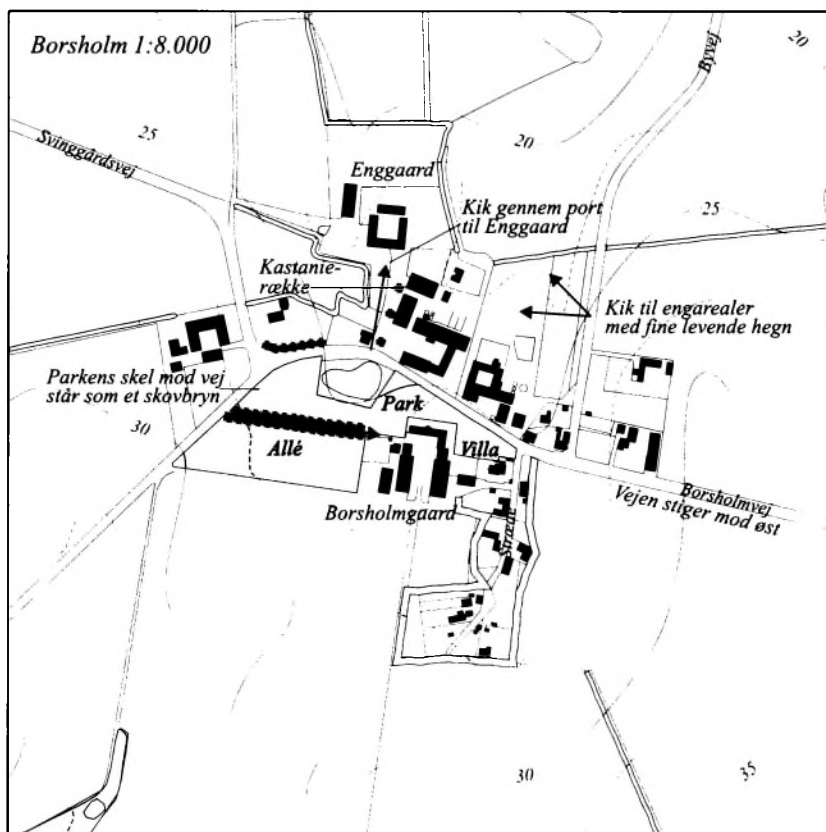
Slyngtet vejby øst for Gurre Å. Åens vandføring var tidligere større, og byen er sandsynligvis anlagt ved et vadested eller en bro. Terrænet stiger 12 m fra åen op til øst for byen. Bygaden ligger hævet over det omgivende terræn på en del af sit lidt slyngede forløb og rummer gode bebyggelses- og beplantningselementer.

Vest for byen ligger et større engområde. Her udspringer Pannehave Å og Keldsø Å, mens Gurre Å løber videre mod vest og forenes med Esrum Å og Kanal. I sidste århundrede (1816-1888) fandtes en papirmølle oppe ad åløbet ved det nuværende 'Havreholm Slot' (den gamle direktørbolig). Vandmøllen havde før fungeret som slibemølle for Kronborg Geværfabrik i Hellebæk.

Havreholm præsenterer sig med gårde og huse tæt på gaden, med store træer og hække om velplejede haver. Beplantning og bebyggelse giver tilsammen et ganske præcist vejforløb.

Borsholm Ejerlav, tegnet på grundlag af et kort fra 1877. Stjerneudskiftningen samlede den enkelte gårds jorder og tillod den at blive liggende i byen. Engene nord for byen og det tillagte overdrev sydøst for byen blev derimod udparcelleret.

Borsholm

Borsholm ligger omkring en vejbugt lidt neden for en bakke, hævet over engarealerne nord for byen. Levende hegn og havernes beplantning tegner skel mellem by og landskab. Borsholmgaards park og allé dominerer billedet på afstand.

Borsholm ligger midt i sit oprindelige dyrkningsareal og var oprindelig omgivet af skov, eng og overdrev, hvor en del af gårdenes parceller var beliggende. Den dyrkede jord lå i en cirkel omkring byen, mens flere engarealer lå uden for cirklen mod sydøst. Ved udskiftningen flyttede kun én gård ud, Nørregaard. Af de oprindelige ni gårde er seks tilbage. Strædet rummede oprindelig landarbejderboliger.

Borsholmgaard ligger som en enklave i landsbyen og for enden af to akser, én fra alléen, som fører op til hovedbygningen, og én fra markerne som fører til avlsbygningerne. Træet på gårdspladsen skiller udlængernes gårdsplads fra hovedbygningens.

Strædet, herunder, rummer mindre huse (landarbejderboliger) – på ydersiden ejerboliger, på indersiden lejeboliger. Farverne på bygningerne i Borsholm er stærke, gule og røde, men ikke uden for traditionen.

Borsholm er sjældent homogen i sin bebyggelsesstruktur og rummer alligevel overraskelser. Nord for byen ligger engdragene og løber helt ind til bygningerne. Græsningsarealer går i ét med de private haver. De spredte træer leder med deres placering tanken hen på en dyrehave – omend en praktisk én af slagsen. Her er det køer og kvier der græsser, og ikke hjorte.

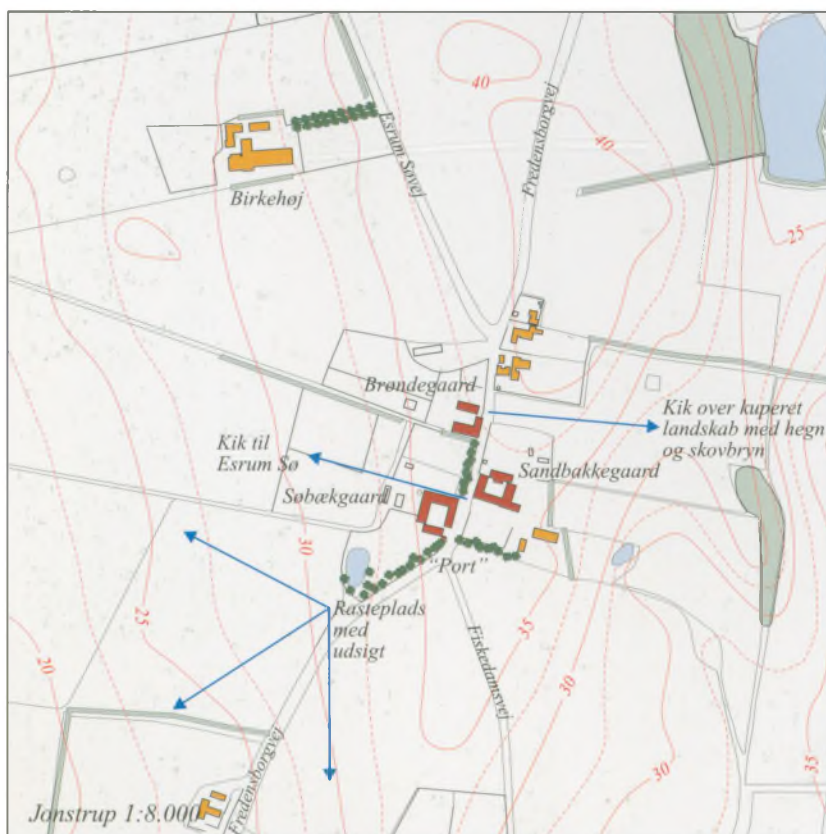
Jonstrup

Jonstrup har en enestående beliggenhed lidt neden for toppen af en langstrakt bakke i landskabet, ca. 30 m over Esrum Sø. Landevejen går lidt forbi bakketoppen, men er drejet i retning mod NØ-SV. Syd for byen knækker den yderligere mod SV. Levende hegn går på tværs af højdekurverne og er med til at understrege terrænets bevægelser.

Jonstrup rummede oprindeligt seks gårde. I dag er der tre tilbage: Mod nord Brøndegaard, og mod syd Søbækgaard og Sandbakkegaard. Fra bygaden er der fine kik ud i det bevægede landskab med dets skovbryn og mod Esrum Sø. Med byens korte udstrækning langs vejen burde bevaringsbestræbelser for at sikre stedets kvaliteter være overkommelige. De vil væsentligst knytte sig til at sikre udkik og udsigtsforhold og hindre hegning, der ikke harmonerer med stedet.

Jonstrup syner ikke af meget udefra. Kvaliteterne ligger i den nære kontakt til landskabet og i bebyggelsens placering tæt ved vejen. Porten der dannes af de to rødkalkede gårde, Søbækgaard og Sandbakkegaard, er en meget fin oplevelse set inde fra byen ud mod landskabet, og set udefra ind i byen. Beplantningen i tilknytning til gårdene danner en markant grænse der leder op til 'porten'.

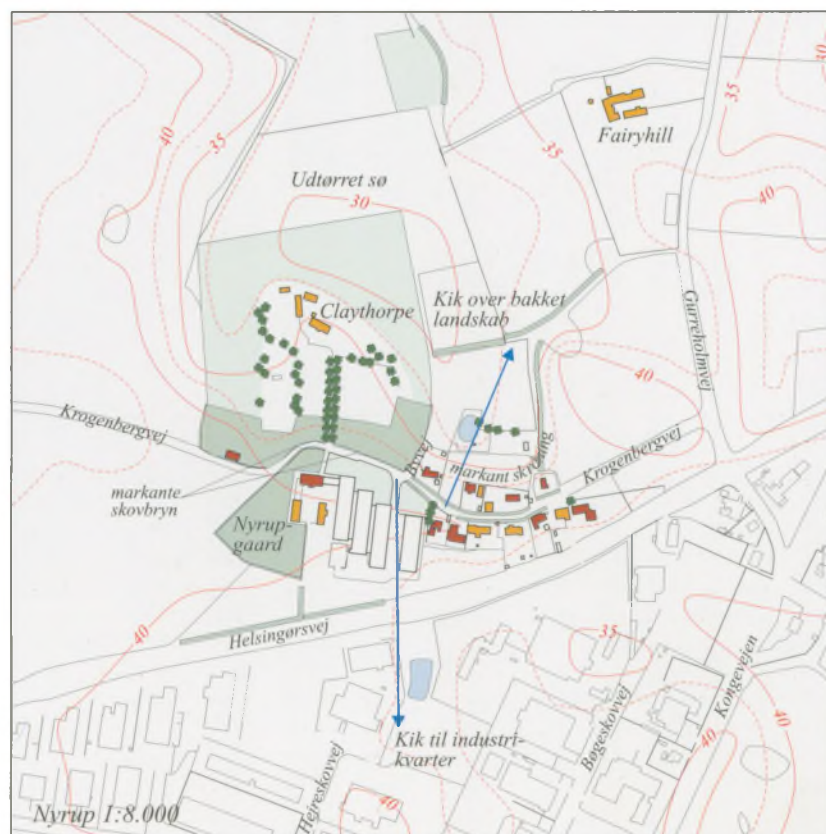

Nyrup

Nyrup er kontrasternes sted. Byen ligger langs den gamle landevej (før Kongevejen) mellem Helsingør og Fredensborg. Vejbilledet gennem Nyrup er meget varieret. Fra den omlagte indkørsel mod øst kommer man til pyntelige småhuse bag klippede hække, snart efter er der udsyn til bakker og landskab, derefter plænerne med Nyrupgaards klassicistiske hovedbygning med de kontrasterende industribygninger beklædt med sorte plader (og udsigten til industriområdet i Kvistgård) og sluttelig bevæger man sig ad en smal skovvej ud af byen. Omdannelsen af Nyrupgaard fra landbrugsejendom til industriejendom dominerer. De store bygninger, og trafikken til og fra, giver et skift i skala og en kontrast til de mindre huse. Men det gør samtidig Nyrup til et spændende sted - også i arkitektonisk henseende.

Fremtidig planlægning bør sigte mod bevaring af oplevelsen af / forståelsen for stedets historie, bl.a. kikkene fra landsbygaden over terrænet mod nord over den udtørrede Nyrup Sø, og tilstedeværelsen af de gamle lystejeendomme Claythorpe og den nærliggende Fairyhill.

Tikøb Kirke rejser sig over den øvrige by.

Tikøb

Byen er oprindelig opstået i en skålformet lavning omkring en sø. Lavningen åbner sig mod vest, mens den er stejl mod øst hvor kirken ligger. De oprindelige veje følger lavningens sider. Byen ligger i øvrigt på overgangen mellem slettelandskabet i kommunens midte omkring Gurre Sø og det småkuperede landskab mod vest. Syd for bygaden ligger gårde og huse i læ neden for bakkerne. Kirken har en særlig beliggenhed oppe over den øvrige bebyggelse, en beliggenhed som er særlig markant set fra den gamle landsbygade ved skolen.

Tikøbs kvaliteter knytter sig meget til de gamle vejforløb og til "genemsigtigheden" af bebyggelsen i forhold til landskabet, hvor der kun ligger én husrække mellem vej og landskab. Andre kvaliteter knytter sig til de tilbageværende gårde, væsentligst Søgaard og Stengård, som med deres bygningsformer og -volumener arkitektonisk og funktionelt peger tilbage på byens oprindelse og eksistensgrundlag. Det er vigtigt at fastholde de få gamle gårde og huse med et rimelig originalt udtryk.

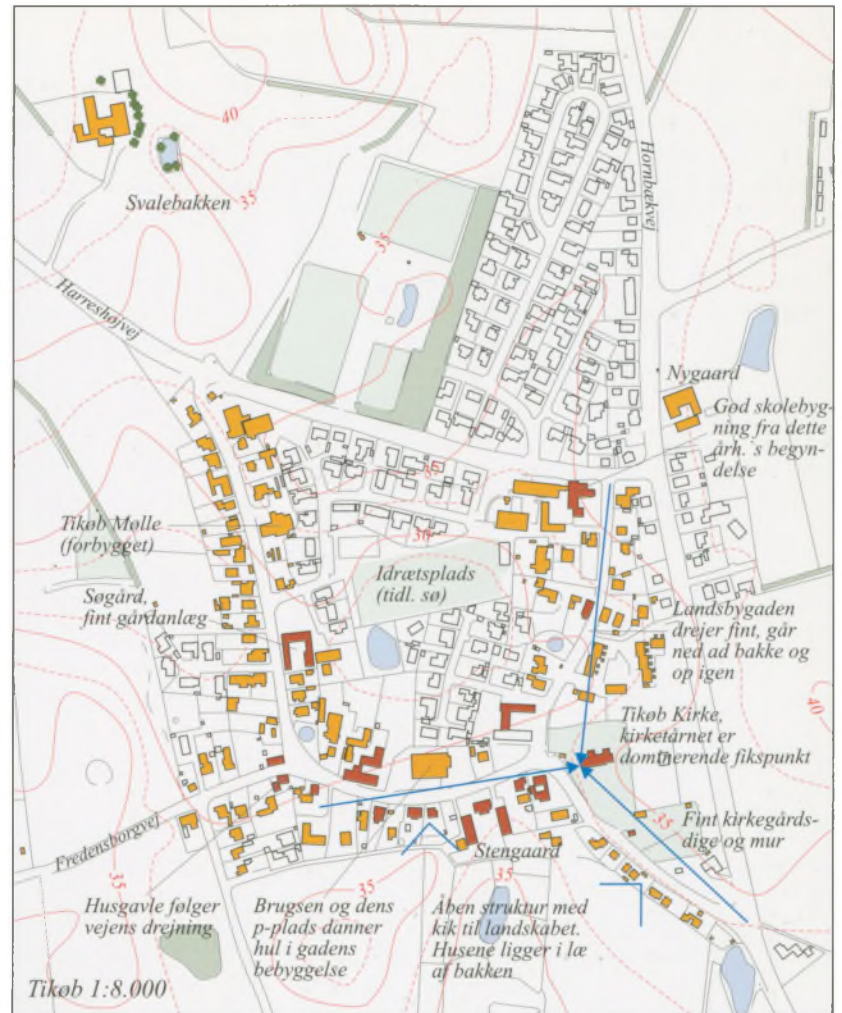
Tikøb 1824, 1:20.000

Tikøb nævnes første gang i 1170 som "Tithekyöp". Tikøb er hovedbyen i Tikøb Sogn. I 1681 opmålttes jorderne som et forarbejde til Chr. V's Matrikel fra 1688. Ifølge disse såkaldte markbøger rummede byen 6 gårde, foruden kirke og præstegård. Som den eneste kirkeby i sognet indtil 1737 (hvor Hornbæk fik sin egen kirke) skulle Tikøb nås fra et stort opland. Byen blev udskiftet i 1776. Bebyggelsesmønstret genfindes på kortet fra 1824, hvor gårdene ligger i tilknytning til de to vejgafler, som den øst-vest gående bygade danner med vejene fra oplandet.

Tikøb 1942, 1:20.000

Endnu i 1942 var der ikke tale om en sammenhængende bebyggelse, idet der stadig var et slip mellem øst og vest. Der var kommet flere småhuse til, og kortet viser skole, mølle, vandværk, kro, lægebolig og smedje. Søen er tørlagt, kun en mindre dam er tilbage. Vejilledet er det samme som på kortet fra 1824, omend knæk og sving er rettet ud. Omfartsvejen øst om byen blev anlagt i 1940'erne og den tværgående vej mod Esrum i begyndelsen af 1960'erne. Navnlige den sidste vej gav baggrund for den nordlige udbygning af byen.

Bebyggelsesstrukturen i Tikøb. Kun bygninger som følger det oprindelige bebyggelsesmønster er angivet med en farve. Nyere udstykninger, bebyggelse i 2. række og udfyldninger står derfor uden signatur.

Bybilledet langs de gamle vejforløb har mange kvaliteter, men skæmmes af 'hullet' omkring Brugsen og af den delvis nedbrændte kro, over for kirken. Nye vejtræer kunne stramme vejforløbet op og definere gaderummet, som på 'undersiden' mangler de kvaliteter, som den ydersiden har i form af højliggende huse og beplantning, der danner tæt facade og dog giver kik til landskabet.

Byggeskik i byen

Den ældste bebyggelse - før 1550

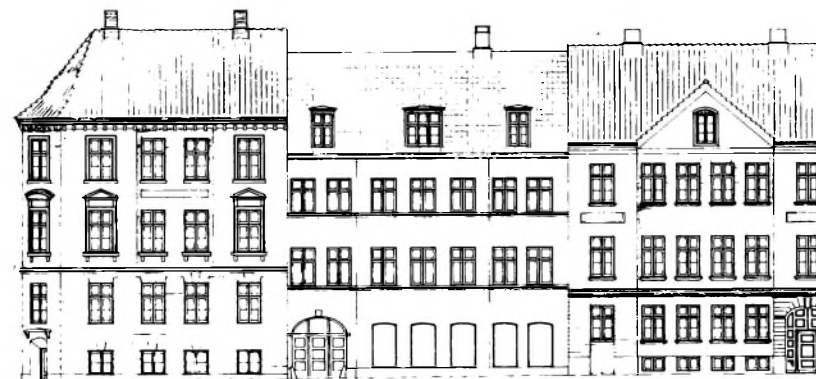
Den romanske stil (1050-1250), populært kaldet rundbuestil, har sin rod i antikken og kom til Danmark med indførelsen af kristendommen. Søjler, rundbuer over vinduer og døre dominerede bygningerne. I periodens slutning indførtes teglbrændingen. Krydshvælvet blev et vigtigt konstruktivt princip. De tykke mure er bærende og vinduesåbningerne er få og forholdsvis små, udført med dobbeltsmig, timeglasvinduer. Sankt Olai Kirkes ældste bygningsdele stammer fra denne periode, omkring år 1200, ligesom Tikøb Kirke.

I gotikken (1200-1550) blev spidsbuen indført. Hvor gotikken i udlandet kunne opnå et meget luftigt udtryk med store vinduesåbninger, høje hvælve og megen udsmykning i det ydre, var den i Danmark præget af og bundet til teglstenens muligheder og begrænsninger. De blændingsprydede, kamtakkede gavle er det mest karakteristiske træk både i kirkelig og verdslig arkitektur. Fra den sidste del af perioden kan nævnes Sankt Marie Kirke og Kloster (Karmeliterklostret) opført i 1430-85 og Karmeliterhuset påbegyndt 1516.

Fra samme tid stammer de første grundmurede borgerlige stenhuse i op til to etager langs Stengade og i gårdene bagved, f.eks. Stengade 66 Oxernes Gaard, Stengade 72 og 74, Dommergården. Samtidig med opførelsen af de store gårde langs hovedgaderne opførtes mere ydmyge enetages huse, sandsynligvis i træ med stråtag, i sidestræderne og langs stierne bag haverne.

Bygningskomplekset Strandgade 77-79, Det gamle Apotek, hører til blandt Helsingørs ældste. Det mindste af forhusene med den lave kamtakkede gavle er opført omkring år 1500, og nabohuset er opført i 1642. Bygningerne er gennem tiden ombygget flere gange til det nuværende udseende.

Karmeliterhuset, Sankt Annagade 36 er muligvis det sygehus som Karmeliterklostret fik kongelig tilladelse til at oprette i 1516. Huset er blevet tilbygget i flere omgange, blandt andet blev længen på billedet med den svungne renæssancegavl opført i 1590 af Peder Brahe og Margrethe Gjøe. Fra 1630 til 1902 blev bygningen anvendt som fattiggård.

82

Herover, husrækken Stengade 64-84. Stengade 82 omtales side 34, og hele karréen behandles på side 14 - herunder Oxernes Gaard, Stengade 66.

Strandgade 27, opført i 1577, er det ældst daterede bindingsværkshus i Helsingør. Facaden er delt vandret med et udkraget øvre stokværk. Bjælkehovederne understøttes af udskårne knægte, formet som antikke volutkonsoller dekoreret med akantusblade. Et velbevaret hus flot placeret på hjørnet.

Bag Stengade 72-76, her nr. 72, findes gårdrum med mørke munkestenslænger opført i 1500-tallet.

Stengade 76, David Hansens Gaard, blev ifølge murankrene opført i 1576. Gavlhuset er bygget på resterne af et gotisk gavlhus fra omkring 1500. Vinduerne er indfattet i sandsten med fordakning over. En fin gavl med sandstensdekorationer afslutter det velbevarede renæssancehus.

Stengade 72-74, Dommergården, blev opført midt i 1500-tallet. Bygningskomplekset består af et længehus og et gavlhus i to etager i røde tegl. Gavlen er kamtakket med spidsbuede blændinger. Efter en gennemgribende renovering fik stueetagen en række stenindfattede vinduer.

Dele af Stengade 68 er fra 1500-tallet, men forhusets nuværende udtryk stammer fra omkring 1740. Facaden er symmetrisk med en trefags gavlkvist, der afsluttes med en trekantfronton. Pudsede pilastre, sandstenskapteler og -bånd er dekorative elementer. Stueetagens vinduer er fra nyere tid.

Dahls Gaard, Stengade 64, opført i 1738 af Nicolai Dahl. Symmetrisk facade kronet af en halvrund fronton og opdelt af refendfugede, joniske lisener. Blomsterguirlander, et ovalt vindue og sandstensdekorationer omkring vinduerne pryder den velbevarede barokfacade, hvis forbillede er J.C. Kriegers typehustegninger til københavnske borgerhuse.

Renæssance, barok og rokoko 1540-1765

I renæssancen (1540-1640) fik bygningerne stejle tage og højt rejste gavle med svungne sandstensbånd. Facaderne var opdelt af vandrette bånd og kronet med en stærkt udladende hovedgesims. Tagdækningen var rød tegl, og facadematerialerne var typisk rødt murværk med dekorationer, sandstenskvadre og bånd i sand- eller kridtsten. Helsingørs renæssancehuse bærer præg af byggeriet på Kronborg. David Hansens Gaard, Stengade 76 blev opført i 1579 og er et af Danmarks ældste bevarede renæssancehuse.

En almindelig hustype i renæssancen var gavlhuset med en grundmuret gavl mod gaden, det øvrige hus stod ofte i bindingsværk. De større bindingsværkshuse havde som regel en udkragende side mod gaden med fine billedskærerarbejder, mens gårdsiden var plan. Bindingsværk og tavlbånd var kalkede, men man har fundet rester af bemaling på udskæringer.

I barokken (1630-1750) havde bygningerne symmetriske facader, hvor midterpartiet blev fremhævet med trekantgavlkviste eller halvrunde frontoner. Søjler, pilastre og kvaderlisener prydede facaden. Taghældningen blev lavere, og sidst i perioden dukkede mansardtaget op. Tagdækningen var røde eller glaserede tegl og facadematerialerne var typisk sandstensdekorationer og dybtrødt murværk med svære profilerede gesimser, der stod lyse mod de røde murflader.

I begyndelsen af 1700-tallet blev det almindeligt at kalke fremtrædende partier af murværket ligesom det blev almindeligt at pudse facaderne og male dem i gule, rosa og røde farver. Dahls Gaard, Stengade 64 er et fint eksempel på et barokhus.

Rokokoens (1735-1765) huse blev bygget som i barokken med fremtrædende midter- eller sidepartier. De enkelte vinduesfag blev markeret med indramning, hvor hjørnerne fremhævedes med såkaldte ørelisener, en ekstra firkant. Mansardtaget forsvandt igen, i stedet kom hele afvalmede, opskalkede tagflader.

Rokokoens farver var lyse og lette, lys rød, lys grøn osv., dekorationerne var svungne med så få rette linier som muligt. Som eksempler på rokoko-huse kan nævnes Putschers Gaard, Stengade 48 og Stephen Hansens Palæ, Strandgade 95.

Perioden 1750-1800 var en meget interessant periode stilhistorisk set. I denne periode blev der bygget både barok-, rokoko- og klassicistiske huse side om side.

Ejendommen Stengade 29 A blev opført midt i 1700-tallet. Det 9 fag lange toetages hus har udkraget overetage med smukt udskårne fyldholter. Bindingsværket er malet rødbrunt, tavlen er gulkalke, og vinduer og døre er grønne. Mod tegltaget afsluttes facaden med en bred hvidmalet gesims. Et velbevaret byhus hvor butiksfacaden underordner sig huset.

Det lille enetages bindingsværkshus, Anna Queens Stræde 7, kan føres tilbage til 1736, men væsentlige dele af huset er nok ældre. Huset, der er 6 fag langt, har gennem tiderne været både kortere og længere. I dag fremstår huset i rosa bindingsværk og tavlbånd med grå sokkel og vinduesrammer. Et stilfærdigt hus i et idyllisk stræde med toppede brosten.

Putschers Gaard, Stengade 48 blev opført i 1752 for toldinspektør J.G. Putscher. Bygningen er 11 fag langt og i to etager. Facaden er pudset og prydet med let fremtrukne lodrette markeringer af midter- og sidepartier. Over midterpartiet afsluttes facaden med en trekantgavl. Butikkerne i stueetagen respekterer facadens overordnede opdeling, og skiltingen er enkel og diskret. En fornem byejendom.

Klassicisme 1790-1850

I Klassicismen (1790-1850) tilstræbte man ro og afklarethed i det arkitektoniske udtryk, og stilen var enkel, lys og åben. Forholdet mellem detaljerne og helheden var velafvejede. De enkelte bygninger føjede sig harmonisk ind i det samlede gadebillede.

Facadernes midt- og sidepartier blev ofte fremhævet med gavltrekanter og pilastre. Refendfugning, medailloner, festoner, urnemotiver og kaneleringer blev brugt som dekorationer. Mod de afvalmede tage afsluttedes facaderne med en udkraget gesims.

Marienlyst blev opført i 1759-64 efter arkitekt N.H. Jardins tegninger. Han valgte den nye strengt symmetriske Louis Seize-stil, der repræsenterede klassicismens første periode.

Klassicismens mindre betydningsfulde bygninger var meget enkle. Udover de karakteristiske proportioner antydes stilpræget kun af det vandrette kordonbånd over stueetagen, og af de aflange forsænkede felter, undertiden med antikke motiver, mellem de øvrige etagers vinduesrækker.

Mange af husene i Bjergegade er opført i 1700-tallet og dermed præget af klassicismen. Stilfærdige huse i to etager med enkle dekorationer, oftest blot en kordongesims mellem de to etager.

I Empiretiden (1810-40) var murfladen under båndet pudset og undertiden med vandrette, dybe fuger, som knækkede over døre og vinduer. Over båndet stod facaden i blank mur.

Det Claessenske Palæ, Strandgade 93, tegnet af A.C. Wilcken med hjælp fra C.F. Harsdorff i 1791-93 er et meget fint eksempel på en klassicistisk bygning. Ligeledes kan Stengade nr. 82 og 84 nævnes som gode eksempler på klassicistisk byggeri. Nr. 82 blev opført i 1828 til brygger og brændevinstapper Christian Jeppesen. I 1847 blev huset overtaget af Carl Wiibroe, som her lagde grunden til det senere Wiibroes Bryggeri. Nr. 84 blev opført i 1827-30 for købmand Eckhardt.

I 1769 blev de første 7 fag af Kongensgade 12 B opført i en etage, grundmuret mod gaden og i bindingsværk på de øvrige tre sider. I 1790 blev bygningen forlænget til 11 fag og forhøjet med en etage og en tre fag bred frontispice. Fra 1807 blev bygningen med nabohus anvendt til latinskole og senere også til realskole. Facaden er pudset med en let pilastermarkering mellem enkelte vinduesfag og med grå vandrette bånd. Indtrykket er en smule forvirrende da stueetage og første etage har hver sin symmetri.

Stengade 46 A, blev opført i 1784-91 som kongelig svensk konsulatgård efter den svenske arkitekt C.F. Adelcrantz' tegninger. Facaden er pudset med refendfuget underetage, midterpartiet med portindgang er svagt fremskudt og prydes af to skjolde med henholdsvis Gustav III's initialer og det svenske trekronevåben.

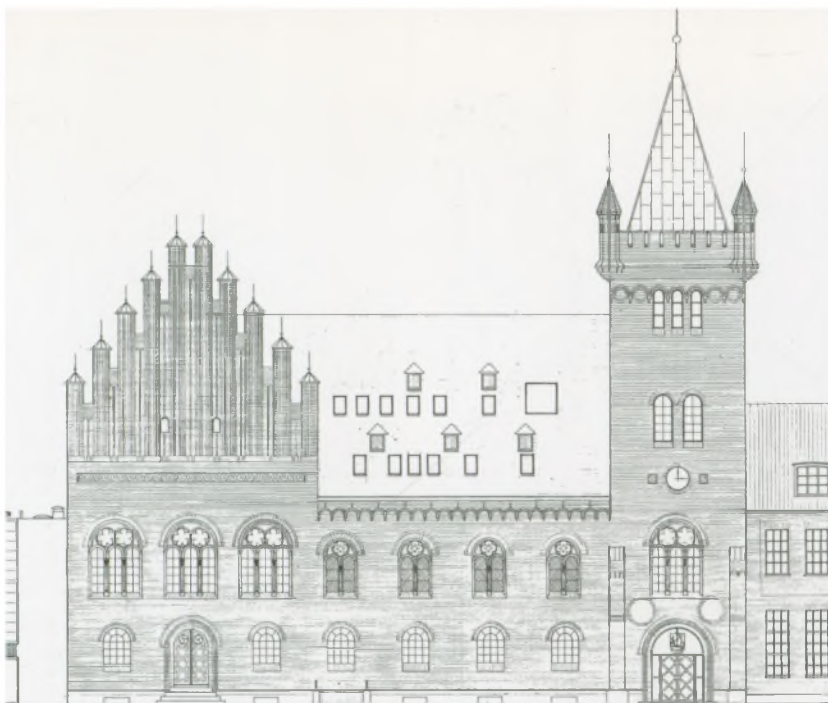
Stengade 82 blev opført i 1828. Facaden er tredelt med et rødstens midterparti og to pudsede sidefløje. Midterpartiet afsluttes med en bred frontkivist. Underetagen er fremhævet med en kordongesims, og de to sidepartier er refendfuget. Huset er i familie med Stengade 78, der er opført i 1826 og har samme facadeudtryk.

Strandgade 45 A, blev opført i 1827 af murermester Metzloff. Den pudsede facade er symmetrisk med svagt fremhævede sidepartier og refendfuget underetage. En fin tandsnitsgesims en enkelt blanding over midterpartiet og en kordongesims pryder den stilfærdige facade.

Helsingørs første egentlige sygehus, Øresundshospitalet, Fiolgade 13 A, blev opført i 1796. Initiativtager til hospitalets oprettelse var toldinspektør C. Fr. Numsen, og arkitekt på byggeriet var J.B.J. Mogens. Oprindeligt bestod hospitalet af de fem midterste fag, nu fremhævet med en varm gul farve. De to sidebygninger er tilføjet senere. Facaden er symmetrisk omkring indgangen og har markerede sidepartier med kvaderlisener. Indgangspartiet er fremhævet med indfatning og fordakning.

Helsingør Rådhus, Stengade 59-61, blev opført i 1854-56 efter arkitekt J.H.B. Seidelins tegninger. Bygningen er opdelt i tre: Gavl, længe og tårn med indgangsparti; den er opført i munkesten fra et ældre byggeri med skifer og kobber på tagene. Fine murdetaljer omkring vinduer, på gavl og på tårn pryder den markante, historicistiske bygning.

Byens gamle jernbanestation ligger stadig på Trækbanen 16. Den blev opført i 1863 og var tegnet af arkitekt Carl Wolff. Den midterste del af det symmetriske bygningsanlæg er i to etager, mens resten er i én etage. Opført i røde sten med rundbuede vindues- og dørindfatninger og mønstermurværk. Hovedadgangen fremhæves af en trefags midtrisalit. En markant bygning, der signalerer sin tidligere funktion.

Historicisme 1850-1890

Klassicismen afløstes af senklassicismen og historicismen 1850-90. Senklassicismen, som ligger først i den historicistiske periode, omkring 1850-55, optræder sjældent i sin rene form, men blandes med andre stilelementer.

Historicismens inspiration kom i første omgang fra middelalderen, en byggestil inspireret af teglstensarkitektur i Danmark og Norditalien med enkelte romanske og gotiske træk. Røde mursten og andre traditionelle og lokale materialer blev brugt i byggeriet. Facaderne blev dekoreret med fint udformede detaljer, bånd og mønstermurværk i røde, gule eller glaserede sten. Tagdækningen var af skifer, røde og glaserede tegl.

Udsmykningen var markant; kraftige pilastre, piller med buede vinduesoverdækninger, kraftige gesimser og bånd med "tandsnit" af kantstillede mursten. Dette gav dramatiske lys- og skyggevirkninger, som kunne understreges af dybsiddende vinduer. Hver etages vinduesrække profileredes, og vinduesindfatningerne blev spinklere opefter, hvilket sammen med aftagende etage- og vindueshøjde gav præg af lethed og en vis elegance.

Som eksempler på historicismen, hvor man vælger frit og kombinerer elementer fra historiens arkitektoniske katalog, kan nævnes Rådhuset fra 1854-56 opført i nygotik, den gamle jernbanestation på Trækbanen opført i 1863 i tidens Herholdt-inspirerede rundbuestil, den nye jernbanestation fra 1889-91 opført i nederlandsk renæssance og toldkammeret opført i 1892 og inspireret af florentinsk renæssance.

Helsingør Byskole blev opført 1886-1898 efter arkitekt J. Gnutzmanns tegninger. Store, tunge rødstensbygninger med skifer på taget. Formsten, bånd og rigt udsmykkede blændingsfelter pryder facaden. Et markant bygningskompleks med både historicistiske og nationalromantiske træk.

Helsingør Jernbanestation, Stationspladsen 1, blev tegnet af arkitekterne N.P.C. Holsøe og H. Wenck og opført i 1889-91 i to etager, i røde sten og med skifer på taget. Svungne gavle, fremskudte tårne og sandstensdetaljer pryder den historicistiske bygning i renæssance/rosenborg stil.

Villa Dana, Marienlyst Allé 27, blev opført i 1888 og er del af en stilmæssig homogen husrække, flere med navne som f.eks. Svea, Freja og Castonnia. Villa Dana er som størstedelen af husrækken opført i røde tegl med skifer på taget. En stor frontkvist og veranda med smukke træarbejder i periodens yndede orientalske stil pryder facaden. En fin og velbevaret historicistisk inspireret husrække.

Det trefløjede industrianlæg, Svingelport 6, opført i 1913, var oprindeligt slagteri og blev senere brandstation. Arkitekt var Poul Holsøe. Murværket er sribet i gule og røde sten, og der er tegl på taget. Facaden har en diskret pilastermarkering mellem vinduerne. Den midterste længe, hovedlængen, er mod gården fremhævet med en trefags midtrisalit. På trods af vejudvidelse og senere tilføjelser stadig et historisk interessant og godt stykke industriarkitektur.

Toldkammeret, blev opført i 1891 efter arkitekt J.D. Herholdts tegninger. Det trefløjede anlæg har hovedindgang fra Havnepladsen. Bygningen er opført i to etager med skifer på taget. Port- og vinduesindfatninger, kvaderpudsede hjørnemarkeringer og attika over hovedindgangen pryder facaden, der er inspireret af florentinsk renaissance.

Nationalromantik og nybarok 1890-1915

Med Martin Nyrops rådhus i København fik nationalromantikken (1890-1905) sit gennembrud. Naturalistiske og maleriske detaljer optrådte i rigt mål på facader, tage og i det indre. Omkring år 1900 kom jugendstilen, der brugte elementer fra naturen i sin arkitektur. Denne stilart vakte dog kun sparsom interesse i Danmark. De få bygninger, der blev opført i jugendstil var karakteriseret ved organiske dekorationer i blyndfattede vinduer og i facaden, inspireret af planter og blomster. Nybarokkens bygninger havde ligeledes fine detaljer, men de var mere afdæmpede end de nationalromantiske. Den store villa Ørehøj på Trykkerdamsbakken blev opført i nybarok-stil af arkitekt Aage (Langeland-) Mathiesen i 1903 (omtales side 13).

Karakteristisk for hele denne periode var de bløde og organiske former. Bygningerne har ofte frontgavl og fremspringende karnapper med store vinduespartier og altaner. Det foretrukne facademateriale var røde håndstrøgne tegl, men der blev også anvendt kridtsten, granit og sandsten. En del bygninger havde pudsede hvidtede facader, ofte med bindingsværk i øverste etage.

Efter anlæggelsen af Kystbanen (1897) og HHG-banen (1906) blev der opført mange sommervillaer langs kysten, og her vandt især den nationalromantiske stil frem.

Rosenkildevej 8, opført i 1905, er en hvid pudset villa med tegltag. Overetagen er i sortmalet bindingsværk med hvidmalede tavler. Småsprossede vinduer med grønmalede rammer og træværksdetaljer pryder huset.

Mørdrupvej 23, hvid pudset villa med røde tegl opført i 1912. Den symmetriske gavl mod vejen er velproportioneret med en markant fremtrukket dørindfatning. Originalt sprosseværk pryder indgangspartiet.

< Villa Gemma, Gl. Strandvej 223, blev opført i 1892. Huset har hvid pudset underetage og rødmalet træbeklædt 1. sal. Facaden, der er symmetrisk med bred frontkvist, har yderligere to kviste med træbalkoner. En velbevaret nationalromantisk villa med fine træarbejder.

Helsingørs Spritfabrik, Fiolgade 22, er en af de få industribygninger, der er tilbage i bykernen. Huset er opført 1888 formodentlig til I.L. Tvedes Kronborg Akvavit-fabrik. Oprindeligt stod huset i blank mur med pudsede lisener og et højt stejlt tegltag. Nu er facaden malet ferskenfarvet og bygningen bliver brugt til beboelse.

Etageboligbebyggelsen Lappen 2, blev opført i 1923-24 af Arbejdernes kooperative Byggeforsening. Facaderne er pudsede, og der er tegl på taget. Eneste dekoration er kvaderpudsede hjørnelisener. Bebyggelsesplanen er åben og forsøger at leve op til tidens krav om store parkagtige gårdrum. En fin nyklassicistisk bebyggelse, hvor de to gavle spiller op til hinanden og giver mulighed for at kigge ind i gårdrummet.

Højgaard, Valnøddevænget 10, blev opført i 1917-18 efter arkitekt Kay Fiskers tegninger som sommerbolig for cykelpumpefabrikant J.W. Friis. Et toetages længehus med en lille tilbygning opført i røde tegl, der oprindeligt var rødkalkede. Midt på facaden findes et lavt tårn, som blev tilføjet efter bygherrens ønske. Facaderne er enkle og præcise uden overflødig udsmykning, og vinduerne har tofarvede rammer. Et utroligt flot og velproportioneret hus med et særegent udtryk.

Nyklassicisme og funktionalisme 1915-1950'erne

Nyklassicismen opstod omkring 1915 som en reaktion på nationalromantikken. Bygningerne var præget af ensartede facader, enkle og klare, med en taktfast vinduesrytme og ofte uden fremspring. Facaderne var i røde og gule tegl eller glatpudsede med overvejende røde tegl på de afvalmede tage. Vinduerne var placeret næsten i facadeflugt. Enkle dør- og vinduesindfatninger i puds eller sandsten og kvadernurede hjørnelisener var tidens dekoration.

I 1916 blev Helsingørs første haveby, Hamlets Vænge, opført og i 1921 fulgte "Negerlandsbyen" (omtalt s. 17-18). Stilfærdige huse med få og enkle dekorative elementer inspireret af den nye stil. Under nyklassicismen skete der en udvikling af etagehuset; storkarréen vandt frem og gårdrummet blev til et stort parklignende areal. Alderdomsstiftelsen ved Gurrevej fra 1921 og Arbejdernes kooperative Byggeforsening på Lappen er fine eksempler på den slags byggeri.

Funktionalismen kom til Danmark i sidst i 1920'erne og slog for alvor igennem i 30'erne. Arkitekturen skulle nu tjene den brede befolkning og tog ud fra en social holdning udgangspunkt i boligens enkelte funktioner og krav. Introduktionen af en egentlig byggeindustri og arkitekternes fascination af muligheden for massefabrikation af bygningsdele gav de nye bygninger et helt anderledes udtryk. Husene blev placeret i åbne parkarealer og orienteret efter optimale sol- og lysforhold.

Det nye materiale, jernbeton, gav mulighed for søjlekonstruktioner og bærende skillevægge, hvilket betød at facaderne ikke længere behøvede at være bærende. Det betød igen at facaderne kunne udformes med stor frihed, de blev mere åbne med store vinduespartier og med de karakteristiske hjørnevinduer, tit udført med jernrammer. Dekorationer på facaden var bandlyst og ærlighed i anvendelse af materialer og konstruktioner var en dyd.

Husene blev som oftest opført i beton og ellers i mursten, der blev pudset og malet hvidt. De funktionalistiske idealer vandt også indpas i forbindelse med den traditionelle danske teglstensarkitektur. Det blev almindeligt at understrege facadens vandrette inddeling med vekslende skifter af røde og gule sten og spinkle vandrette murbånd. Tagene var flade eller med lav hældning og dækket af tegl, tagpap, asbestplader, kobber eller zink.

Den lille etagehusbebyggelse, Frejasvej 16, blev opført i 1937. Bebyggelsen er i gule mursten med røde tegl på taget og anlagt omkring en lille stikvej. Mod Frejasvej ligger toetages punkthuse og for enden af stikvejen en firetages boligblok. Facaderne er enkle, hvor den eneste dekoration er de rundede balkoner. En typisk lille funktionsbebyggelse.

Højvænget 18. Rødstensvilla fra 1931 med højt rejst pyramidetag i røde tegl. Indgangsfacaden, der er symmetrisk omkring indgangspartiet, har kvadernurede hjørnelisener og støbt fordakning over døren. Vinduerne er småsprossede med tofarvede rammer. En harmonisk villa inspireret af nyklassicismen.

Tofamilievillaen på Kongevejen 34 blev opført i 1933. Huset er pudset og gulmalet med lavt pyramidetag i to etager med symmetrisk gade facade. Vinduerne er placeret ud mod husets hjørner og giver sammen med de refendfugede hjørnemarkeringer og en markant balkon huset et funktionalistisk bungalowudtryk.

Byggeskik på landet

Store dele af Helsingørs opland var indtil reformationen i 1536 ejet af Esrum Kloster, og siden af kronen. Bønderne i landsbyerne var fæstere og ikke selvejere. Udskiftningen i slutningen af 1700-tallet blev begyndelsen på overgangen til selveje, en proces, der strakte sig ind i det næste århundrede.

Landbrugets bygninger var produktionsbygninger som blev fornyet, forlænget eller udskiftet efter behov og økonomisk formåen. Det betyder, at den bygning der ses i dag måske er nummer 3 eller 4 på stedet og hverken har størrelse eller udformning tilfælles med den første. De traditionelle materialer var sten, ler, strå og tømmer; bindingsværk var tidligere tiders elementbyggeri, og de enkelte dele blev brugt igen og igen.

Det sjællandske bindingsværk var temmelig primitivt. De sjællandske bønder var mere undertrykte end bønderne i resten af landet, og det var ikke tilladt at hente tømmer i de store kongelige skove. Derudover blev den sjællandske jord dyrket; den var for god til at have liggende som skov.

Da størsteparten af jorden var krongods, var der ikke plads til godser og større gårde. Hellebækgaard er nok det nærmeste man kommer en sådan. Bygningskomplekset var oprindeligt en almindelig gård fra 1576 der blev ombygget til nuværende udseende i 1747 af arkitekt Philip de Lange (omtalt s. 21).

I Nordsjælland blev der først i 1800-tallet opført en del lerstampede huse, også kaldet piséhuse. Murene blev opbygget ved hjælp af glideforskalling og var ca. 50 cm tykke. Som eksempler på denne metode findes ejendommene Fairyhill, Claythorpe og køreladen på Borupgaard ved Snekersten.

Midt i 1800-tallet, samtidig med en opgang i landbruget, dukkede de grundmurede gårde op, ofte med stuehusene liggende frit i forhold til længerne. Flere større gårde blev moderniseret og fik nye stuehuse, f.eks. Danstruplund i 1867, Flynderupgaard i 1870 (se s. 24), Søbækgaard og Borsholmgaard i 1917.

Indførelsen af planlagt byggeri på de større gårde smittede af på den øvrige landbebyggelse, og i 1856 afholdt Det kongelige danske Landhusholdningsselskab en konkurrence, som arkitekt F. Tvede vandt.

Sophienlund, Karlsgårdsvej 15, blev opført i 1777. Det lille tofløjede husmandssted har beboelse i den ene længe og stald i den anden. Murene er kalkede, vinduesrammer, døre og porte er rødmaledede, og der er strå på taget. Udskiftninger er foretaget i husets ånd. En stilfærdig og charmerende lille ejendom.

Kjeldsbjerggaard, Kongevejen 235. De nuværende bygninger stammer fra 1880, hvor de blev genopført efter en brand i 1866. Hovedhuset er symmetrisk opbygget omkring en tre-fags frontkvist og indgangsparti. Hjørner og midterparti er markeret af lisener. Et velbevaret klassicistisk inspireret stuehus.

Claythorpe, Krogenbergvej 10 A, blev opført i 1822 af den engelske generalkonsul Charles Fenwick til sin søn. Claythorpe var ligesom Fairyhill lerstampet. Huset blev senere tilbygget i begge ender og forsynet med en lodret bræddebeklædning. Et spændende og anderledes hus med afvalmet stråtag og fine kviste.

Fairyhill, Gurreholmvej 6, var oprindeligt en trelænget bindingsværksgård, der blev genopført i 1824 af den engelske generalkonsul Charles Fenwick. Den trefløjede hovedbygning har lerstampede mure og tegltag. Et fremskudt midterparti med to indmurede skulpturer markerer hovedindgangen. Ejendommen er blevet udvidet i flere omgange med tilbygninger i samme stil, hvilket, sammen med en flot allé og en brolagt gårdsplads, giver stedet et egenartet og charmerende udtryk.

Danstruplund, oprindelig Landlyst, Danstrupvej 25, blev opført i 1867, men virker umiddelbart yngre i sit udtryk. Hovedbygningen er pudset og hvidmalet med sort-glaseret mansardtag. Facaden mod gården er symmetrisk omkring frontkvist og indgangsparti. Indgangspartiet er yderligere fremhævet med portal og paradetræppe. En fornem hovedbygning med klassicistiske træk.

Få år senere, i 1859, blev der udskrevet en ny konkurrence efter retningslinier af F. Meldahl. På dette grundlag blev der udviklet nye typer for både gårde og husmandssteder,

Andelsbevægelsen gav økonomisk fremgang og råd til at bygge nyt efter disse retningslinier, som dog også var med til at udviske egnsforskelle i bygningstyper og materialer. Bygningerne blev dybere med fladere tage, og samtidig vandt trempelkonstruktionen frem og gav større højde. Denne konstruktion viste sig i facaden over en blank eller pudset mur med markerede blændinger eller træbeklædning. Til andelstidens bygninger hører mejerier, slagterier, brugsforeninger m.fl.

Landsforeningen for Bedre Byggeskik fik i 1920'erne med hjælp fra idealistiske arkitekter indflydelse på byggeriet. En systematisk indsats skulle hjælpe landbefolkningen med bedre byggeri - konstruktivt, æstetisk og med gode planløsninger.

Horserødhus, Esrumvej 362, blev opført i 1896 som skovfogedbolig til Horserød Hegn. Stuehus og staldlænge er begge opført i rød blankmur og stråtag med fine rundbuekviste. Stuehuset har grøn-hvide vinduesrammer og længen har grønmalede porte, døre og vinduer. Et velanlagt og smukt afstemt lille anlæg i skovbrynet.

Gjørlundegaard, Skibstrupvej 20, fin staldbygning i kalket mur, med kampestens-sokkel og smukt tegltag, opført i 1890. Rundbuede vinduer med jernrammer pryder den rene, næsten strenge klassicistisk inspirerede bygning.

Slamat, Slammatvej 4, blev opført i 1815. Hovedhuset blev ombygget til nuværende udseende i 1929. Murene er pudsede og taget er tækket med strå. Facaden er symmetrisk omkring indgangsparti og en tofags frontkvist, men ikke specielt harmonisk. Rundbuede kviste pryder det særegne hus inspireret af sydligere himmelstrøg.

Rødbjerggaard, Havreholmvej 21, er et trefløjet anlæg fra 1897 med pudsede, gulmalede facader og stråtag. Gårdrummet er brolagt med et enkelt centralt placeret træ. Et helstøbt gårdanlæg uden de store ændringer.

Stuehuset til Enggaarden, Sandvejen 14, blev opført i 1920. Huset er pudset og malet gult, og der er tegl på taget. Facaden er symmetrisk omkring indgangsdøren, der er rundbuet og markeret med refendpudset indfatning. Vinduerne er småsprossede med tofarvede rammer. Et flot nyklassicistisk inspireret stuehus.

Kirker

Tikøb Kirke nævnes første gang i 1356, men de ældste dele, skib, kor og våbenhus, stammer fra tiden omkring 1175-1250. Tårnet kom til sidst i 1400-tallet og sakristiet i 1517. Kirken blev restaureret af arkitekt Carl Brummer i 1942.

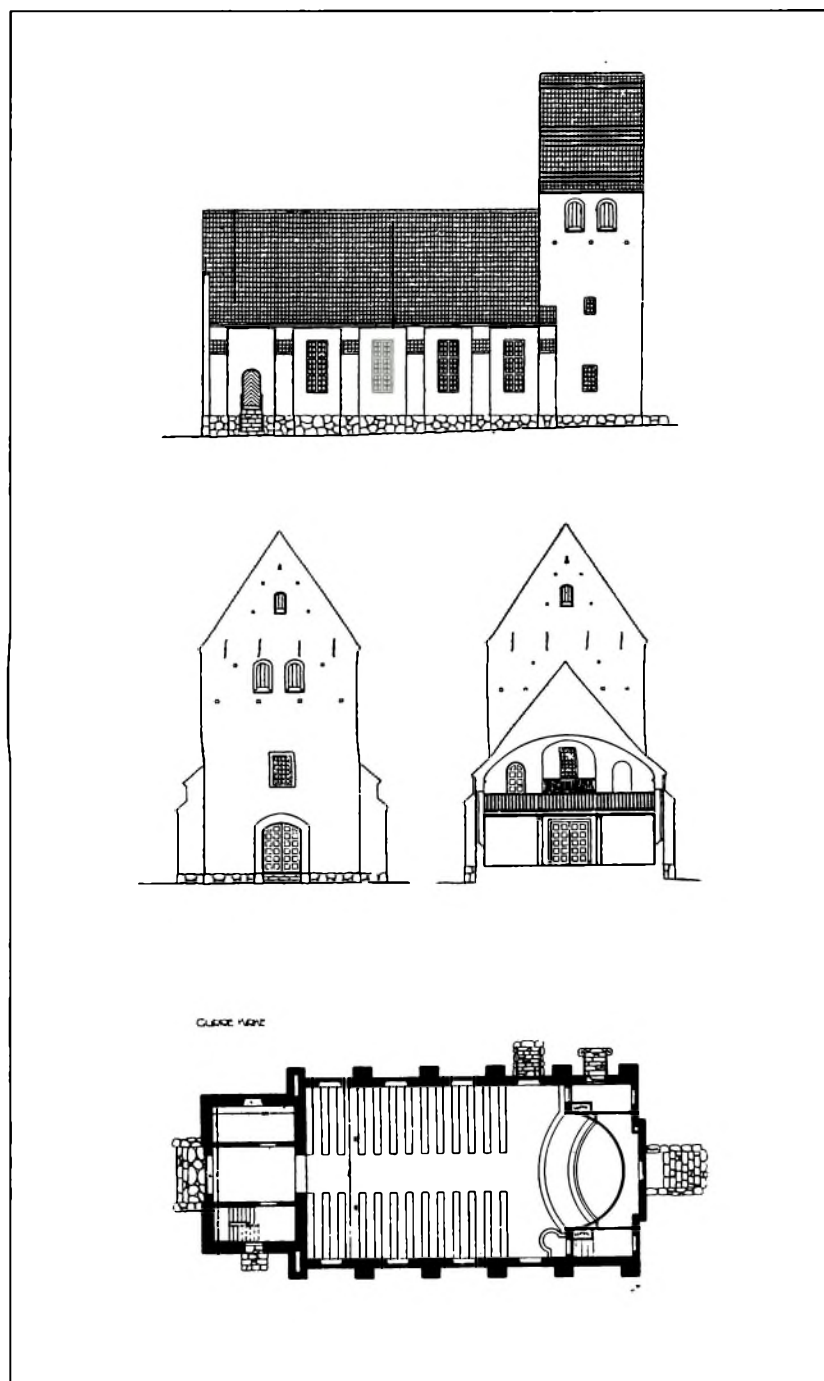
I 1737 fik Hornbæk sin nye kirke, den gamle i bindingsværk var i så dårlig stand at man havde besluttet at bygge en ny. Denne nye kirke var af en ganske anden type end kirkerne fra tidligere århundreder: Et afvalmet langhus med tagrytter; i 1883 blev der tilføjet et sakristi. Kirken blev restaureret i 1915 af J. Magdahl Nielsen.

Egebæksvang Kirke i Espergærde opført i 1896-97 efter arkitekt Ludvig Knudsens tegninger. Kirken er i nyromansk stil i røde sten på en granitsokkel og med skifertag.

Sankt Jacobs Kirke i Gurre er opført i 1917-18 af arkitekt Carl Brummer på Spidsbjerg Bakke i Nyrup Hegn.

Hellebæk Kirke blev opført i 1917-20 af arkitekt Søren Lemche. Den minder om Hornbæk Kirke, et længehus med afvalmet tag og tagrytter.

Hornbæk Kirke, Kirkevej 6 i Hornbæk er en hvidkalket rektangulær bygning med stort afvalmet rødt tegltag. Facaden er symmetrisk med lisener og rundbuede bly-indfattede vinduer. Midt over taget er tagrytteren placeret, den er udstyret med lanterne med rundbuede åbninger og et ottesidet kobberbeklædt spir.

Gurre Kirke er opført på en skovklædt bakke. Kirken har markstenssokkel, pudsede, hvidtede mure og rødt tegltag. Facaden er forsynet med stræbepiller og indgangen til kirken sker gennem tårnbygningen. En enkel og velproportioneret kirke inspireret af de gamle danske landsbykirker.

Tikøb Kirke, Præstegårdsvej 2 i Tikøb, er som mange traditionelle landsbykirker opført i røde tegl. Kirken er tilbygget i flere omgange, men stilen er bibeholdt. Gavlene er kamtakkede, og tårnet har hvidtede blændinger. Rundbuede vinduer og gesimsfrise pryder facaden.

Birkevej 10, Hornbæk, der er en del af landets ældste sommerhusudstyknig, blev opført i 1893. Facaderne er i lyserødt puds, og der er tegl på taget. Vinduerne, der formodentligt er originale, har krydssprosser; harlekinvinduer. Hvidmulede vandrette bånd og en spinkel karnap pryder det velbevarede og usædvanlige hus.

De to ens huse på Gl. Strandvej 227 blev opført i 1912. Gulmalede længehuse med bindingsværksdekoration over pladebeklædning og tagpaptag. Mod stranden har husene glasveranda og mod vejen et stort centralt placeret vindue med markant vinduesindfatning. De to huse står i dag i deres originale helt specielle udtryk.

Sommerboliger

Sidst i forrige århundrede opdagede velstående københavnere landlivets velsignelser og begyndte at tilbringe sommeren ved skov og strand. Landligerne gav en velkommen ekstraintægt for de lokale fiskere, som udlejede deres huse og selv flyttede ud i udhuse og op på lofter.

Fiskerbyen Hornbæk blev turistmål omkring 1890, og mange af de små fiskerhuse blev efterhånden overtaget af sommergæsterne. Det samme mønster gentog sig langs kysten i Ålsgårde, Hellebæk, Snekkersten og Espergærde. Danmarks første samlede sommerhusudstyknig fandt sted ved Hornbæk ca. 1890 og rummer stadig mange gamle, og ind imellem spændende, huse tegnet af tidens kendte arkitekter. Da familien Danmark blev motoriseret bredte sommerhusområderne sig mod syd og vest over Horneby Sand. Langs hele Øresundskysten findes mindre sommerhuse skudt ind imellem den eksisterende bebyggelse; villaer til helårsbeboelse og sommerhuse opførtes side om side langt op i 1900-tallet.

Men landlivet udfoldedes ikke blot i fisker- og sommerhuse. Badehotellerne blev fra omkring 1900 den mere mondæne ramme om sommeropholdet. Trouville i Hornbæk, Kystens Perle i Snekkersten og Marienlyst i Helsingør var kendt viden om. Også mere ydmyge kroer blev udvidet eller ombygget til badehoteller, ofte suppleret af en badeanstalt på pæle til havbade, og endelig kompletterede en række sommerpensionater viften af udbud.

Helsingør-egnens traditioner og attraktioner gav senere afsæt for feriebyer, højskoler, kursus- og konferencecentre; de sidste ofte med genbrug af udlevede pensionater, hoteller og velhavervillaer.

Mange af de gamle fiskerhuse i Hornbæk bliver nu brugt som sommerhuse. Willemoesvej 1A, hvidkalket fiskerhus med stråtag opført i 1820 med stråtag. Ændringer er sket i husets ånd - et velrenoveret hus der kunne bruges som eksempel for andre.

Nordre Strandvej 73 blev opført i 1916. Huset er sortmalet træ med hvide vinduesrammer og trædetaljer. Facaden er symmetrisk med to fremskudte siderisalitter og med den midterste del er trukket tilbage under et stort tagudhæng, der hermed danner en smal overdækning. En detaljeret tagkvist sætter kronen på værket. Et usædvanligt og velgennemtænkt sommerhus med mange fine detaljer.

Egebækhus, Mørdrupvej 29, blev opført i år 1900 som sommervilla. Huset er pudset og hvidmalet med sokkel og dørindfatning i røde sten og med røde tegl på taget. En stor karnap med balkon over dominerer facaden. Et lidt uharmonisk bygningskomposition, men med gode skønvirkedetaljer.

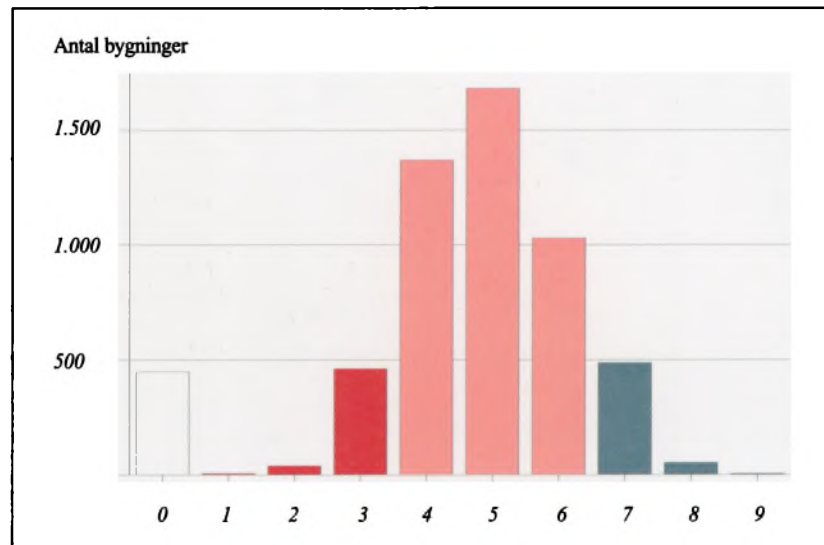
Bygningernes bevaringsværdier

Bygningsregistreringen

I 1998-99 blev der foretaget en registrering af alle bygninger opført før 1940 i Helsingør for at bestemme den enkelte bygnings bevaringsværdi. Bygningsregistreringen er en oversigtlig registrering, dvs. at den enkelte bygning alene er vurderet ud fra en kort udvendig besigtigelse. En bygnings bevaringsværdi baseres på en række individuelle forhold:

- *Den arkitektoniske værdi* er et udtryk for bygningens individuelle arkitektoniske kvalitet.
- *Den kulturhistoriske værdi* er et udtryk for bygningens fortid, hvor gammel den er, hvad den har været brugt til gennem årene og evt. andre forhold af historisk interesse.
- *Den miljømæssige værdi* er et udtryk for bygningens betydning i forhold til omgivelser, der støder direkte op til bygningen.
- *Originaliteten* baserer sig på en vurdering af bygningens nuværende udseende i forhold til det udtryk, den havde ved opførelsen.
- *Tilstanden*, dvs. bygningens mere eller mindre gode tilstand i teknisk/konstruktiv henseende.

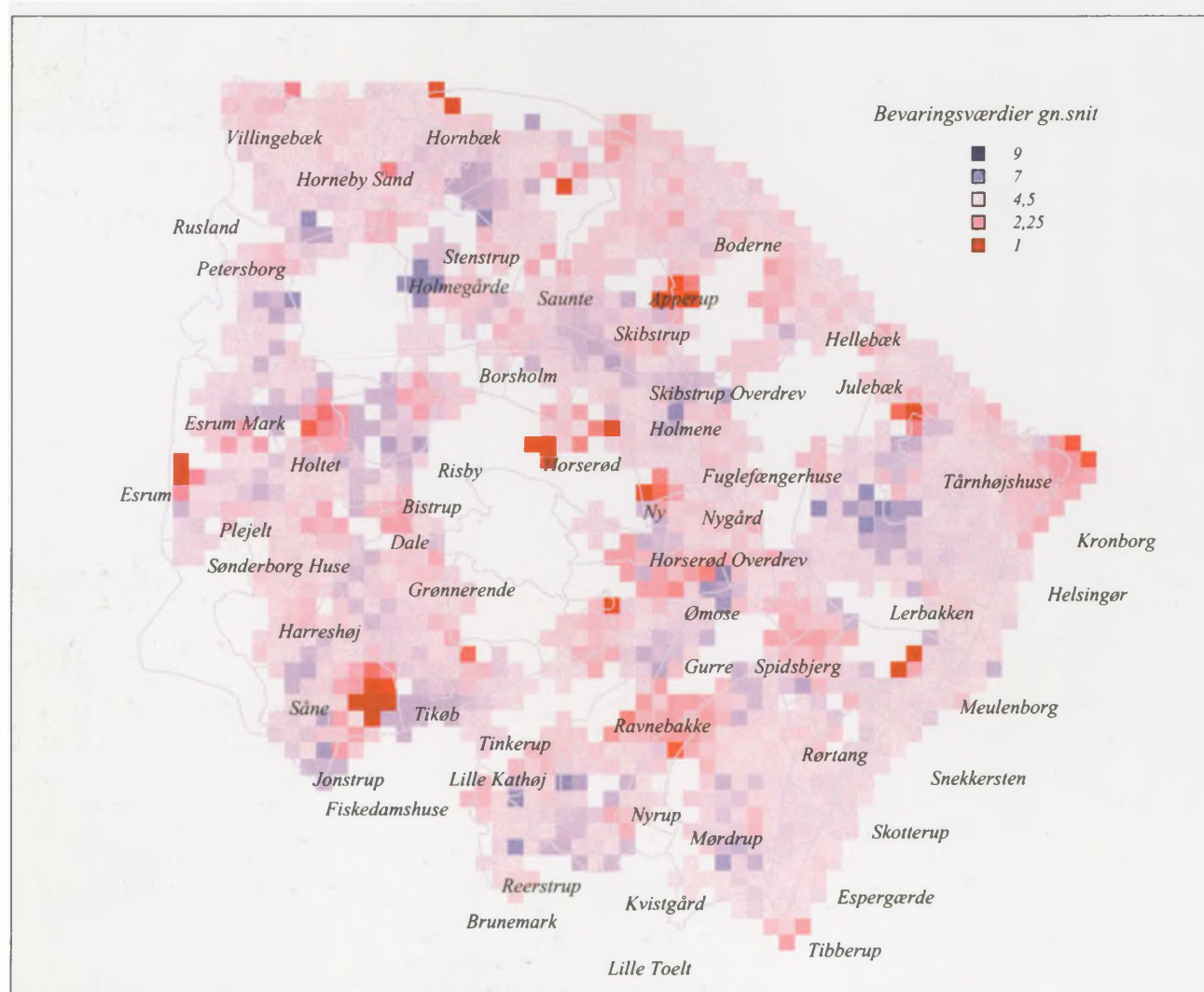
Bevaringsværdien er et udtryk for disse forholds indbyrdes afvejning og betydning. Bevaringsværdien er således ikke et gennemsnit af vurderingen af de forskellige forhold, men bygger på individuelle skøn over, hvilke forhold der bør veje tungest for den konkrete bygning. På denne måde fastlægges for den enkelte bygning en bevaringsværdi på en karkerskala fra 1 til 9, hvor 1 er den højeste og 9 den laveste.

Fordeling på bevaringskategorier, hele kommunen.

Ved lokalplan- og byggesagsbehandlingen benyttes alle 9 kategorier. I atlasset er bygningerne for overskuelighedens skyld inddelt i: Høj bevaringsværdi (kategori 1-3), middel bevaringsværdi (kategori 4-6) og lav bevaringsværdi (kategori 7-9). Farverne svarer til de signaturer, der er anvendt på kortene.

Fordelingen efter bevaringsværdi af de ca. 5.132 bygninger, opført før 1940, er vist på diagrammet. Desuden er der vist en kategori 0 på ca. 449 bygninger, som ikke har kunnet registreres, da de fremstår som opført efter 1940, eller det ikke har været muligt for registratorerne at få adgang til ejendommen.

Registreringen af bevaringsværdierne viser forskelle mellem land og by med en tendens til, at lave bevaringsværdier optræder hyppigere i det åbne land end i byer og landsbyer. Bebyggelsesmønstret på landet er i dag mere omfattende og mere spredt i forhold til dengang, da bebyggelsen hovedsagelig fandtes i landsbyerne og i købstaden Helsingør. Mange landboere er i dag byboere, der er flyttet på landet. Nogle steder kan der derfor mangle forståelse for traditionel vedligeholdelse eller for hvordan til- og ombygninger bør gribes an for ældre huse.

Kortet er dannet ved at tildele farveværdier til et gennemsnit af de registrerede bevaringsværdier inden for et net med maskevidden 500 x 500 m. Særlig højt, eller særlig lavt, vurderede bygninger vil slå kraftigt igennem i tyndt bebyggede områder. Derfor optræder der kraftigt farvede felter hist og her.

Eksempler på vurderinger

Høj bevaringsværdi

Nordre Strandvej 26 C, blev opført i 1880 og siden skænket af grosserer A. Collstrup til Videnskabernes Selskab. Villaen er opført i røde teglsten med detaljer i puds og natursten og med skifer på det afvalmede tag. En imponerende karnap i bindingsværk med udskårne rosetter og tårnafslutning pryder huset. Renoveringer er foretaget i husets ånd. Smukt beliggende med udsigt over Øresund har denne historisk inspirerede villa fået 3 i bevaringsværdi.

Middel bevaringsværdi

Søndre Strandvej 67 A. Rektangulær gulstensvilla med stort afvalmet tag opført i 1935. Det centralt placerede indgangsparti prydes af en enkel baldakin; en tynd kobberbeklædt plade båret af et par spinkle søjler. Facaden er helt glat uden anden dekoration end den murede gesims og tre små vinduer over døren. Et stilfærdigt hus beliggende i første række med udsigt over vandet. Bevaringsværdi 4.

Lav bevaringsværdi

Mørdrupvej 19, villa fra 1912. Gadefacaden er siden blevet radikalt ændret; vindueshullernes format er ændret, og der er formentligt kommet et ekstra til. De moderne vinduer med den horisontale opsprosnings giver facaden helt forkerte proportioner, der sammen med den pauvre balkon og de storrudede vinduer i overetagen misklæder den engang velproportionerede villa. På taget mangler den ene skorsten og bagtil, men synligt, er en anselig tilbygning. Haven er blevet til parkeringsplads, hvilket efterlader villaen lidt skibbruden. Kommunen, som ejer bygningen, burde foregå med et godt eksempel og tilbageføre husets oprindelige udtryk. Bevaringsværdi 7.

Uden for registrering

Nordre Strandvej 86 B blev opført i 1927. Villaen er totalmoderniseret, tilbygget og ændret. Det er umuligt at fornemme, hvordan det oprindelige hus har set ud. Bygningen falder derfor uden for registreringen.

Sankt Anna Gade 44 A blev opført i 1895 på hjørnet af Sankt Anna Gade og Kongensgade. Bygningen er i røde sten med vandrette bånd mellem etagerne og med pudset underetage. Vinduesindfatninger og tårn på hjørnet pryder facaden. På trods af mindre ændringer en flot og markant hjørnebygning. Bevaringsværdi 3.

Sankt Olai Gade 2 A, funktionalistisk 3½ etages boligbebyggelse opført i 1936. Facaden er i gule tegl med spinkle indfatninger om dør og trappeparti, taget er belagt med røde tegl. En regulær og stilfærdig funktionalistisk inspireret bygning, der dog passer dårligt i gadebilledet, hvor de ældre huse er i langt mindre skala. Bevaringsværdi 6 på grund af beliggenheden.

Dobbelthuset, Chr. Rasmussens Vej 6, blev opført i 1931. Muren er pudset og malet, og der er skiftet til store enrammede vinduer. Oprindeligt har huset stået i røde tegl som nabohuset nr. 2-4, men ublid renovering misklæder det oprindeligt stilfærdige og harmoniske hus. Bevaringsværdi 7.

Groskenstræde 6 har 1825 som opførelsesår, men da huset fremstår som opført i nyere tid er registreringen opgivet.

Rørtangvej 3A, staldlænge opført i 1827 som en del af et samlet gårdanlæg. Længen står i pudset gulmalet mur med små staldvinduer og stråtag. Gennem en port midt på facaden kommer man ind til gårdspladsen. Som del af en velbevaret gård smukt beliggende i landskabet får denne længe 3 i bevaringsværdi.

Den hvidkalkede staldlænge, Svinggårdsvej 1, blev opført i 1875 som en del af Svinggård. En enkel og harmonisk produktionsbygning med jernrammевinduer og rødmaledede porte. Taget er belagt med eternitplader. Bevaringsværdi 4.

Søgårdsvej 18 A, hvidkalket produktionslænge opført i 1933. Bygningen er formodentlig forlænget, forhøjet og gjort bredere. Øverste etage er beklædt med metalplader, der er nyt tag, nye vinduer, døre og porte. Man kan stadig fornemme hvordan den oprindelige bygning har set ud, men det ligger langt fra det nuværende udtryk, derfor 7 i bevaringsværdi.

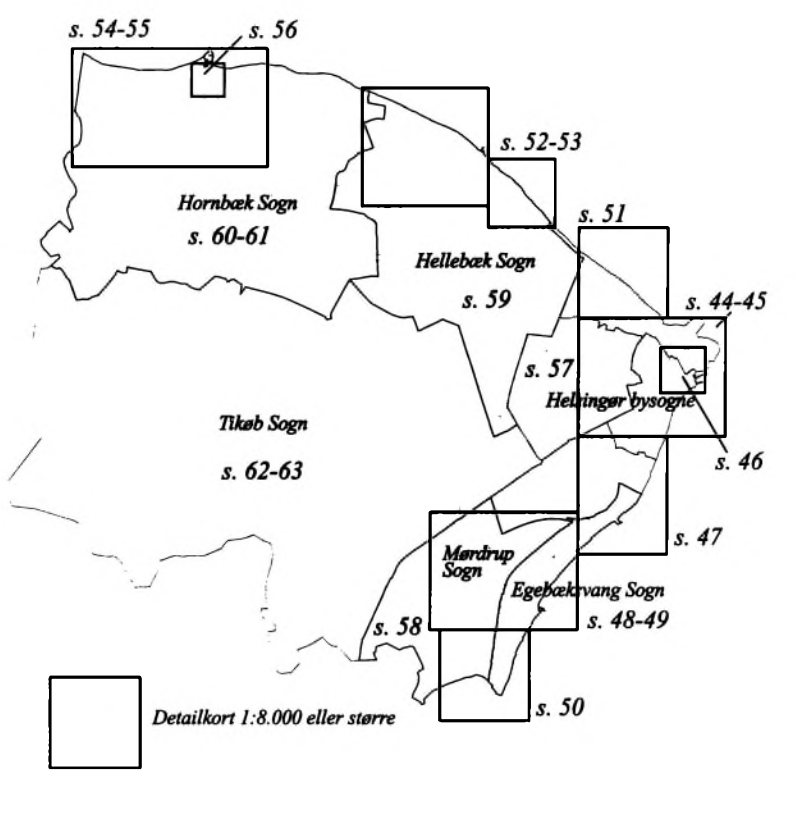
Kongevejen 355, staldbygning opført i 1910. Bygningen er for nyligt blevet forhøjet og skalmuret, det er umuligt at se den oprindelige bygning. Bygningen falder derfor uden for registreringen.

Kort over bevaringsværdier

De følgende sider indeholder resultaterne af enkeltbyggningsregistreringen. Der er anvendt tre farver til at angive bygningernes bevaringsværdi: En mørk rød til de mest bevaringsværdige, en lys rød til bygninger med middel bevaringsværdi og en blågrå til bygninger med lav bevaringsværdi – se signaturforklaringen bagest.

De tætte byområder, landsbyer og anden tættere bebyggelse er på atlaskortene gengivet i 1:8.000, bykernen i Helsingør og fiskerbyen i Hornbæk i 1:5.000, og sognene er vist i 1:25.000. Kombinationen af kort betyder nogle gange, at hovedparten af oplysningerne om bevaringsværdige bygninger findes på de mest detaljerede kort (1:8.000 og 1:5.000), mens der ikke er så mange bygninger 'tilbage' til sognekortene. Med en enkelt undtagelse vises disse alligevel i deres fulde udstrækning af hensyn til overblikket.

Det lille kort herunder viser sogneinddelingen og de kortudsnit der gengives i større målforhold. Kortet bruges også på siderne i en mindre udgave til at vise det aktuelle korts placering.

Helsingør by

Bevaringsværdierne uden for bykernen knytter sig i høj grad til byens første forstæder mellem Rosenkåldevej og Kongevejen, langs Trækbanen og kvarteret omkring Stubbedamsvej. Også i kvarteret Nygade-Lundegade-Allégade findes en del bygninger, der er vurderet højt.

De højeste vurderinger findes i Lappen, Hamlets Vænge, Svingelport og i Alderdomsstiftelsen på Gurrevej.

Udsnit, se side 46

Bykernen

Bykernen er enestående. Den rummer dels mange fredede bygninger, dels rester af byens ældste bebyggelse og dels mange gode, anonyme huse - foruden de offentlige bygninger. Kortet afspejler også resultaterne af den bevaringsindsats, som kommunen og private har stået for gennem de sidste 30 år.

Blandt de områder der navnlig markerer sig er Sundtoldkarréen og kvarteret omkring stræderne på Stengades sydside. Men ellers er det svært at fremhæve et område frem for et andet.

Helsingør syd og Snekkersten

Strandvejsområdet gør sig her som på andre strækninger stærkt gældende med hensyn til bevaringsinteresser. Desuden markerer villaområdet mellem Rønnebær Allé og banen sig med en del huse af middel bevaringsværdi.

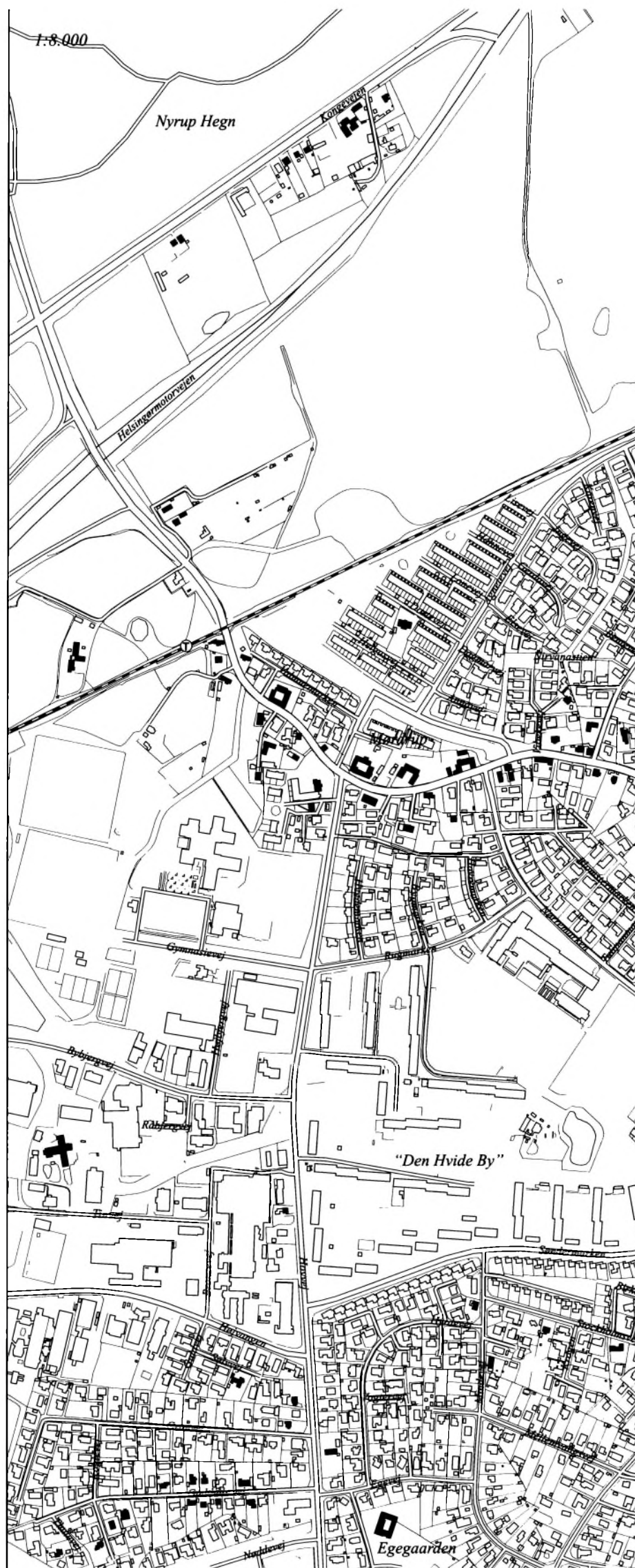
Espergærde og Mørdrup

I området markerer Strandvejsbebyggelsen sig med mange bygninger med middel bevaringsværdi, ligesom de gamle villakvarterer mellem banen og kysten er repræsenteret fint. De højeste bevaringsværdier findes bl.a. ved Espergærde Station, blandt gårdene i Mørdrup Landsby og på Flynderupgård.

Damgård, Mørdrupvej 96, blev opført i 1860 og er en del af den gamle Mørdrup landsby. En velproportioneret trelænget gård med hvidkalkede facader og stråtag. Gården ligger helt ud til vejkannten og er sammen med et par andre gårde med til at understrege det gamle landsbymiljø.

“Den Hvide By” i Espergærde udfylder det store område mellem Kløvermarken og Hovvej. Bebyggelserne blev opført fra 1962 og til slutningen af 1960'erne. De fine kubiske kædehuse langs Søndermarken er fra 1962 og blev tegnet af Peer Bruun og Per Christiansen. Røde tegltage, hvide mure og en række egetræer på hver side af vejen er temaer der kom til at præge hele bebyggelsen, som udmærker sig ved sin åbenhed og parkkarakter.

Espergærde syd

I kommunens sydspids ved Øresundskysten finder man den største samling af bygninger med høj eller middel bevaringsværdi langs Strandvejen og i det gamle villakvarter bag Strandvejen.

Søbækvej 11, fint lille bygningskompleks af hvide pudsede huse med stråtag og bindingsværksgavle. Husene er opført i år 1900 og er inspireret af nationalromantikken.

Søbækvej 9, villa opført i 1918 med pudset gulmalet mur og røde tegltage. En sammensat bygningskrop med småsprogede vinduer og gode detaljer i nationalromantisk stil.

Villa, Gammel Strandvej 209, opført i 1910 - i første række mod Øresund. Det barokinspirerede hus er i to etager med pudset, hvidkalket mur og sortglaseret tegltag. Facaden har midtrisalit med attika over.

Nordre Strandvej

Højstrupgård, Strandvejen, kvarteret ved Magdalenevej og Nationernes Allé rummer tilsammen mange bevaringsværdier. Den største koncentration findes blandt de gamle udlejningsvillaer på Nationernes Allé.

De 20 villaer på Nationernes Allé blev opført i årene 1899-1910 til udlejning i sommermånederne. Arkitekten Rogert Møller (der var autodidakt) har anvendt bindingsværk i mange husene og ladet tavlene stå i en kontrastfarve, mens vinduerne som oftest er hvide. De generelt lyse farver, og med træværket i konstruktion og detaljer, f.eks. verandaer og altaner, som et dominerende element, giver bebyggelsen en lethed og et uprætentøst præg. De traditionelt lave hegn medfører også en åbenhed i planen, fint i tråd med det oprindelige hovedmotiv; et antal hytter lagt ud i strandområdet.

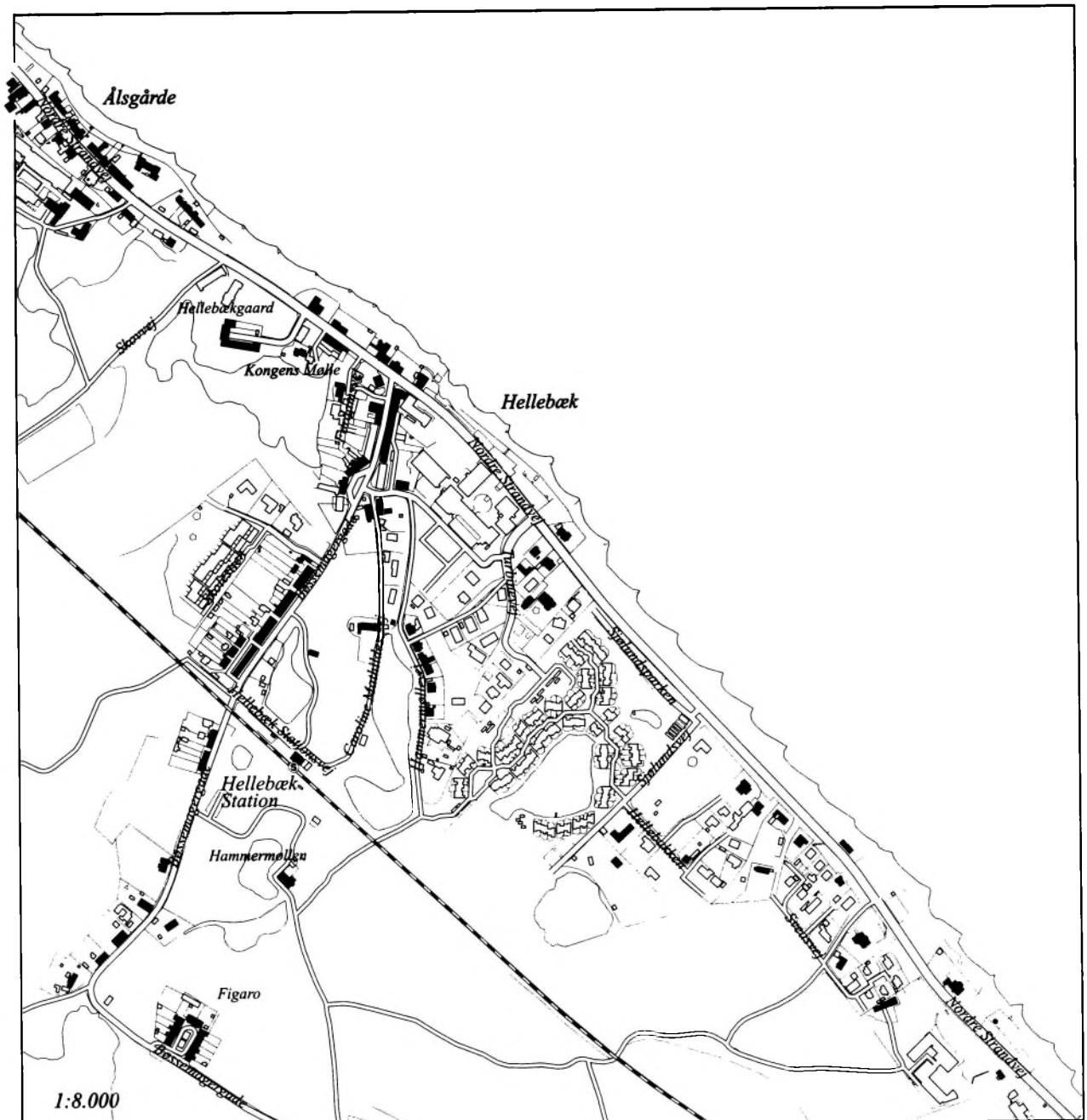
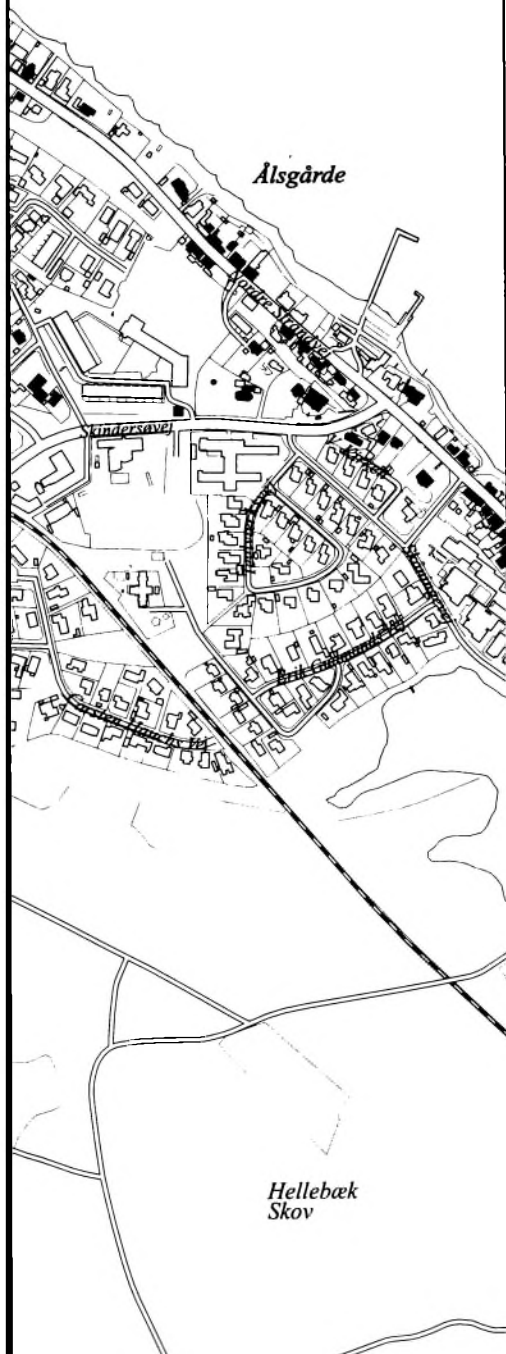
1:8.000

Ålsgårde - Hellebæk

Strandvejsbebyggelsen og Hellebæks ældste industribygninger markerer sig med høje bevaringsvurderinger. Også flere ældre villaer på toppen af kystskrænten i Ålsgårde og langs Apperupvej er registreret med middel bevaringsværdi.

Hellebæk Kirke, Ved Kirken 2 i Ålsgårde, er ligesom Hornbæk Kirke en rektangulær bygning med afvalmet tag og tagrytter. Indgangspartiet er placeret midt på langsiden og markeret med en stor frontkvist. Rundbuede vinduer og lisener pryder den enkle facade. Frontkvisten er udsmykket med relief, og dørpartiet er et smukt træarbejd. En markant nybarokbygning placeret på en lille bakke. Kirken blev opført i 1917-20 efter arkitekt Søren Lemches tegninger.

Hornbæk

Bevaringsinteresserne knytter sig primært til fiskerbyen. Derudover indeholder det gamle sommerhusområde vest for herfor (Danmarks første sommerhusudstyknings) flere huse med høj eller middel bevaringsværdi. Den ældre bebyggelse uden for byen markerer sig desuden ved ældre, tidligere landbrugsbygninger med middel bevaringsværdi, f.eks. i Horneby.

Hornbæk, fiskerbyen

Fiskerbyen har i løbet af det sidste århundrede skiftet karakter med hensyn til bygningernes anvendelse, fra fiskerboliger til almindelig beboelse og anvendelse som sommerhuse. Samtidig er der sket en kraftig fortætning af bebyggelsen.

Stedets attraktioner har traditionelt tiltrukket folk med penge, og der ser ud til at herske en udbredt forståelse for bebyggelsens oprindelige kvaliteter; samtidig er vedligeholdelsesniveauet generelt højt. Det afspejles i registreringen – foruden de basale kvaliteter i den ældre bebyggelse.

Hornbæk fiskerleje med de let slyngede vejforløb - her et kig ad Ole Piis Vej mod Willemoes Vej med flere generationer af bygninger.

Sognene i Helsingør

Størstedelen af Helsingør by er som vist dækket af detailkort i større målforshold. Tilbage er et mindre antal bygninger med vekslende bevaringsværdi langs Esrumvej, Gurrevej, Kongevejen m.fl.

Blandt bygninger af høj bevaringsværdi kan nævnes landstedet Eriksholm på Kongevejen, en gård i Rørtang og Keldsbjerggård i samme nabolag.

Mørdrup og Egebæksvang sogne

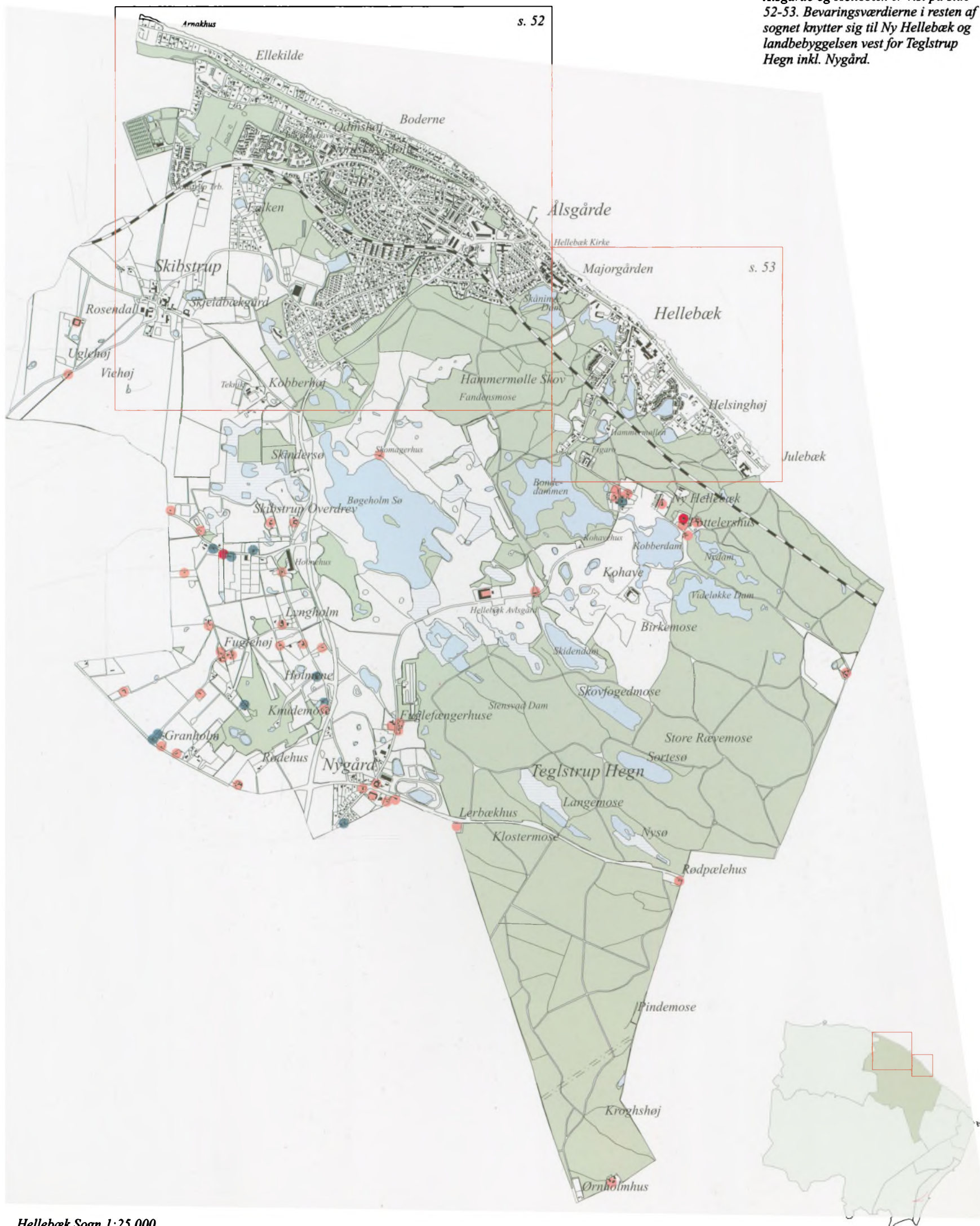
Det meste af Espergærde- og Mørdrupområdet er vist på detailkort siderne 48-50. De resterende bygninger opført før 1940 er med på dette kort, hvor de bevaringsværdige bygninger fortrinsvis findes langs Kongevejen.

Mørdrup og Egebæksvang sogne (udsnit) 1:25.000

Hellebæk Sogn

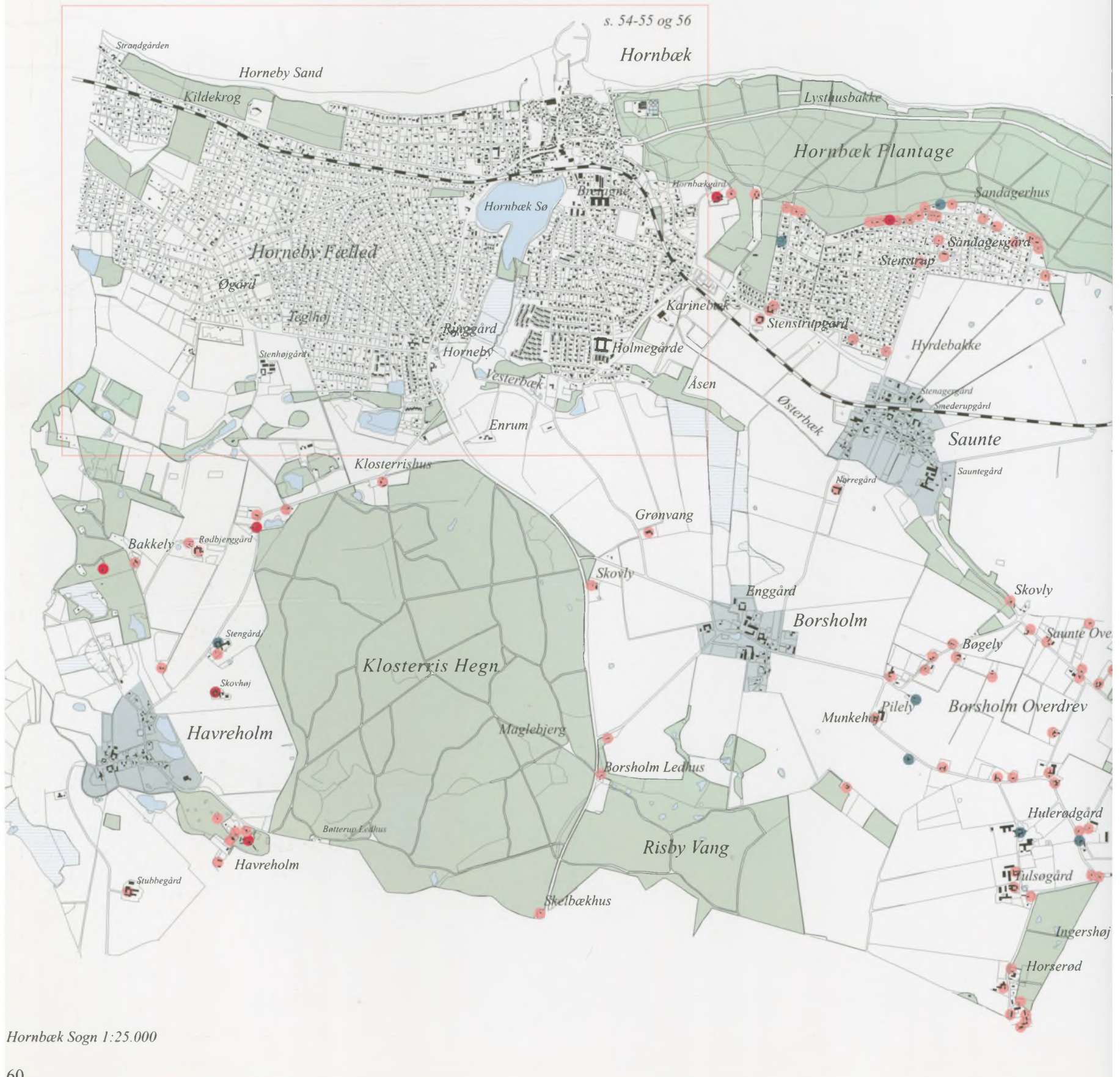
Ålsgårde og Hellebæk er vist på side 52-53. Bevaringsværdierne i resten af sognet knytter sig til Ny Hellebæk og landbebyggelsen vest for Teglstrup Hegn inkl. Nygård.

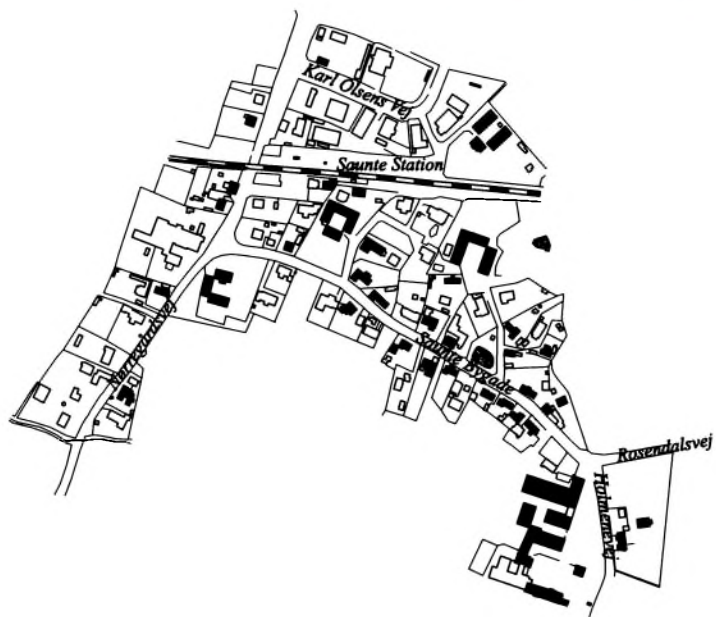
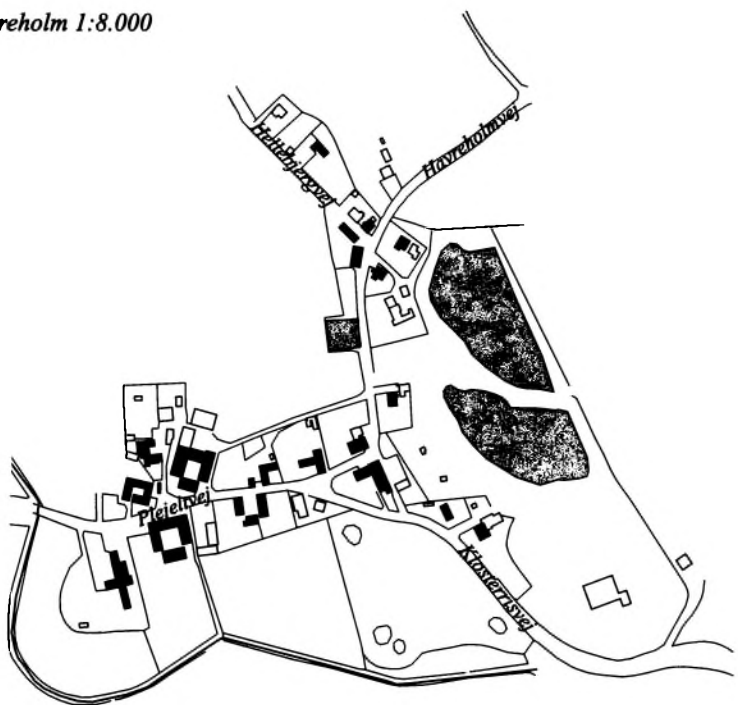
Hellebæk Sogn 1:25.000

Hornbæk Sogn

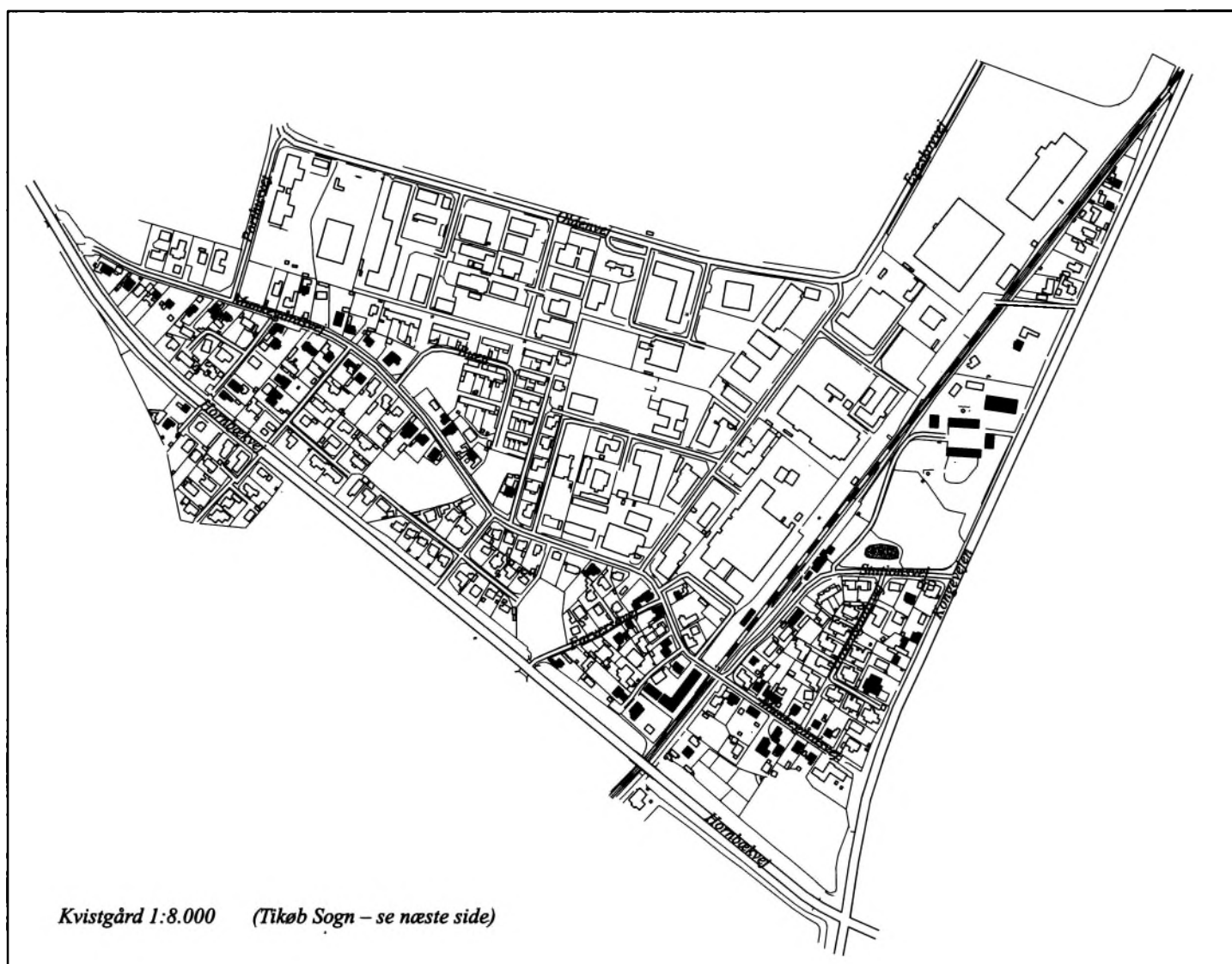
Hornbæk inkl. sommerhusområderne er dækket af kortet side 54-55. Bevaringsværdierne i den øvrige del af sognet knytter sig til landsbyerne, til den spredte landbebyggelse på Borsholm Overdrev og ved Horserød. Også en række ældre sommerhuse umiddelbart syd for Hornbæk Plantage er registreret som bevaringsværdige.

vreholm 1:8.000

Saunte 1:8.000

Kvistgård 1:8.000 (Tikøb Sogn – se næste side)

Tikøb Sogn 1:25.000

Plejelt 1:8.000

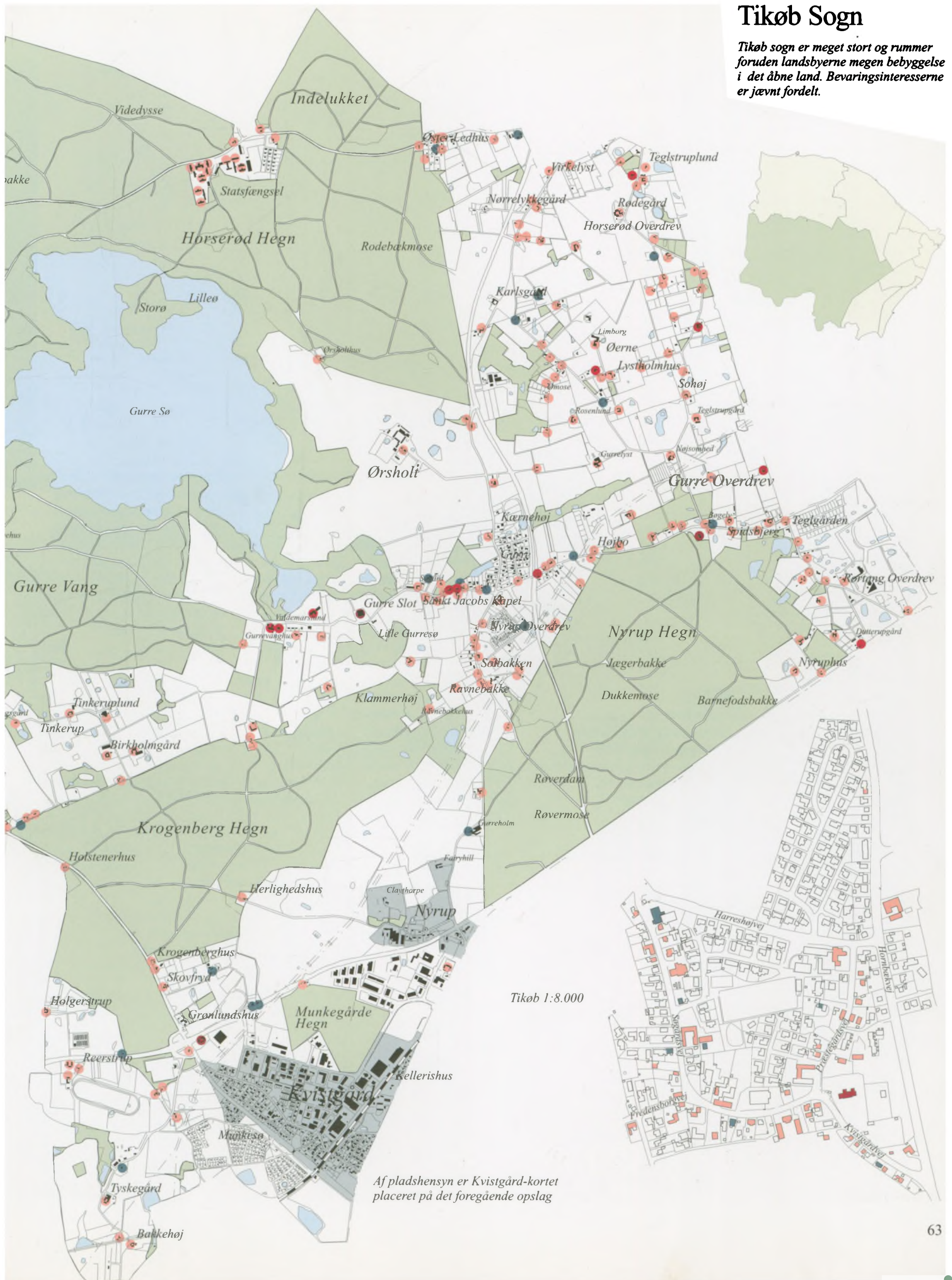
Jonstrup 1:8.000

Nyrup 1:8.000

Tikøb Sogn

Tikøb sogn er meget stort og rummer foruden landsbyerne megen bebyggelse i det åbne land. Bevaringsinteresserne er jævnt fordelt.

Tikøb 1:8.000

Af pladshensyn er Kvistgård-kortet placeret på det foregående opslag

Bevaring og udvikling

Hensigten med kommuneatlas

Kommuneatlas Helsingør belyser i tekst og billeder de bevaringsmæssige sammenhænge i byen og på landet, og det udgør et enestående grundlag for indarbejdelse af bevaringshensyn i planlægningen af Helsingør Kommunes by- og landskabsmiljø.

I sig selv giver atlasen ikke bindende retningslinier for bevaringsplanlægningen eller lovhjemmel til at sikre bevaring af bebyggelse eller landskab. Først når kommuneatlasets resultater er indarbejdet i kommune- og lokalplanlægningen vil de få bindende virkning for eksisterende forhold og kommende projekter. Men allerede med atlasens udgivelse forventer kommunen at kunne spore en positiv effekt i Helsingørs historiske bymiljøer og arkitektur – alene på grund af dets oplysninger og fine fremstilling af bevaringsværdige sammenhænge.

Kommunen vil fremover i sin planlægning indarbejde atlasens anbefalinger i både kommuneplan, lokalplanlægning, byggesagsbehandling og anden kommunal planlægning. Men det er mindst ligeså vigtigt, at den enkelte borger i Helsingør Kommune ved ombygninger, nybyggeri og

anlægsarbejder bruger atlasen, hvilket vil sige, at man planlægger og udfører bygge- og anlægsarbejder i respekt for dets arkitektoniske iagttagelser.

Sigtet med Kommuneatlas Helsingør er ikke at bevare for enhver pris, men at skabe opmærksomhed om vores bygningskulturarv. Kommuneatlasets analyser og registreringer skulle også gerne give inspiration til nybyggeri i en moderne, tidstypisk arkitektur. Det vigtigste i Helsingør Kommunes bevaringsplanlægning er at finde og fremhæve de særlige kvaliteter, som Helsingør og omegn har på grund af bebyggelse, landskab og historie, samt derpå at værne om de unikke forhold, der for eksempel netop gør Helsingør til Helsingør, for endelig at tilføje nyt byggeri i en skala og en kvalitet, som bidrager positivt til det historiske bymiljø.

Teknisk Forvaltnings billeder på denne og næste side viser før- og efter-situationer fra den bevarings- og udviklingsproces, der er sket siden 1970 i den gamle bykerne. Teknisk Forvaltning har stillet sig til rådighed som en opsøgende og rådgivende ambulancetjeneste ved enhver ombygning, vedligeholdelse eller skilteudskiftning.

Stjernegade 19/Sudergade 12. Der skal ofte fantasi til at forestille sig, hvordan en nedslidt bygning vil tage sig ud efter renovering.

Før renoveringen var det bilernes rum. Efter renoveringen fik mennesker igen overtaget.

Stengade 37 blev i 1960'erne tilklistret med skilte, som indkapslede interessante bygningsdetaljer.

Stengade 37 efter fjernelse af skiltene, hvor der kom et hus frem med en forretning i, ikke omvendt.

Hidtidige bevarings- og byfornyelsesbestræbelser

Sammenlignet med de fleste andre byer har Helsingørs bykerne i store træk undgået efterkrigstidens omfattende nybyggeri med forudgående nedrivninger. Samtidig med at byen var umoderne, nedslidt og gammel havde den en stolthed og charme, som var værd at bevare. I forvejen var der på henvend hver fjerde ejendom i bykernen tinglyst bygningsfredning. Kommunen vedtog derfor i 1971 en overordnet plan, der gik ud på, at bykernen karré for karré skulle bevares og sættes i stand. Det skete ved hjælp af den daværende saneringslov (senere byfornyelsesloven), der blev taget i anvendelse umiddelbart efter at man i 1973 havde ladet bevaringsbestemmelser tinglyse på alle husene. Der blev stillet kvalitetskrav, som var tilpasset det eksisterende, karakteristiske byggeri (jf. Byplanvedtægt nr. 19 samt redegørelse for denne 1999).

Byfornyelsen kom til at bero på frivillige aftaler om standsættelser med støtte fra det offentlige. I praksis blev der ført en rådgivende dialog med borgere, forretningsdrivende og håndværkere. Stort og småt, fra en totalrenovering til udskiftning af et lille vindue, blev behandlet lige seriøst som led i én samlet bestæbelse. Nogle karréer med nedlagte og flyttede industrier fik efterhånden indpasset ny boligbebyggelse, som respekterede og helede den gamle byplan.

Med hensyn til forretningerne blev der bygget et aflastningscenter uden for byen, hvorved en del af trafik- og parkeringsproblemerne blev løst. Men nyt liv i den gamle bys bygninger samt tilpasset boligbyggeri betød bevaring og udvikling af specialvarebutikkerne i et omfang, som atter gav trafikproblemer. I udkanten af bykernen blev derfor i 1996 opført et parkeringshus til betjening af såvel den gamle by som et nyt butikscenter ved siden af. Byen blev en gåby, hvor den tidligere asfalterede kørebane blev udskiftet til en fodgængervenlig belægning. Helsingør skulle være for mennesker.

Endvidere er der de seneste 30 år gjort en særlig indsats for byens skilte og facader, så der opnås en afvejning mellem bygningernes udseende og handelslivets vilkår. Gamle traditioner er holdt i hævd hos de mange dygtige håndværkere, som gennem denne periode har udført nænsomme renoveringer for såvel det offentlige som private.

Efter at have skabt tidssvarende boliger og forretninger i den gamle bykerne, som stadig respekterer middelalderbyplanen, kan man overbevise sig om, at planen og viljen fra 1971 var rigtig. Helsingør er blevet en foregangsby inden for byfornyelse, så byen i endnu større grad har gjort sig kendt ud over landets grænser.

Stjernegade 16/Sct. Olai Gade 23. Selv et behersket facadeindgreb vil give stor effekt.

Hvert år uddeles "Hæderspris for Byforbedring". Den gik i 1995 til Stengades Apotek, som havde udført en indgang for alle med læsbar skiltning, trin af granitsten og håndlister af jern. Tingene blev udført af lokale håndværkere på en smuk og enkel måde i forhold til bygningens facade. Foto: Ole Bram

For de mindre bysamfund som Hornbæk og Mørdrup blev der i bogform udarbejdet udførlige beskrivelser af de bevaringsværdige huse, såkaldte bygningsregistrarer, der tillige indeholdt et afsnit om bedre vedligeholdelsesskik. Med tiden skulle der udføres bevaringsplaner for alle landsbyer og gamle fiskermiljøer, ligesom der for det åbne landskab blev udarbejdet et prik- eller fregnekort, hvor hver prik angav en ejendom med bevaringsværdig bebyggelse. Ved byggesagsbehandlingen for disse ejendomme blev der fulgt op med gode råd om istandsættelse og vedligeholdelse. Der er siden gjort forsøg på også at anvende byfornyelsesloven i områderne uden for Helsingør by.

I 1999 nedsatte byrådet et Bygningsforbedringsudvalg efter bestemmelserne i den nye byfornyelseslov fra året før. Herved er der åbnet mulighed for med rente- og afdragsfrie lån at støtte såvel forbedringer af bevaringsværdierne for landbebyggelsen som udvendige istandsættelser og forbedringer af bevaringsværdige bygninger i byområder, hvor der er tinglyst bevaringsbestemmelser for områderne eller de enkelte huse.

Hus og forretning er blevet en helhed. Foto fra 1980'erne. I 1995-96 blev denne hjørnejendom ændret igen ved et omfattende byfornyelsesprojekt.

Atlasfølgegruppens anbefalinger

Landskab og egnens særpræg

Den geologiske dannelse af det nordøstjællandske landskab er betinget af ismassernes tilbagetrækning i den sidste istid. Herved er landområderne blevet formet, således at Helsingør er kommet til at ligge på en fremskudt pynt med åbent hav langs såvel nordkysten som sydkysten. Følgegruppen anbefaler, at der udvises særlige bevaringshensyn overfor de åbne landskaber og de meget markante kystskrænter både nord og syd for byen. De karakteristiske store skovområder, dyrkede marker og et rigt udbud af større og mindre søer skal ligeledes bevares. Det åbne land skal friholdes for dominerende skiltning, og i det videre planlægningsarbejde for det åbne land må det fastlægges som et vigtigt mål, at overgangen mellem bebyggelse og landskab får en præcis og veldefineret udformning.

Grønne forbindelser

Et karakteristisk træk ved Helsingør og landskaberne omkring byen er de grønne forbindelser, som binder baglandet sammen med kystlandskabet og endvidere danner grønne sammenhænge mellem nordkysten og sydkysten. Følgegruppen anbefaler, at de grønne forbindelser og grønne friområder inde i selve byområderne, som er af vital betydning for befolkningens trivsel, friholdes for bebyggelse. Der bør iværksættes genopretningsprojekter og tages initiativ til landskabelige forbedringer af de grønne forbindelser under hensyntagen til deres individuelle placering enten kystnært, i byområderne eller i det åbne land og under hensyntagen til områdernes plante- og dyreliv.

Landområder og spor i landskabet

I det åbne land findes talrige spor af tidligere bosætningsmønstre og bebyggelser, som har været betinget af landskabets dannelse. Følgegruppen anbefaler, at der som supplement til kommuneatlasset udarbejdes særlige registreringer over disse historisk interessante fortidsspor og de landskabsområder, de knytter sig til, så der kan fås et overblik. Et samarbejde på disse områder bør ske med amtets landskabsafdeling, Nordsjællandsk Folkemuseum og Helsingør Kommunes Museer. Materialet bør også omfatte egnens karakteristiske alléer, hegn og diger og vil efterfølgende kunne danne grundlag for udarbejdelse af bevarende planer for disse kulturspor.

Sønderrisvej 14 ligger i et åbent landskab, som bør friholdes for andre spor end dyrkning og bosættelse. Dominerende skiltning og master bør ikke tillades her.

Landsbyer

Kommunens velbevarede landsbyer er eftertragtede bosætningsområder. Følgegruppen skal imidlertid anbefale tilbageholdenhed med nybyggeri i disse landsbyer, hvis deres særpræg og kulturhistoriske værdi skal bevares. Det anbefales derfor, at der fastlægges en handlingsplan for udarbejdelse af bevarende lokalplaner for de landsbyer, hvor dette administrative grundlag ikke findes.

Veje og stier i det åbne land

I det åbne land findes små veje og stier, som i vid udstrækning er affødt af tidligere tiders ønsker om bindeled mellem forskellige bosætningsområder og levesteder. Følgegruppen anbefaler, at der i tilslutning til kommuneplanarbejdet udarbejdes registreringer af disse landskabstræk. Materialet kan danne grundlag for fastlæggelse af bevaringsbestemmelser for disse landskabstræk, således at disse kulturspor bevares.

Historisk bymiljø

Helsingør bykerne udgør et geografisk klart afgrænset område med mange bevaringsværdige huse og bygningsanlæg som tilsammen danner det historiske bymiljø, der betegnes middelalderbyen. Følgegruppen er glad for, at de igangværende bevaringsbestræbelser intensiveres og videreudvikles, således at bykernen fremover kan fremstå som et velbevaret kulturhistorisk bymiljø med et varieret udbud af boliger og specialbutikker. Tilladelser til nye butikker, arbejdspladser m.v. bør fastlægges efter en overordnet strategi, hvis hovedmål må være at sikre byen som levende organisme med et vel afpasset udbud af butikker, arbejdspladser og boliger. En udvidelse af butiksstrukturen i den centrale del af Helsingør bør derfor ikke ske indenfor bykernens område. Publikationen "Skilte og facader i Helsingør Bykerne" bør videreudvikles.

Gaderum og pladsdannelser i byen

Middelalderbyens gadestruktur, gaderum og pladsdannelser, som over en lang årrække er dannet af byens mange bevaringsværdige huse, understreger at Helsingør har et enestående bymiljø af meget høj bevaringsværdi. Følgegruppen er glad for, at bevaringsbestræbelserne for bykernen vedblivende har høj prioritet, og anbefaler, at der fortsat reserveres de fornødne ressourcer til at varetage denne opgave. Der bør udvises særlig opmærksomhed omkring forretningernes skiltning, gaderummenes og byrummenes belysning samt det gadeinventar, der i øvrigt skal indpasses i den bevaringsværdige bykerne.

Egebæksvang Kirke blev opført i 1896-98 på en smal strimmel mellem eng og skov på den vestre side og Strandvejen med strandeng og sandstrand lige ned til Øresund på den østre – en vigtig grøn kile, som ikke skal bebygges yderligere. Foto: Arne Magnussen.

Byen Helsingør inde bag det beskyttende slot Kronborg. Et led i kæden fra slot til by skal smedes. Som en bro, et landskab eller hvad? Luftfoto af Arne Magnussen.

Kjeldsbjerggård står overfor at blive inddraget til by i en enklave mellem Kongevejen i nordvest og skov og hegn i øst op mod en villabebyggelse, der blev tegnet efter lige lineal i slutningen af 1960'erne. Den fremtidige bebyggelse bør indpasses i harmoni med det bugtede, kuperede morænelandskab med bevarede skovbryn, søer og smådale. Fugleperspektiv af Arne Magnussen.

Byen og Slottet

Mellem byen og Kronborg ligger værftsområdet med værftshalvøen, hvor nogle store, dominerende fabrikshaller nu er fjernet. Følgegruppen anbefaler, at der i det videre planlægningsarbejde med værftsområdet udvises respekt for de kulturhistoriske værdier, som knytter sig til landskabsområderne mellem byen og slottet. Det bør på længere sigt gøres muligt, at fæstningsværker og raveliner, som blev fjernet ved anlæggelsen af skibsværftet i slutningen af 1800-årene, helt eller delvist kan genskabes på værftsgrunden.

Byens udviklingsmuligheder

Følgegruppen anbefaler, at de vurderinger, der er medtaget i kommuneatlasset, indarbejdes og lægges til grund for det videre kommune- og lokalplanarbejde, som ikke bør være baseret på en ensidig vækstfilosofi, men en udvikling, som tilstræber en generel forbedring af levevilkårene i hele kommunen. Det kunne blandt andet give sig udtryk i, at den fremtidige planlægningsindsats blev koncentreret omkring kvalitetsforbedringer i såvel den centrale del af kommunen som i kommunens øvrige bysamfund, landsbyområderne og det åbne land. Konkret kunne det også give sig udtryk i, at kommunen ikke meddelte tilladelse til byggeri i det åbne land eller i de grønne forbindelser, som er et karakteristisk og særdeles attraktivt træk ved Helsingør. Desuden anbefales det i forbindelse med lokalplanlægning, at der stilles krav til kvalitet og materialer ved nybyggeri.

Borgernes muligheder

Følgegruppen anbefaler, at kommunens tekniske forvaltning fortsætter og udvikler sine anvisninger på bygnings- og skilteforbedringer overfor de enkelte husejere, håndværkere, entreprenører med videre. Er der behov for et fællesforum for bevaringsforeninger i kommunen bør et sådant initiativ også støttes.

Atlasoplysningerne bør i øvrigt ajourføres ud over enkelthusregistreringen, som kommunen har forpligtet sig til at vedligeholde. Følgegruppen ser gerne at atlasset og dets eventuelle revisioner helt eller delvist bliver gjort tilgængeligt for internet med såkaldte links til fx Rådvaedcenteret. Interesserede kan få udleveret registreringen af deres egne bygninger og se dem i sammenhæng med strukturanalyser og oversigtskort ved henvendelse til Teknisk Forvaltning, Byfornyelsesafdelingen, Mørdrupvej 15, Espergærde.

I Teknisk Forvaltning kan man også få gode råd om, hvordan man kan forbedre sit hus, så det får en højere bevaringskarakter og eventuelt får mulighed for støtte fra Bygningsforbedringsudvalget eller adgang til meget favorable ombygningslån, som for eksempel for tiden gives af Grundejernes Investeringsfond. Endvidere kan man få oplysninger om tilgængeligt materiale om ens hus og egn på museer og biblioteker eller i bevaringsforeninger, kulturmiljøråd og amtets landskabsafdeling.

Litteraturliste

Bevarende sanering i Helsingør, mennesker og meninger.
Stads- og havneingeniørens kontor, marts 1974

Bevaringsværdige bygninger i Helsingør Kommune: Espergærde.
Stads- og havneingeniørens kontor, 1977.

Bevaringsværdige bygninger i Helsingør Kommune: Hornbæk.
Teknisk forvaltning, 1982.

Danmark. Gyldendals Egnsbeskrivelse Bind 9, Nordsjælland med om-
liggende øer, red. Bent Rying og Gregers Jensen, Gyldendal 1972.

Det florissante Helsingør, Kenno Pedersen. Nordisk Forlag.

Det gamle Helsingør, Kenno Pedersen. Dansk Bladforlag, 1982.

En beskrivelse af Tikøb Sogn i året 1681, redaktion Lars Bjørn Madsen.
Helsingør Kommunes Museer, 1997.

Espergærde - et fiskerlejes historie, Birger Mikkelsen.
Nordisk Forlag for videnskab og teknik.

Gurre, redaktion Stephen Ditlevsen m.fl., 1992.

Hamlets Vænge - det at bo, Kenno Pedersen og Lars Bjørn Madsen.
Det sociale Boligselskab i Helsingør, 1985.

Helsingør - historiske tidbilleder, Kenno Pedersen
Nordisk Forlag for Videnskab og Teknik.

Helsingør, Vandringer i by og egn, Knud Klem.
Nyt Nordisk Forlag, 1972.

Helsingør i Sundtoldstiden 1426-1857, I-II, Laurits Pedersen, 1926-29.

Helsingør Kommunes Museer, årbog 1995.

Helsingør, nutidsby med fortidsry. Helsingør Kommune, 1997.

Historiske huse i Helsingør. Nationalmuseet, 1973.

Huse i Hellebæk. Helsingør Kommune og Fredningsstyrelsen, Miljø-
ministeriet, 1986.

Huse i Helsingør 2, haveboliger i Helsingør 1916-26.
Selskabet til bevarelse af gamle bygninger i Helsingør, 1984.

Kommuneplan 1995-2007, Helsingør Kommune.

Mosebyen, registrant for Mørdrup landsby,
Bevaringsforeningen for Mørdrup landsby, 1986

Nordsjælland, Godfred Hartmann. Gyldendal, 1986.

Landboliv, Nordsjælland gennem 200 år.
Årbog, Frederiksborg Amts Historiske Samfund, 1988.

Oversigtsplaner vedr. sanering, II, kvalitetsbedømmelse 1972-73.
Helsingør Kommune, stads- og havneingeniørens kontor.

Planlægningsprocessen i Helsingør i årene 1970-74, bevarende sanering
i Helsingør. Særtryk fra Arkitekten nr. 10-1975.

Sanerings notater, om baggrund for saneringsarbejdet i Helsingør.
Helsingør Kommune, stads- og havneingeniørens kontor, februar 1971.

Svingelport, historien om Helsingørs gamle hovedindgang,
Lars Bjørn Madsen. Udgivet af Simons Spies Fonden, 1993.

Titel
Helsingør Kommuneatlas.

Udgivet af
Skov- og Naturstyrelsen,
Miljø- og Energiministeriet.

Manuskript og registrering
Fa. Hasløv & Kjærsgaard ved arkitekt
Steen Allin, arkitekt Benny Bøttiger og
arkitekt Kirsten Rasmussen.
Registrering: Winnie Friis Møller, Julie
Hasløv Frankel, Rie Hasløv, Tanja Hut-
son, Gunhild Jørgensen, Karin Kappel,
Nanet Mathiasen, Hanne Rasmussen
Brysch og Alice Öberg.

Layout og korttegning
Fa. Hasløv & Kjærsgaard ved arkitekt
Steen Allin og tegner Karin Post.

Foto
Steen Lange, dog Arne Magnussen
(side 11 øverst) og Helsingør Kommu-
nes Museer samt Helsingør Kommunes
byfornyelsesafdeling (historiske foto-
grafier, ældre kort og stik).

Redaktion
Fuldmægtig Boye Jensen,
Skov- og Naturstyrelsen.

Kort
Udsnit af kort, hvortil Kort & Matrikel-
styrelsen har ophavsret, er gengivet
med KMS' tilladelse (G7-99).
Kortmaterialet er stillet til rådighed på
digital form af Kort- og Matrikelsty-
relsen (TOP10DK) og af Helsingør
Kommune.

Repro og tryk
F. Hendriksens Eftf. A/S, København
P.J. Schmidt, Vojens

Papir: Arctic Volume (svanemærket)

Oplag
1. oplag. 1000 eksemplarer.

ISBN 87-7279-205-1

Henvendelse angående publikationen
Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København K
Telefon 39 47 20 00

Distribution
Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergaards Vej 15
2970 Hørsholm
Telefon 45 76 73 73

Publikationen kan citeres med kilde-
angivelse.

Januar 2000

Tidligere udgivne
Kommuneatlas

Sjælland med omliggende øer
Fladså 1991
Gladsaxe 1998
Holbæk 1993
København Byatlas 1996
København Amager 1992
København Bispebjerg 1991
København Brønshøj-Husum 1991
København Indre By/Christianshavn
1996
København Kongens Enghave 1993
København Nørrebro 1996
København Valby 1994
København Vanløse 1995
København Vesterbro 1991
Nakskov 1990
Nykøbing Falster 1993
Nysted 1993
Næstved 1991
Præstø 1991
Roskilde 1990
Rødovre 1991
Rønne 1990
Skælskør 1994
Suså 1993
Søllerød 1993
Vordingborg 1995

Fyn med omliggende øer
Bogense 1990
Faaborg 1992
Middelfart 1993
Nyborg 1994
Odense I 1996
Odense II 1997

Jylland med omliggende øer
Brande 1992
Christiansfeld 1992
Ebeltoft 1999
Esbjerg 1992
Fredericia 1995
Frederikshavn 1999
Grenaa 1995
Gråsten 1992
Haderslev 1991
Herning 1992
Horsens 1991
Kolding 1991
Løgumkloster 1999
Mariager 1994
Nordborg 1991
Ribe 1990
Ringkøbing 1993
Samsø 1990
Sindal 1991
Skanderborg 1997
Skive 1995
Struer 1997
Sønderborg 1990
Tønder 1993
Varde 1992
Viborg 1990
Aabenraa 1991
Aalborg Nord 1994
Aalborg Syd 1994
Århus I 1997
Århus II 1997

Alle atlas kan bestilles i boghandelen
eller hos
Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergaards Vej 15
2970 Hørsholm
Telefon 45 76 73 73

Signaturforklaring

Bevaringsværdige sammenhænge

Siderne 14-31

	Dominerende bygningsværk
	Bebyggelsesmønster
	Højdekurver
	Sigtelinie
	Udsigt
	Træer
	Skov/plantage/krat
	Eng/grønning
	Vej/gade/plads
	Jernbane
	Vand

Bevaringsværdige bygninger

Siderne 42-63

	Fredet bygning*
	Høj bevaringsværdi
	Middel bevaringsværdi
	Lav bevaringsværdi

* Bygning fredet efter Lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer eller kirke omfattet af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.

Der er i dette atlas foretaget to slags vurderinger, som er uafhængige af hinanden. De to vurderinger giver derfor ikke altid det samme resultat, når man ser på den enkelte bygning.

Den ene vurdering vedrører de bevaringsmæssige sammenhænge og omfatter det samlede bymiljø eller forhold i en bebyggelse; her angives særlig værdifulde bygninger med en mørk okker. Den anden vurdering vedrører de enkelte bygninger; her angives bevaringsværdien med en mørk rød til de mest bevaringsværdige og en lysere rød til bygninger af middel bevaringsværdi.

Bygninger der er dominerende eller markante set som led i en bevaringsmæssig sammenhæng, er ikke nødvendigvis bevaringsværdige i sig selv. Man vil derfor kunne finde bygninger, der fremhæves i en bevaringsmæssig sammenhæng, men som ikke er fremhævet i enkeltbygningens registrering. Det omvendte forhold vil også kunne forekomme.

Information om bygningsbevaring

Som led i Skov- og Naturstyrelsens information om bygningsbevaring og vedligeholdelse af fredede og bevaringsværdige ejendomme er der udarbejdet en række informationsblade.

Skov- og Naturstyrelsens informatic måder. Enten enkeltvis gratis hos k ment.

Endvidere kan de ses på Internet på

ab vo

71.9564 Helsingør
Helsingør Kommuneatlas,

Helsingør Kommuneatlas

Skov- og Naturstyrelsen og Helsingør Kommune har kortlagt kommunens bevaringsværdige bymiljøer og bygninger. Resultaterne præsenteres i dette atlas. Samtidig skitseres de bevaringsværdige miljøers topografiske, historiske og arkitektoniske kvaliteter.

Skov- og Naturstyrelsen
Miljø- og Energiministeriet